

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Justice] Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Justice for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości] Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Sprawiedliwości wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

WIELKA IZBA

**POSTĘPOWANIE W TRYBIE ART. 46 UST. 4 W SPRAWIE
ILGAR MAMMADOV PRZECIWKO AZERBEJDŻANOWI**

(Skarga nr 15172/13)

WYROK

STRASBURG

29 maja 2019 r.

Wyrok jest ostateczny, ale może podlegać korekcie wydawniczej.

W postępowaniu w trybie art. 46 ust. 4 Konwencji w sprawie Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi,

Europejski Trybunał Praw Człowieka, zasiadając jako Wielka Izba w składzie:

Angelika Nußberger, *Przewodnicząca*,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Robert Spano,
Ganna Yudkivska,
Helena Jäderblom,
Nebojša Vučinić,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Erik Møse,
Krzysztof Wojtyczek,
Valeriu Griţco,
Dmitry Dedov,
Iulia Antoanella Motoc,
Síofra O'Leary,
Mārtiņš Mits,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Alena Poláčeková,
Lətif Hüseynov, *sędziowie*,

oraz Roderick Liddell, *Kanclerz*,

obradując na posiedzeniu niejawnym w dniach 20 czerwca 2018 r., 24 października 2018 r., 30 stycznia 2019 r. oraz 1 kwietnia 2019 r.,
wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się zapytania, przekazanego Trybunałowi zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencji”) przez Komitet Ministrów („Komitet”) w dniu 5 grudnia 2017 r., czy Republika Azerbejdżanu uchybiła swojemu zobowiązaniu, wynikającemu z art. 46 ust. 1 Konwencji, do wykonania wyroku Trybunału w sprawie *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi* (skarga nr 15172/13, 22 maja 2014 r. („pierwszy wyrok w sprawie Mammadov”).

2. W pierwszym wyroku w sprawie Mammadov Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. c), art. 5 ust. 4, art. 6 ust. 2, a także art. 18 w związku z art. 5, w odniesieniu do zarzutów karnych przedstawionych p. Mammadovowi w lutym 2013 r. i jego późniejszego tymczasowego aresztowania.

3. Wyrok ten stał się ostateczny w dniu 13 października 2014 r., po czym został przekazany Komitetowi Ministrów na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji w celu nadzorowania jego wykonania. Komitet Ministrów

wielokrotnie badał tę sprawę na posiedzeniach dotyczących praw człowieka, które odbyły się w okresie od grudnia 2014 r. do października 2017 r. (zob. paragrafy 45-70 poniżej). Na 1302. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka, które odbyło się w dniach 5-7 grudnia 2017 r., wykonując swoje uprawnienia na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji i Reguły 11 Regulaminu w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków, Komitet przyjął rezolucję tymczasową, w której skierował zapytanie do Trybunału na podstawie art. 46 ust. 4 (CM/ResDH(2017)429, zob. załącznik).

4. W dniu 11 grudnia 2017 r., zgodnie z Regułą 100 (dawna reguła 95) Regulaminu Trybunału („Regulamin Trybunału”), Komitet Ministrów skierował do Kanclerza decyzję o przekazaniu, którą następnie przekazano Wielkiej Izbie Trybunału, zgodnie z Regułą 101 (dawna Reguła 96) Regulaminu Trybunału.

5. Skład Wielkiej Izby ustalono zgodnie z art. 31 lit. b) Konwencji oraz Regułą 24 Regulaminu Trybunału.

6. W dniu 31 stycznia 2018 r. Rząd wniosł, zgodnie z Regułą 28 § 2 lit. d) Regulaminu Trybunału, zastrzeżenie do oświadczenia Przewodniczącego Trybunału przy okazji oficjalnego otwarcia roku sądowego w dniu 26 stycznia 2018 r. Uznając sprzeciw za bezpodstawny z prawnego punktu widzenia Przewodniczący stwierdził jednak, że w najlepszym interesie Trybunału było jego wyłączenie się ze składu Wielkiej Izby. Zgodnie z Regułą 10 Regulaminu został on zastąpiony na stanowisku Przewodniczącego Wielkiej Izby przez sędzię Angelikę Nußberger, Wiceprzewodniczącą Trybunału, której służyło pierwszeństwo (Reguła 5 § 2 Regulaminu). Skład Wielkiej Izby został zatem skorygowany. Opierając się na oświadczeniu Przewodniczącego Trybunału z dnia 26 stycznia 2018 r. Rząd zgłosił również zastrzeżenia co do bezstronności Trybunału w całości, zgodnie z Regułą 9 § 1 Regulaminu. Przewodnicząca Wielkiej Izby, działając na podstawie Reguły 28 § 4 Regulaminu, skierowała zastrzeżenia do nowo utworzonej Wielkiej Izby, która rozpatrzyła je i postanowiła oddalić jako całkowicie bezzasadne.

7. Komitet Ministrów, Rząd i p. Mammadov przedstawili pisemne uwagi [Reguły 102 i 103 § 1 (dawne Reguły 97 i 98 § 1)].

8. Nie wnioskowano o przeprowadzenie rozprawy. Obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 16 kwietnia 2018 r. Wielka Izba postanowiła nie przeprowadzać rozprawy zgodnie z Regułą 103 § 2 (dawna Reguła 98 § 2 Regulaminu). Komitet Ministrów, Rząd i p. Mammadov przedstawili kolejne pisemne uwagi w odpowiedzi na pierwszą turę pisemnych uwag.

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

A. Elementy stanu faktycznego

1. Ilgar Mammadov i wydarzenia, które doprowadziły do jego tymczasowego aresztowania

9. Pan Mammadov jest obywatelem Azerbejdżanu, który od wielu lat angażuje się w działalność różnych organizacji politycznych oraz lokalnych i międzynarodowych organizacji pozarządowych. W 2008 r. był współzałożycielem Republikańskiego Ruchu Alternatywnego („REAL”), a w 2012 r. został wybrany jego przewodniczącym. Od kilku lat jest również dyrektorem Szkoły Studiów Politycznych w Baku, która jest częścią sieci szkół studiów politycznych pod auspicjami Rady Europy (zob. pierwszy wyrok w sprawie Mammadov, § 6).

10. Pan Mammadov prowadził osobisty blog internetowy, na którym komentował różne kwestie polityczne. W szczególności, w listopadzie 2012r., po przyjęciu przez Zgromadzenie Narodowe nowej ustawy wprowadzającej surowe sankcje za nielegalne zgromadzenia publiczne, p. Mammadov zamieścił na swoim blogu komentarz, który, jak twierdził, miał znieważać członków Zgromadzenia Narodowego. Nie podając nazwisk, stwierdził on m.in., że Zgromadzenie Narodowe składa się z „oszustów” i porównał cały organ ustawodawczy do zoo. Twierdzenia te były cytowane w mediach i spotkały się z ewidentnie gniewnymi komentarzami różnych członków Zgromadzenia Narodowego. Odpowiedzi, również publikowane w mediach, obejmowały treści od odwetowych obelg *ad hominem* po wezwania do ukarania i groźby pozwania go do sądu. Według p. Mammadova parlamentarne „plany pozwania go zostały [...] czasowo zarzucone” po tym, jak wezwania do odwetu potępił jeden z Wiceprzewodniczących Komisji Europejskiej, który w tym czasie odwiedzał kraj (*ibid.*, § 7).

11. Na początku stycznia 2013 r. REAL ogłosił, że rozważa zgłoszenie własnego kandydata w nadchodzących wyborach prezydenckich w listopadzie 2013 r. Pan Mammadov ogłosił, że rozważa kandydowanie w wyborach. Według niego jego potencjalna kandydatura w wyborach prezydenckich była wówczas szeroko dyskutowana w Azerbejdżanie (*ibid.*, § 8).

12. W dniu 23 stycznia 2013 r. wybuchły zamieszki w mieście Ismayilli, położonym na północny zachód od Baku. Według doniesień mediów, cytujących wypowiedzi mieszkańców, zamieszki wywołał incydent z udziałem V.A., syna ówczesnego Ministra Pracy i Ochrony Socjalnej oraz bratanka ówczesnego szefa okręgowego organu wykonawczego w Ismayilli

(„IDEA”). W następstwie wypadku samochodowego z udziałem V.A. miał on obrazić i dopuścić się fizycznej napaści na pasażerów drugiego samochodu, którzy byli lokalnymi mieszkańcami. Słyszac o incydencie, setki (być może tysiące) lokalnych mieszkańców wyszły na ulice i zniszczyły szereg placówek handlowych (w tym Hotel Chirag) i innych nieruchomości w Ismayilli, które uważano za własność rodziny V.A. (*ibid.*, § 9).

13. W dniu 24 stycznia 2013 r. p. Mammadov udał się do Ismayilli, aby uzyskać bezpośrednią relację z wydarzeń. W dniu 25 stycznia 2013 r. opisał wrażenia z podróży na swoim blogu. W dniu 28 stycznia 2013 r. p. Mammadov zamieścił na swoim blogu więcej informacji na temat wydarzeń, powołując się na oficjalne strony internetowe Ministerstwa Kultury i Turystyki oraz Ministerstwa Podatków i publikując zrzuty ekranu tych stron. W szczególności zauważył, że według tych źródeł i informacji zamieszczonych na profilu V.A. na Facebooku, Hotel Chirag rzeczywiście był własnością V.A. Stało to w bezpośredniej sprzeczności z wcześniejszymi wypowiedziami szefa IDEA, w których zaprzeczał on tym faktom. Informacje przedstawione przez p. Mammadova zostały usunięte z wyżej wymienionych rządowych stron internetowych oraz strony V.A. na Facebooku w ciągu godziny od opublikowania przez p. Mammadova wpisu na blogu. Jednak sam wpis na blogu był szeroko cytowany w mediach (*ibid.*, §§ 12-13).

14. W dniu 29 stycznia 2013 r. p. Mammadov otrzymał telefon z Departamentu ds. Poważnych Przestępstw Prokuratury Generalnej i został ustnie zaproszony do tego departamentu w celu złożenia zeznań w charakterze świadka. W ciągu następnych dni był wielokrotnie przesłuchiwany (zob. *ibid.*, §§ 16-28).

15. W dniu 4 lutego 2013 r. p. Mammadov został oskarżony o popełnienie przestępstw z art. 233 (organizowanie lub aktywny udział w działaniach powodujących naruszenie porządku publicznego) i art. 315.2 (opór lub stosowanie przemocy wobec funkcjonariuszy publicznych, zagrażające ich życiu lub zdrowiu) Kodeksu karnego (*ibid.*, § 27).

16. W tym samym dniu, 4 lutego 2013 r., orzeczeniem Sądu Rejonowego w Nasimi, p. Mammadov został tymczasowo aresztowany na okres dwóch miesięcy (do dnia 4 kwietnia 2013 r.) (*ibid.*, § 32).

17. W dniu 30 kwietnia 2013 r. szef zespołu prowadzącego śledztwo podjął decyzję o postawieniu p. Mammadovowi zarzutów z art. 220.1 (masowe zakłócanie porządku) i art. 315.2 (opór lub stosowanie przemocy wobec funkcjonariuszy publicznych, zagrażające ich życiu lub zdrowiu) Kodeksu karnego, zastępując tym samym pierwotne zarzuty (*ibid.*, § 49).

18. Pierwotny dwumiesięczny okres tymczasowego aresztowania p. Mammadova został następnie przedłużony orzeczeniami Sądu Rejonowego w Nasimi z dnia 14 marca 2013 r. (przedłużony do dnia 4 czerwca 2013 r.), 15 maja 2013 r. (do dnia 4 września 2013 r.) oraz 14 sierpnia 2013 r. (do dnia 4 listopada 2013 r.) (*ibid.*, §§ 44, 51 i 53).

Jego odwołania od pierwotnej decyzji o tymczasowym aresztowaniu z dnia 4 lutego 2013 r. (zob. paragraf 16 powyżej) i orzeczeń o przedłużeniu tymczasowego aresztowania zostały oddalone (*ibid.*, §§ 34-39, 45-46 i 53). Pan Mammadov złożył również wnioski o zmianę tymczasowego aresztowania na areszt domowy i poręczenie majątkowe, które nie zostały uwzględnione (*ibid.*, §§ 40-42 i 47-48).

2. Proces karny

19. Proces p. Mammadova, obejmujący łącznie osiemnastu oskarżonych, rozpoczął się w listopadzie 2013 r. W dniu 4 listopada 2013 r. Sąd ds. Poważnych Przepęstw w Shaki przeprowadził wstępną rozprawę w tej sprawie (zob. *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi (nr 2)*, skarga nr 919/15, §§ 21 i nast., 16 listopada 2017 r.). („drugi wyrok w sprawie Mammadov”). Proces, podczas którego p. Mammadov pozostawał tymczasowo aresztowany, obejmował około trzydzieści terminów rozprawy (*ibid.*, § 26).

20. W dniu 17 marca 2014 r. Sąd ds. Poważnych Przepęstw w Shaki wydał wyrok, uznając go winnym zarzucanych mu czynów i skazując na karę siedmiu lat pozbawienia wolności (*ibid.*, § 94).

21. W dniu 24 września 2014 r., w następstwie odwołania p. Mammadova, Sąd Apelacyjny w Shaki utrzymał w mocy wyrok skazujący i karę (*ibid.*, § 121).

22. W listopadzie 2014 r. p. Mammadov wniósł skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego. Na pierwszym terminie rozprawy, który odbył się w dniu 13 stycznia 2015 r., Sąd Najwyższy postanowił, przy braku jakichkolwiek zastrzeżeń, o odroczeniu dalszej rozprawy w sprawie na czas nieoznaczony, ponieważ potrzebował więcej czasu na zapoznanie się z aktami sprawy (*ibid.*, §§ 123-124).

23. Rozprawa była kontynuowana w dniu 13 października 2015 r. Orzeczeniem z tego dnia Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 24 września 2014 r. orzekając, że oddalenie przez sąd niższej instancji wniosków obrony o przesłuchanie dodatkowych świadków i dopuszczenie innych dowodów nie było dostatecznie uzasadnione i stanowiło naruszenie krajowych przepisów proceduralnych i wymogów art. 6 Konwencji. Sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania przez sąd apelacyjny (*ibid.*, §§ 124-125).

24. W dniu 29 kwietnia 2016 r., po ponownym zbadaniu materiału dowodowego w sprawie i po zbadaniu dodatkowych dowodów, Sąd Apelacyjny w Shaki wydał wyrok utrzymujący w mocy wyrok skazujący p. Mammadova (*ibid.*, §§ 127-129).

25. Sąd apelacyjny wziął pod uwagę stwierdzenie przez Trybunał naruszenia art. 5 ust. 1 lit. c) w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov, uznając je jednak za niezasadne. Po przesłuchaniu szeregu świadków stwierdził natomiast, że istnieją wystarczające dowody, aby oskarżyć i skazać

p. Mammadova za przestępstwa, których popełnienie mu zarzucono. Nie odniósł się do naruszenia innych artykułów Konwencji z pierwszego wyroku w sprawie Mammadov. Sąd nawiązał do „prowokujących do nieposłuszeństwa” postów p. Mammadova na Facebooku i blogu i stwierdził:

„Okoliczności sprawy niewątpliwie dowodzą, że Ilgar Mammadov i Tofig Yagublu udali się do miasta Ismayilli w dniu 24 stycznia 2013 r., gdzie zorganizowali masowe zamieszki i aktywnie w nich uczestniczyli, wskutek czego ok godz. 17.00 mieszkańcy zaatakowali budynek lokalnych władz [...]

Kolegium sądowe zauważa, że Ilgar Mammadov i Tofig Yagublu przybyli z Baku i w ciągu dwóch godzin zdołali przekształcić spontaniczne wiece w zorganizowane masowe zamieszki: chociaż w normalnych okolicznościach mogło to wyglądać niepokojąco, sytuacja była napięta, lokalni mieszkańcy potępili szefa władzy wykonawczej N. Alekperova i byli rozemocjonowani, a jak zauważył Ilgar Mammadov „atmosfera była gorąca”. Ilgar Mammadov i Tofig Yagublu wykorzystali te czynniki i wykorzystując hasła antyrządowe przyciągnęli uwagę tłumu, wznieśli emocje i popełnili opisane powyżej przestępstwa”.

26. Sąd w dalszej części zważył:

„Kolegium sądowe stwierdziło, że zgodnie z przepisami art. 143-146 Kodeksu postępowania karnego, zgromadzono wystarczające dowody, które zostały ocenione wszechstronnie i obiektywnie przez sąd pierwszej instancji. Artykuły 220.1 i 315.2 Kodeksu karnego Republiki Azerbejdżanu zostały prawidłowo zastosowane w odniesieniu do oskarżonych Tofiga Rashida Yagublu i Ilgara Eldara Mammadova”.

27. Pan Mammadov w dniu 21 czerwca 2016 r. wniósł drugą skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego. Ostatecznym orzeczeniem z dnia 18 listopada 2016 r. Sąd Najwyższy utrzymał w mocy wyrok Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 29 kwietnia 2016 r. (*ibid.*, § 149). Pan Mammadov był tymczasowo aresztowany od tego momentu do dnia 13 sierpnia 2018 r. (zob. paragraf 32 poniżej).

28. Gdy drugi wyrok sądu w sprawie Mammadova (zob. paragrafy 74-80 poniżej) stał się ostateczny w dniu 5 marca 2018 r., p. Mammadov ponownie odwołał się do Sądu Najwyższego Azerbejdżanu, wnosząc o wznowienie sprawy. W dniu 29 czerwca 2018 r. pełen skład Sądu Najwyższego przyjął jego odwołanie, ponownie otworzył sprawę i przekazał ją do Sądu Apelacyjnego w Shaki.

29. W dniu 13 sierpnia 2018 r. Sąd Apelacyjny w Shaki dokonał rewizji wyroku Sądu ds. Poważnych Przestępstw w Shaki, który pierwotnie skazał p. Mammadova w dniu 17 marca 2014 r. Pan Mammadov został przesłuchany, a prokuratura przedstawiła swoje stanowisko w toku postępowania odwoławczego. Żadna ze stron nie podała nowych informacji.

30. Sąd apelacyjny ponownie zbadał dowody i przypomniał, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału sądy krajowe są w stanie lepiej ocenić dowody. Dokonując oceny dowodów przedstawionych przez funkcjonariuszy Policji sąd uznał, że „zdecydowanie nie ma podstaw prawnych do podważenia wiarygodności [ich] zeznań”. Następnie sąd

dokonał oceny pozostałych pierwotnych zeznań świadków i dowodów. Potwierdził konkluzję ze swojego orzeczenia z dnia 29 kwietnia 2016 r., że „zostały zgromadzone wystarczające dowody, które zostały ocenione wszechstronnie i obiektywnie przed sądem pierwszej instancji”. Sąd stwierdził, co następuje:

„W związku z tym, wskutek zbadania odwołań, sąd stwierdza, że wyrok Sądu ds. Poważnych Przepływów w Shaki z dnia 17 marca 2014 r., na mocy którego oskarżony Ilgar Mammadov został uznany za winnego na podstawie art. 220.1 i art. 315.2 Kodeksu karnego i został skazany na karę sześciu lat pozbawienia wolności na podstawie art. 220.1 Kodeksu karnego i czterech lat na podstawie art. 315.2 Kodeksu karnego i łącznie na siedem lat poprzez częściowe połączenie tych okresów na podstawie art. 66.3 Kodeksu karnego, był zgodny z prawem i uzasadniony”.

31. Jeśli chodzi o karę, sąd apelacyjny stwierdził, co następuje:

„Sąd zauważa również, że w czasie trwania kary warunkowej osoba skazana nie jest zwolniona z odpowiedzialności karnej; gdy zasądzona wyrokiem kara nie jest wykonywana odbywa się ona w specjalnej formie określonej przez prawo.

Sąd, biorąc pod uwagę osobowość skazanego Ilgara Mammadova, okoliczność, że pod jego opieką pozostaje małoletnie dziecko, niekaralność, fakt odbycia przez niego większości kary, to, że nie podjął żadnych bezprawnych działań w okresie pozbawienia wolności oraz brak skargi lub roszczenia wniesionego bezpośrednio przeciwko niemu w związku z popełnionym przestępstwem uważa, że jego resocjalizacja jest możliwa bez konieczności odbycia pozostałej części kary i bez jego izolacji od społeczeństwa. W związku z tym sąd uznaje, że zastosowanie art. 70 Kodeksu karnego Republiki Azerbejdżanu i warunkowe wykonanie pozostałej części kary, wraz z określeniem okresu zawieszenia, jest zgodne z przepisami prawa i właściwe z punktu widzenia osiągnięcia celu kary”.

32. Sąd apelacyjny orzekł, że okres jednego roku, pięciu miesięcy i 21 dni pozostałej do odbycia kary powinien zostać odliczony od jego ostatecznego wymiaru kary. Stosując art. 70 Kodeksu karnego Republiki Azerbejdżanu sąd określił dwuletni okres zawieszenia, który upływa w dniu 13 sierpnia 2020 r. Pan Mammadov został zwolniony z więzienia w dniu wydania wyroku przez sąd apelacyjny - w dniu 13 sierpnia 2018 r. Sąd apelacyjny wskazał:

„Nadzór nad zachowaniem skazanego powierza się wydziałowi ds. wykonania i probacji właściwemu dla jego miejsca zamieszkania. Zgodnie z art. 70.5 Kodeksu karnego, w okresie zawieszenia Ilgar Mammadov nie może zmienić stałego miejsca zamieszkania bez powiadomienia organu nadzorującego, powinien stawiać się na wezwanie tego organu, nie może opuścić kraju i powinien udowodnić swoją poprawę poprzez swoje zachowanie”.

B. Pierwszy wyrok w sprawie Mammadov

33. W pierwszym wyroku w sprawie Mammadov z dnia 22 maja 2014 r., który stał się ostateczny w dniu 13 października 2014 r., Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. c), art. 5 ust. 4, art. 6 ust. 2, a także art. 18 w związku z art. 5, w związku z zarzutami karnymi postawionymi

p. Mammadovowi w lutym 2013 r., dotyczącymi potępienia na jego blogu rządowej wersji zamieszek w Ismayilli z dnia 23 stycznia 2013 r. i późniejszego jego tymczasowego aresztowania (zob. paragrafy 9-18 powyżej). Trybunał przyznał na rzecz p. Mammadova kwotę 20 000 EUR tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową i 2 000 EUR tytułem poniesionych kosztów i wydatków.

34. Trybunał stwierdził, że zatrzymanie i aresztowanie p. Mammadova nastąpiło przy braku uzasadnionego podejrzenia, że popełnił on przestępstwo i z tego względu stanowiło naruszenie art. 5 ust. 1 lit. c) (zob. pierwszy wyrok w sprawie Mammadov, §§ 99-101)¹:

„99. Z powyższych powodów Trybunał uważa, że w toku postępowania przygotowawczego nie wymieniono ani nie przedstawiono żadnych konkretnych faktów ani informacji dających podstawy do podejrzeń uzasadniających aresztowanie skarżącego oraz że nie stwierdzono, że zeznania R.N. i I.M., które przedstawiono Trybunałowi dopiero w dalszej kolejności, miały charakter tego rodzaju faktów lub informacji. Ponadto nie wykazano, że po zatrzymaniu skarżącego i przez cały okres jego dalszego osadzenia w areszcie, objęty zakresem niniejszej sprawy, władze otrzymały jakiegokolwiek nowe informacje czy zebrały takie dowody.

100. Trybunał ma na uwadze fakt, że sprawa skarżącego jest przedmiotem postępowania sądowego (dalsze tymczasowe aresztowanie skarżącego w trakcie postępowania sądowego i sam proces nie były jeszcze przedmiotem skargi do Trybunału). Okoliczność ta pozostaje jednak bez wpływu na ustalenia Trybunału związane z niniejszą skargą, w której wzywa się go do zbadania, czy pozbawienie skarżącego wolności w okresie przedprocesowym było uzasadnione na podstawie informacji lub faktów dostępnych w danym czasie. W tym względzie, biorąc pod uwagę powyższą analizę, Trybunał stwierdza, że przedstawiony materiał nie spełnia minimalnych standardów określonych w art. 5 ust. 1 lit. c) Konwencji co do zasadności podejrzenia wymaganego do zatrzymania i dalszego aresztowania osoby fizycznej. W związku z tym nie wykazano w sposób zadowalający, że w okresie rozpatrywanym przez Trybunał w niniejszej sprawie, skarżący był pozbawiony wolności na podstawie „uzasadnionego podejrzenia” popełnienia przestępstwa.

101. W związku z powyższym doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 lit. c) Konwencji”.

35. Trybunał stwierdził ponadto, że sądy krajowe, zarówno pierwszej instancji, jak i apelacyjny, ograniczyły się we wszystkich swoich orzeczeniach do automatycznego zatwierdzania wniosków prokuratury bez przeprowadzenia rzeczywistej kontroli legalności pozbawienia wolności, co doprowadziło do naruszenia art. 5 ust. 4.

36. Przypominając, że zarzuty postawione p. Mammadovowi nie były oparte na uzasadnionym podejrzeniu, Trybunał stwierdził ponadto, że faktycznym celem zaskarżonych środków było uciszenie lub ukaranie p. Mammadovowa za krytykę rządu i za próbę rozpowszechnienia tego, co uważał za prawdziwe informacje, a które rząd próbował ukryć (*ibid.*, §§ 141-143, cytowane w paragrafie 187 poniżej).

1. W dniu 19 grudnia 2014 r. p. Mammadov złożył drugą skargę dotyczącą tego postępowania.

37. W związku z tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 18 w związku z art. 5 (*ibid.*, § 144).

38. Trybunał stwierdził również naruszenie prawa p. Mammadova do domniemania niewinności na podstawie art. 6 ust. 2 z powodu oświadczeń złożonych prasie przez Prokuratora Generalnego i Ministra Spraw Wewnętrznych, zachęcających opinię publiczną do uznania p. Mammadova za winnego (*ibid.*, §§ 127-128).

C. Nadzór Komitetu Ministrów nad wykonaniem pierwszego wyroku w sprawie Mammadov

1. Postępowanie poprzedzające posiedzenia Komitetu Ministrów dotyczące praw człowieka

39. Z chwilą, gdy pierwszy wyrok w sprawie Mammadov stał się ostateczny w dniu 13 października 2014 r., został on przekazany Komitetowi Ministrów, celem nadzorowania jego wykonania, zgodnie z art. 46 ust. 2 (zob. paragraf 3 powyżej).

40. W dniu 26 listopada 2014 r. Rząd podjął pierwszy krok proceduralny w ramach procedury wykonania (zob. paragraf 102), polegający na przedłożeniu Komitetowi planu działania (zob. DH-DD(2014)1450).

41. W planie działania Rząd poinformował Komitet o stanie krajowego postępowania karnego, w szczególności o tym, że w następstwie faktów zbadanych w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov, p. Mammadov został skazany wyrokiem Sądu ds. Poważnych Przestępstw w Shaki z dnia 17 marca 2014 r., a wyrok ten został utrzymany w mocy wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 24 września 2014 r. Postępowanie w związku z wniesioną przez niego skargą kasacyjną od wyroku sądu apelacyjnego było w toku (zob. paragrafy 19-22).

42. Następnie Rząd włączył cytaty z orzeczenia pełnego składu Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2009 r. „w sprawie stosowania przepisów przez sądy podczas rozpoznawania wniosków o zastosowanie środka zapobiegawczego polegającego na pozbawieniu wolności w stosunku do oskarżonego”.

43. Określając środki, które Rząd „zaplanował i podjął w celu wykonania wyroku Trybunału”, Rząd zauważył, że pierwszy wyrok w sprawie Mammadov został przekazany do Sądu Najwyższego „celem uwzględnienia przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej skarżącego”.

44. Biuro pełnomocnika Rządu zaplanowało również zorganizowanie, wspólnie z Sądem Najwyższym, serii szkoleń dla sędziów sądów pierwszej instancji i sądów apelacyjnych w zakresie wykonania orzeczenia pełnego składu z dnia 3 listopada 2009 r. Wreszcie, zgodnie z planem działania, przewidziano również przeprowadzenie szkoleń dla prokuratorów w zakresie zasady domniemania niewinności oraz wymogu przedkładania akt

prokuratury do wglądu sądów w celu sprawdzenia istnienia „uzasadnionego podejrzenia”. Zauważono, że szczegółowy harmonogram stosowania powyższych środków zostanie przedłożony Komitetowi we właściwym czasie, po dokonaniu niezbędnych ustaleń.

2. Przebieg postępowania od posiedzenia Komitetu Ministrów dotyczącego praw człowieka w grudniu 2014 r. do posiedzenia dotyczącego praw człowieka w grudniu 2016 r.

a) Ogólny zarys

45. Po przedłożeniu przez Rząd planu działania (zob. paragrafy 40-44 powyżej) Komitet Ministrów rozpatrywał tę sprawę na pierwszym z kwartalnych posiedzeń, dotyczących praw człowieka, zaplanowanych po dacie, w której wyrok stał się ostateczny [1214. posiedzenie dotyczące praw człowieka (2-4 grudnia 2014 r.), zob. także paragraf 100 poniżej]. Sekretariat przekazał Komitetowi następujące zalecenia:

„Naruszenie art. 18 w związku z art. 5 rodzi wątpliwości co do zasadności postępowania karnego wszczętego przeciwko skarżącemu.

[...]

Użyteczne byłoby zatem poinformowanie Komitetu przez władze o środkach, które zainteresowane władze i organy (w szczególności Prokuratura i Sąd Najwyższy) zamierzają zastosować w celu uwzględnienia ustaleń Trybunału i usunięcia, w miarę możliwości, konsekwencji tego naruszenia dla skarżącego w kontekście postępowania karnego, które wydaje się toczyć przed Sądem Najwyższym. W świetle ważkich ustaleń Trybunału w tej sprawie zwolnienie skarżącego stanowiłoby pierwszy ważny środek, który należy rozważyć w pierwszej kolejności i bez zwłoki, zgodnie z procedurami krajowymi”.

Na tym posiedzeniu Komitet Ministrów zaklasyfikował sprawę do „procedury wzmocnionej” na tej podstawie, że wymaga „pilnych środków indywidualnych” i ujawnia „złożony problem” (zob. paragraf 101 poniżej). Uwzględniając wyrok, plan działania i zalecenia Sekretariatu Komitet podjął następującą decyzję:

„Delegaci

1. w odniesieniu do środków indywidualnych i uwzględniając okoliczności okoliczności sprawy wezwali władze do zapewnienia bezzwłocznego zwolnienia skarżącego;

2. ze względu na niepokojące doniesienia o stanie zdrowia skarżącego wezwali władze do pilnego podjęcia wszelkich niezbędnych działań i szybkiego dostarczenia informacji w tym zakresie;

3. wezwali władze do wskazania dalszych środków podjętych lub planowanych w celu wykonania wyroku Trybunału oraz do szybkiego usunięcia, w miarę możliwości, pozostałych konsekwencji stwierdzonych poważnych naruszeń wobec skarżącego;

4. zauważyli w tym kontekście, że postępowanie karne, którego wszczęcie zostało skrytykowane przez Trybunał Europejski, nadal toczy się przed Sądem Najwyższym;

5. ponownie zwrócili uwagę na ogólny problem arbitralnego stosowania przepisów prawa karnego w celu ograniczenia wolności wyrażania opinii i wyrazili swoje szczególne zaniepokojenie stwierdzeniem naruszenia art. 18 w związku z art. 5 Konwencji;

6. wezwali zatem władze Azerbejdżanu do bezzwłocznego dostarczenia konkretnych i wyczerpujących informacji na temat podjętych lub planowanych środków w celu uniknięcia wszczynania postępowań karnych bez uzasadnionej podstawy prawnej oraz do zapewnienia skutecznej kontroli sądowej takich prób Prokuratury;

7. wyrazili zaniepokojenie powtarzalnym charakterem naruszania zasady domniemania niewinności przez Prokuraturę Generalną i członków Rządu, pomimo szeregu orzeczeń Trybunału, które od 2010 r. wskazują dokładne wymogi Konwencji w tym zakresie, oraz podkreślił konieczność podjęcia szybkich i zdecydowanych działań w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości;

[...]”.

46. W tym okresie Komitet Ministrów został poinformowany, jeśli chodzi o środki indywidualne, że p. Mammadov złożył skargę kasacyjną od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 24 września 2014 r. (zob. paragrafy 21-22 powyżej) do Sądu Najwyższego. W dniu 13 stycznia 2015 r. Sąd Najwyższy odroczył rozpoznanie skargi *sine die*, a na posiedzeniu dotyczącym praw człowieka w dniu 12 marca 2015 r. Komitet przyjął rezolucję tymczasową wzywającą do niezwłocznego zwolnienia p. Mammadova (zob. CM/ResDH(2015)43). Ostatecznie w dniu 13 października 2015 r. Sąd Najwyższy wydał wyrok uchylający wyrok Sądu Apelacyjnego w Shaki (zob. paragraf 23 powyżej). Badając ten wyrok Komitet stwierdził, że Sąd Najwyższy nie wziął pod uwagę ustaleń zawartych w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov. Podczas badania sprawy na 1243. posiedzeniu Komitetu dotyczącym praw człowieka (w dniach 8-9 grudnia 2015 r.) Komitet:

„3. podkreślił na nowo konieczność zapewnienia przez władze, bez dalszej zwłoki, zwolnienia skarżącego [...]

[...]

4. zauważył, że Sąd Najwyższy Azerbejdżanu orzekł jedynie częściową kasację, która nie wydaje się uwzględniać ustaleń Trybunału Europejskiego w sprawie skarżącego, a w szczególności ustaleń dotyczących naruszenia art. 18 w związku z art. 5;

[...]”.

47. Komitet Ministrów w dalszym ciągu śledził wydarzenia związane z wyrokiem skazującym i odwołaniem p. Mammadova (zob. paragrafy 19-27 powyżej). Trybunał zauważył, że po wydaniu orzeczenia przez Sąd Najwyższy, Sąd Apelacyjny w Shaki w dniu 29 kwietnia 2016 r. ponownie rozpoznał sprawę p. Mammadova i potwierdził jego wyrok skazujący (zob. paragraf 24 powyżej). W dniu 21 czerwca 2016 r. skarżący ponownie odwołał się od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Shaki do Sądu Najwyższego (zob. paragraf 27 powyżej).

48. Do czerwca 2016 r. Komitet Ministrów badał sprawę na każdym ze swoich kwartalnych posiedzeń dotyczących praw człowieka (zob. paragraf 100 poniżej). Od czerwca 2016 r. Komitet podjął decyzję o badaniu sytuacji p. Mammadova na zwykłych, comiesięcznych posiedzeniach, kontynuując jednocześnie badanie jej na każdym posiedzeniu Komitetu dotyczącym praw człowieka.²

b) Informacje przekazane Komitetowi Ministrów

49. Od grudnia 2014 r. do grudnia 2016 r. Komitet Ministrów otrzymał dziewiętnastokrotnie informacje od p. Mammadova co do środków indywidualnych w sprawie, złożone zgodnie z Regułą 9 jego Regulaminu (zob. paragrafy 89 i 93 poniżej), z częstotliwością około jednej informacji co dwa tygodnie. Skarżył się na dalsze aresztowanie stwierdzając, że wyrok nie został wykonany, ponieważ nie nastąpiło jego zwolnienie; sądy krajowe nie wzięły pod uwagę ustaleń Trybunału podczas wznowionego postępowania, a także sądy krajowe wykazały się opieszałością w rozpoznaniu jego sprawy. Pan Mammadov oświadczył również, że padł ofiarą przemocy i znęcania podczas osadzenia oraz że grożono członkom jego rodziny.

50. Oprócz wstępnego planu działania przedłożonego w dniu 26 listopada 2014 r. (zob. paragraf 40 powyżej), Rząd przedstawił Komitetowi Ministrów w tym okresie trzy informacje zgodnie z Regułą 8 Regulaminu (zob. paragraf 92 poniżej) i odpowiedział na informacje przedłożone przez p. Mammadova. W dniach 15 grudnia 2014 r. (zob. DH-DD(2014)1521) i 5 sierpnia 2015 r. (zob. DH-DD(2015)780) Rząd przekazał informacje wskazujące, że stan zdrowia p. Mammadova był zadowalający. W dniu 7 marca 2016 r. (zob. DHDD(2016)261) Rząd wskazał, że prawo krajowe nakłada na skarżącego obowiązek stawiennictwa na rozprawie w jego sprawie i w związku z tym został on doprowadzony do Sądu Apelacyjnego w Shaki.

51. Zgodnie z Regułą 9 Regulaminu (zob. paragraf 93 poniżej) organizacja pozarządowa „Freedom Now” przedłożyła Komitetowi Ministrów jedną informację w dniu 26 listopada 2014 r. (zob. DH-DD(2015)844). Organizacja stwierdziła, że Azerbejdżan nie wykonał wyroku Trybunału poprzez niezwolnienie p. Mammadova lub niewstrzymanie krajowego postępowania sądowego przeciwko niemu oraz poprzez nieprzedstawienie żadnego wykonalnego planu ograniczenia ścigania z powodów politycznych. Organizacja wezwała Komitet do wszczęcia postępowania na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji.

52. Dwie organizacje pozarządowe, Helsińska Fundacja Praw Człowieka i Public Association for Assistance to a Free Economy, wspólnie przedłożyły

2 . Podsumowanie procesu wykonania wyroku przedstawiono w prezentacji sprawy na 1273. posiedzeniu Komitetu Ministrów dotyczącym praw człowieka [6-8 grudnia 2016 r. (zob. CM/Notes/1273/Item H46-3)].

informacje w dniu 6 marca 2015 r. (zob. DH-DD(2015)264). Skrytykowały one treść planu działania Rządu z 2014 r. (zob. paragraf 40 powyżej) oraz, w odniesieniu do innych spraw przeciwko Azerbejdżanowi toczących się przed Trybunałem, podkreśliły tendencję do nasilonego stosowania przepisów prawa karnego w celu prześladowania osób korzystających z wolności wyrażania opinii.

c) Decyzje i rezolucje tymczasowe przyjęte przez Komitet Ministrów w tym okresie

53. W trakcie badania sprawy na dziewięciu posiedzeniach do grudnia 2016 r. włącznie Komitet Ministrów przyjął trzy rezolucje tymczasowe i sześć decyzji (po jednej na każdym posiedzeniu dotyczącym praw człowieka, na którym sprawa była rozpoznawana i nie była przyjmowana rezolucja tymczasowa).

54. We wszystkich tych decyzjach i rezolucjach Komitet Ministrów nalegał na natychmiastowe zwolnienie p. Mammadova i przekazanie informacji na temat środków generalnych, przewidywanych w celu wykonania wyroku. Język używany przez Komitet odzwierciedlał jego rosnące obawy związane z faktem, że p. Mammadov pozostawał osadzony w areszcie, pomimo ponawianych wezwań do jego zwolnienia.

55. Komitet Ministrów adresował swoje obawy w pierwszej kolejności do władz Azerbejdżanu w ujęciu ogólnym, a następnie do najwyższych władz tego państwa. Począwszy od 1236. posiedzenia dotyczącego praw człowieka (24 września 2015 r.) Komitet wzywał Radę Europy jako całość oraz państwa członkowskie działające indywidualnie do wykorzystania wszelkich dostępnych środków w celu zapewnienia zastosowania się przez Azerbejdżan do obowiązków wynikających z wyroku.

56. Komitet zaznaczył również, że wykorzysta wszystkie środki, którymi dysponuje Organizacja, włącznie z wynikającym z art. 46 ust. 4 Konwencji (zob. paragraf 58 poniżej).

57. Ostatnia rezolucja tymczasowa w tym okresie została przyjęta podczas 1259. posiedzenia Komitetu Ministrów dotyczącego praw człowieka (7-9 czerwca 2016 r. (zob. CM/Res/DH(2016)144)). Stwierdzono w niej:

„Komitet Ministrów, działając na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, który stanowi, że Komitet czuwa nad wykonywaniem ostatecznych wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka („Trybunał”);

głęboko ubolewając nad tym, że pomimo ustaleń Trybunału dotyczących podstawowych wad postępowania karnego wszczętego przeciwko niemu i pomimo ponawianych wezwań Komitetu, skarżący nadal nie został zwolniony;

przypominając, że nie można tolerować sytuacji, w której w państwie prawa dana osoba jest nadal pozbawiona wolności z uwagi na toczące się postępowanie, z naruszeniem Konwencji, w celu ukarania jej za krytykę rządu;

14 WYROK ILGAR MAMMADOV PRZECIWKO AZERBEJDŻANOWI (POSTĘPOWANIE W TRYBIE ART. 46 UST. 4)

przypominając, że obowiązek stosowania się do wyroków Trybunału jest bezwarunkowy;

NALEGA, by najwyższe właściwe władze pozwanego państwa podjęły wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia bezzwłocznego zwolnienia Ilgara Mammadova;

DEKLARUJE determinację Komitetu, by za pomocą wszelkich środków, jakimi dysponuje Organizacja, zapewnić przestrzeganie przez Azerbejdżan obowiązków wynikających z tego wyroku;

POSTANAWIA w związku z tym badać sytuację skarżącego na każdym regularnym posiedzeniu Komitetu oraz na każdym posiedzeniu Komitetu dotyczącym praw człowieka, aż do czasu jego zwolnienia”.

58. W ostatecznej decyzji przyjętej w tym okresie na 1273. posiedzeniu Komitetu dotyczącym praw człowieka (6-8 grudnia 2016 r.) stwierdzono:

„Delegaci

1. stwierdzając z najwyższym zaniepokojeniem, że ponad dwa lata po wydaniu przez Trybunał Europejski ostatecznego wyroku i pomimo ponawianych wezwań Komitetu Ministrów i Sekretarza Generalnego w sprawie zwolnienia skarżącego, pozostaje on w areszcie;

2. przypominając poprzednie decyzje i rezolucje tymczasowe przyjęte przez Komitet Ministrów, w szczególności ponawiane apele Komitetu o natychmiastowe zwolnienie skarżącego;

3. głęboko ubolewając, że postępowanie karne przeciwko skarżącemu zakończyło się w dniu 18 listopada 2016 r. przed Sądem Najwyższym bez wyciągnięcia konsekwencji naruszeń stwierdzonych przez Trybunał Europejski, w szczególności skutków naruszenia art. 18 w związku z art. 5 Konwencji;

4. stanowczo przypomnieli, że niedopuszczalne jest, aby w państwie prawa dana osoba była pozbawiona wolności w związku z postępowaniem prowadzonym z naruszeniem Konwencji, w celu ukarania jej za krytykę rządu, a w konsekwencji dalsze arbitralne aresztowanie Ilgara Mammadova stanowi rażące naruszenie obowiązków wynikających z art. 46 ust. 1 Konwencji;

5. potwierdzili swoją determinację w zapewnieniu wykonania wyroku poważnie rozważając użycie wszystkich środków będących w dyspozycji Organizacji, w tym na mocy art. 46 ust. 4 Europejskiej konwencji praw człowieka;

6. wreszcie wyrazili głębokie zaniepokojenie brakiem jakichkolwiek informacji ze strony władz dotyczących generalnych środków podjętych lub przewidywanych w celu zapobieżenia naruszeniom praworządności poprzez nadużywanie władzy, tak jak to zostało stwierdzone w wyroku Trybunału Europejskiego; w tym względzie namawiali Azerbejdżan do zaangażowania się w konstruktywny dialog z Komitetem Ministrów”.

3. Postępowanie w 2017 r.

59. Korzystając z uprawnień przysługujących mu na podstawie art. 52 Konwencji Sekretarz Generalny Rady Europy wyznaczył przedstawiciela, który miał złożyć wizytę w Baku. W dniu 11 stycznia 2017 r. przedstawiciel uczestniczył w spotkaniach w Sądzie Najwyższym, Prokuraturze, Ministerstwie Sprawiedliwości i Biurze Administracji Prezydenta

Azerbejdżanu, podczas których omawiano kwestie dotyczące wykonania wyroku.

60. W dniu 10 lutego 2017 r. prezydent Azerbejdżanu podpisał rozporządzenie wykonawcze. Zgodnie z analizą Sekretariatu na 1280. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka [(7-10 marca 2017 r.) CM/Notes/1280/H46-2] rozporządzenie przewidywało przyjęcie szeregu środków. Między innymi, przewidywało środki dotyczące:

„[...] zapobiegania arbitralnym zatrzymaniom, liberalizacji polityki karnej, obowiązku „ścisłego przestrzegania zasad prawa karnego i generalnych podstaw wyrokowania”, eliminacji „nieproceduralnych postaw w trakcie ścigania karnego i wykonywania wyroków”, czy też wdrożenia bardziej rygorystycznych środków w celu zwalczania zwłaszcza nadużywania uprawnień. Rozporządzenie wykonawcze przewidywało również szczegółowe opracowanie w ciągu dwóch miesięcy projektów ustaw, w szczególności dotyczących: dekryminalizacji niektórych przestępstw, w szczególności w dziedzinie gospodarki; szerszego stosowania alternatyw dla kary pozbawienia wolności oraz „szerszego zastosowania zamiany pozostałej części kary pozbawienia wolności na karę łagodniejszą, zwolnienia warunkowego i kar w zawieszeniu”. Zalecano również, aby sądy krajowe badały istnienie uzasadnionych podejrzeń co do popełnienia przestępstwa i podstaw do aresztowania przy podejmowaniu decyzji o zastosowaniu środków przymusu oraz argumenty przemawiające za środkami alternatywnymi. Ponadto Sądowi Najwyższemu zalecono również zapewnienie kontynuowania badania orzecznictwa w zakresie aresztowania i stosowania kary pozbawienia wolności oraz rozwijanie rzetelnego orzecznictwa w tym zakresie”.

61. Podczas 1280. posiedzenia Komitet Ministrów wydał następującą decyzję:

- „1. przypominając swoje wcześniejsze decyzje i rezolucje tymczasowe wzywające do natychmiastowego zwolnienia Ilgara Mammadova, w szczególności decyzję z grudnia 2016 r. potwierdzającą determinację w zapewnieniu wykonania wyroku poprzez aktywne rozważenie użycia wszystkich środków, pozostających w dyspozycji Organizacji;
2. powtarzając najwyższe zaniepokojenie faktem, że pozostaje on nadal osadzony;
3. w tym względzie odnotowując z zainteresowaniem zobowiązanie władz Azerbejdżanu do zbadania wszystkich możliwości omówionych podczas wizyty przedstawiciela Sekretarza Generalnego w celu wykonania wyroku w sprawie Ilgara Mammadova, jak również niedawne prezydenckie rozporządzenie wykonawcze, które przewiduje obiecujące środki służące wykonaniu tego wyroku;
4. zwrócił się do władz o informowanie Komitetu o konkretnych środkach przyjętych na podstawie tego rozporządzenia wykonawczego, w szczególności o środkach umożliwiających bezzwłoczne zwolnienie Ilgara Mammadova;

5. odnotował informacje przekazane podczas spotkania przez władze Azerbejdżanu, że słuszne zadośćuczynienie zostało wypłacone Ilgarowi Mammadovowi w grudniu 2015 r. [...]; zwrócił się do nich o potwierdzenie tych informacji na piśmie;

[...]”.

62. Na 1288. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (6-7 czerwca 2017 r.) Komitet Ministrów wydał decyzję, w której przypomniał warunki decyzji z poprzedniego posiedzenia, wezwał do „bezwarunkowego” zwolnienia p. Mammadova i zachęcił do pilnych postępów w związku z rozporządzeniem wykonawczym.

63. Komitet Ministrów badał sprawę na 1293. posiedzeniu (zwyczajnym) (13 września 2017 r.). Na tym posiedzeniu Sekretarz Generalny Rady Europy wezwał Komitet Ministrów do wszczęcia postępowania na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji, jeżeli sytuacja p. Mammadova nie ulegnie zmianie.

64. Komitet Ministrów następnie badał sprawę na 1294. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (19-21 września 2017 r.). Komitet odnotował informację, przekazaną przez władze Azerbejdżanu w dniu 6 września 2017 r. (zob. DHDD(2017)951), że projekt nowelizacji Kodeksu karnego w celu wdrożenia rozporządzenia wykonawczego został przedłożony parlamentowi i że władze uznały, że przyjęcie tych zmian nie jest szczególnie pilne, ale że mogą one zostać przyjęte podczas sesji jesiennej. W odpowiedzi na pytania zadane przez delegatów co do tego, czy zmiany te mogłyby pomóc p. Mammadovowi, Rząd przedstawił swoje stanowisko, zgodnie z którym ustalenia Trybunału co do naruszenia w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov dotyczyły etapu postępowania przygotowawczego, a druga skarga dotyczyła postępowania karnego. Rząd poinformował Komitet, że zmiany te pomogą zapobiec podobnym naruszeniom.

65. Przywołując oświadczenie Sekretarza Generalnego Komitet Ministrów wydał na tym posiedzeniu decyzję zgodną z warunkami decyzji przyjętych w marcu i czerwcu 2017 r. (zob. paragrafy 60-62 powyżej).

66. Na posiedzeniu zwyczajnym w dniu 25 października 2017 r., ze względu na brak dalszych zmian, Komitet Ministrów przyjął czwartą rezolucję tymczasową, którą oficjalnie powiadamiał Azerbejdżan, że nie wypełnił swoich zobowiązań (zob. CM/ResDH(2017)379).

67. Wreszcie, na 1302. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (5-7 grudnia 2017 r.) Komitet przyjął piątą rezolucję tymczasową (CM/ResDH(2017)429), którą wszczęto postępowanie na podstawie art. 46 ust. 4:

„Przypominając raz jeszcze

a. że w wyżej wymienionym wyroku Trybunał stwierdził nie tylko naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji, ponieważ nie przedstawiono żadnych faktów ani informacji dających podstawy do podejrzenia uzasadniającego postawienie skarżącemu zarzutów lub jego zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie, ale także naruszenie art. 18 w związku z art. 5, ponieważ rzeczywistym celem tych środków było uciszenie lub ukaranie go za krytykę rządu;

b. obowiązek pozwanego państwa, zgodnie z art. 46 ust. 1 Konwencji, przestrzegania wszystkich ostatecznych wyroków w sprawach, których było stroną który to obowiązek pociąga za sobą, poza zapłatą słusznego zadośćuczynienia przyznanego przez Trybunał, przyjęcie przez władze pozwanego państwa, tam gdzie jest to wymagane, środków indywidualnych w celu zakończenia stwierdzonych naruszeń i usunięcia ich skutków aż do osiągnięcia, w takim zakresie jak to możliwe, *restitutio in integrum*;

c. wezwanie Komitetu, podczas pierwszego badania sprawy w dniu 4 grudnia 2014 r., do podjęcia środków indywidualnych, wymaganych w świetle powyższego wyroku w celu zapewnienia bezzwłocznego zwolnienia skarżącego;

d. liczne późniejsze decyzje Komitetu i rezolucje tymczasowe, w których podkreślono zasadnicze wady postępowania karnego ujawnione we wnioskach Trybunału na podstawie art. 18 w związku z art. 5 Konwencji i wezwanie do natychmiastowego i bezwarunkowego zwolnienia skarżącego;

e. że postępowanie karne przeciwko skarżącemu zakończyło się w dniu 18 listopada 2016 r. przed Sądem Najwyższym bez wyciągnięcia konsekwencji naruszeń stwierdzonych przez Trybunał Europejski, w szczególności tego z art. 18 w związku z art. 5 Konwencji;

f. że przez okres trzech lat od momentu, w którym wyrok Trybunału stał się ostateczny, skarżący pozostaje aresztowany w związku z obarczonymi wadami postępowaniem karnym;

uważa, że w tych okolicznościach, nie zapewniając skarżącemu bezwarunkowego zwolnienia, Republika Azerbejdżanu odmawia zastosowania się do ostatecznego wyroku Trybunału;

postanawia przekazać Trybunałowi, zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji, zapytanie, czy Republika Azerbejdżanu uchybiła zobowiązaniom ciążącym na niej na mocy art. 46 ust. 1; [...]”.

68. Zgodnie z Regulaminem Komitetu Ministrów (zob. paragraf 94 poniżej) stanowisko Republiki Azerbejdżanu zostało włączone do załącznika do rezolucji (zob. załącznik do niniejszego wyroku). Rząd przedstawił tam środki przyjęte w celu wykonania wyroku. W odniesieniu do środków indywidualnych potwierdził on zapłatę słusznego zadośćuczynienia zasądzonego przez Trybunał. Stwierdził również, że w dniu 29 kwietnia 2016 r. Sąd Apelacyjny w Shaki zakończył rozpoznawanie apelacji p. Mammadova i czyniąc to, skrupulatnie odniósł się do wniosków Trybunału z pierwszego wyroku w sprawie Mammadov i naprawił mankamenty stwierdzone w postępowaniu prowadzącym do skazania p. Mammadova.

69. W odniesieniu do środków generalnych Rząd powołał się na rozporządzenie wykonawcze przedstawione Komitetowi Ministrów w trakcie procesu nadzoru w 2017 r. (zob. paragraf 60 powyżej). Potwierdził również przyjęcie w dniu 20 października 2017 r. przez Milli Medjlis ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny, dekryminalizującej niektóre czyny i stwarzającej osobom skazanym za poważne przestępstwa możliwość złożenia wniosku o warunkowe przedterminowe zwolnienie po odbyciu dwóch trzecich kary.

70. Stwierdził, że podjęto niezbędne środki w celu zastosowania się do wyroku Trybunału.

4. Rozwój sytuacji po przekazaniu sprawy przez Komitet Ministrów do Trybunału na podstawie art. 46 ust. 4

71. W dniu 14 sierpnia 2018 r. rząd Azerbejdżanu wystosował pismo do Komitetu Ministrów informujące o orzeczeniu Sądu Apelacyjnego w Shaki oraz o zwolnieniu p. Mammadova w dniu 13 sierpnia 2018 r. (zob. paragrafy 28-32 powyżej). Komitet Ministrów odpowiedział rządowi Azerbejdżanu w dniu 28 sierpnia 2018 r., zadając mu szereg pytań dotyczących faktycznych i proceduralnych zmian w sprawie p. Mammadova. Rząd przedstawił w odpowiedzi memorandum, do którego odniósł się również w osobnym oświadczeniu p. Mammadov (zob. dokumenty DHDD(2018)816 i DH-DD(2018)891).

72. Komitet Ministrów zbadał łącznie pierwszy i drugi wyrok w sprawie Mammadov w świetle tej pisemnej korespondencji na 1324. posiedzeniu (praw człowieka) w dniach 18-20 września 2018 r., a następnie pierwszy wyrok w sprawie Mammadov na 1325. posiedzeniu zwyczajnym w dniu 26 września 2018 r. Na tych posiedzeniach nie przyjął żadnych decyzji mających znaczenie dla badanych spraw

73. Zgodnie z informacjami przedstawionymi przez rząd Azerbejdżanu, w dniu 28 marca 2019 r. Sąd Najwyższy wydał decyzję w przedmiocie kasacji od orzeczenia sądu apelacyjnego, którą złożył p. Mammadov. Sąd Najwyższy częściowo uwzględnił apelację i zmienił wyrok Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 13 sierpnia 2018 r. Sąd Najwyższy ograniczył kary łączne, nałożone na p. Mammadova, do pięciu lat, sześciu miesięcy i dziewięciu dni pozbawienia wolności. W świetle czasu, jaki Mammadov spędził już w więzieniu, Sąd Najwyższy uznał karę za wykonaną w całości. Sąd Najwyższy uchylił również karę dwóch lat w zawieszeniu wymierzoną przez Sąd Apelacyjny w Shaki, znosząc tym samym powiązane z nią ograniczenia w stosunku do p. Mammadova (zob. paragrafy 31-32 powyżej), w tym obowiązek zgłaszania się do wydziału ds. wykonania i probacji oraz ograniczenia dotyczące jego miejsca pobytu i podróżowania.

D. Drugi wyrok w sprawie Mammadov

74. W dniu 19 grudnia 2014 r. p. Mammadov wniósł drugą skargę do Trybunału, w której zarzucił naruszenie Konwencji wynikające z prowadzenia jego procesu i skazania, które nastąpiło po jego tymczasowym aresztowaniu zbadanym przez Trybunał w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov (zob. paragrafy 19-27 powyżej).

75. W drugim wyroku w sprawie Mammadov, cytowanym powyżej, Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 w związku z jego procesem i skazaniem; zdarzenia badane również przez Komitet Ministrów w

postępowaniu dotyczącym wykonania pierwszego wyroku w sprawie Mammadov (zob. paragrafy 45 do 48 powyżej).

76. W tym wyroku, wydanym w dniu 16 listopada 2017 r., po tym jak Komitet Ministrów skierował do Azerbejdżanu wezwanie do usunięcia uchybień w związku z pierwszym wyrokiem w sprawie Mammadov (zob. paragraf 66 powyżej), Trybunał w pierwszej kolejności szczegółowo zbadał zakres, w jakim dokonano badania sprawy, stwierdzając:

„202. Zakres [pierwszego] wyroku w sprawie Ilgar Mammadov został ograniczony, *inter alia*, do kwestii zgodności aresztowania skarżącego na etapie postępowania przygotowawczego z art. 5 ust. 1 lit. c) i ust. 4 oraz art. 18 Konwencji. Jednakże w niniejszej sprawie wzywa się Trybunał do zbadania innego zestawu kwestii prawnych, a mianowicie, czy postępowanie karne przeciwko skarżącemu, rozpatrywane jako całość, było rzetelne, zgodnie z wymogami art. 6 Konwencji.

203. Podczas gdy kwestie, które należy zbadać i standardy prawne mające zastosowanie na podstawie art. 6 Konwencji są różne, to zarówno poprzednia, jak i obecna sprawa dotyczą tego samego postępowania karnego przeciwko skarżącemu, które odnosi się do tych samych zarzutów wynikających z tych samych zdarzeń. Jak stwierdził Trybunał w [pierwszym] wyroku w sprawie Ilgara Mammadova, na etapie postępowania przygotowawczego oskarżenia przeciwko skarżącemu były *prima facie* pozbawione wiarygodności. W szczególności Trybunał podkreślił fakt, że skarżącego oskarżono o przybycie do Ismayilli dzień po tym, jak spontaniczne i niezorganizowane „akty chuligaństwa” już miały miejsce i że w ciągu krótkiego okresu dwóch godzin, będącego czasem jego pobytu w mieście, zdołał przejąć znaczny stopień kontroli nad sytuacją, zamienić trwające niezorganizowane zamieszki w „zorganizowane akty zakłócania porządku”, ustanowić się przywódcą protestujących, których wcześniej nie znał i którzy zgromadzili się już bez jego udziału, jak również bezpośrednio spowodować wszystkie ich późniejsze nieorganizowane działania. Jak już wspomniano, ten brak wiarygodności zarzutów, w połączeniu z postawą władz wobec działalności politycznej skarżącego, wymagał bardzo dokładnej analizy faktów. Okoliczności, na których opierały się poprzednie ustalenia Trybunału, pozostają niezmienione w niniejszej sprawie. Trybunał przystąpi zatem do analizy na podstawie art. 6, czy ten brak został zrekompensowany dowodami przedstawionymi na rozprawie oraz uzasadnieniami przedstawionymi przez sądy krajowe”.

77. Następnie, przedstawiając wnioski w odniesieniu do art. 6, Trybunał stwierdził:

„237. Uwzględniając powyższe rozważania Trybunał stwierdza, że prawo skarżącego do uzasadnionego wyroku i zapewnienia przesłuchania świadków zostało naruszone. Jego skazanie opierało się na błędnym lub niewiarygodnym materiale dowodowym, a jego zastrzeżenia w tym zakresie nie zostały odpowiednio rozpatrzone. Dowody korzystne dla skarżącego były systematycznie odrzucane w sposób niewystarczająco uzasadniony lub oczywiście niezasadny. Mimo, że sprawa została już raz przekazana do ponownego rozpoznania przez Sąd Najwyższy i podjęto próbę zajęcia się niektórymi wnioskami i zastrzeżeniami obrony, żadne z wyżej wymienionych niedociągnięć nie zostało ostatecznie usunięte. Powyższe ustalenia są wystarczające do stwierdzenia, że postępowanie karne przeciwko skarżącemu, jako całość, nie było zgodne z wymogami rzetelnego procesu sądowego”.

78. W odniesieniu do zarzutu p. Mammadova, dotyczącego naruszenia art. 18 w związku z art. 6, Trybunał stwierdził w cytowanym powyżej drugim wyroku w sprawie Mammadov:

„260. Trybunał przypomina, że już w [pierwszym] wyroku w sprawie Ilgara Mammadova (wskazany powyżej, paragrafy 142-43) orzekł, że ograniczenie wolności skarżącego przed wydaniem wyroku skazującego, na czym koncentruje się niniejsza skarga, zostało zastosowane w celach innych niż postawienie go przed właściwym organem prawnym w związku z uzasadnionym podejrzeniem popełnienia przestępstwa. Doprowadziło to Trybunał w niniejszej sprawie do stwierdzenia naruszenia art. 18 w związku z art. 5 Konwencji [...].

261. Ponadto Trybunał zauważa, że otwarta pozostaje kwestia, czy art. 6 Konwencji zawiera jakiegokolwiek wyraźne lub dorozumiane ograniczenia, które mogą stanowić przedmiot badania Trybunału na podstawie art. 18 Konwencji [...]”.

262. Biorąc pod uwagę te okoliczności oraz uwzględniając ponadto uwagi stron i ustalenia poczynione na podstawie art. 6 ust. 1 Konwencji Trybunał uważa, że w niniejszej sprawie nie ma potrzeby wydawania odrębnego orzeczenia w sprawie skargi na podstawie art. 18 (por. *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu przeciwko Rumunii* [WI], skarga nr 47848/08, § 156, ETPCz 2014 i przytoczone tam orzecznictwo).”

79. W odniesieniu do pozostałych kwestii Trybunał uznał skargę p. Mammadova na podstawie art. 6 i 13, dotyczącą czasu trwania postępowania oraz skargę na podstawie art. 17 za niedopuszczalne. Stwierdził, że nie było potrzeby odrębnego badania dopuszczalności i meritum skargi na podstawie art. 13 i 14 lub na podstawie art. 18 w związku z art. 6.

80. Na podstawie art. 41 Trybunał przyznał mu 10 000 EUR za każdą poniesioną szkodę niemajątkową (*ibid.*, § 269).

II. WŁAŚCIWE PRAWO MIĘDZYNARODOWE I PRAKTYKA

A. Artykuły Komisji Prawa Międzynarodowego o odpowiedzialności państw za czyny międzynarodowo bezprawne

81. W następstwie prowadzonych przez okres kilku dziesięcioleci szeroko zakrojonych prac w zakresie odpowiedzialności państwa, jak określono w szeregu projektów Artykułów, w 2001 r. Komisja Prawa Międzynarodowego przyjęła te Artykuły, które stały się znane jako Artykuły o odpowiedzialności państw za czyny międzynarodowo bezprawne („ARSIWA”). Komisja Prawa Międzynarodowego przedłożyła tekst Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych w raporcie, który zawierał komentarze do Artykułów.³

3. Tekst Artykułów i komentarzy znajduje się w Raporcie Komisji Prawa Międzynarodowego z prac na jej pięćdziesiątej trzeciej sesji, Dzienniki Urzędowe Zgromadzenia Ogólnego, sesja pięćdziesiąta szósta (Suplement nr 10 (A/56/10),

82. Od 2001 r. Artykuły były wielokrotnie przedmiotem rozważań Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Na siedemdziesiątej pierwszej sesji Szósty Komitet Zgromadzenia Ogólnego przyjął w dniu 19 grudnia 2016 r. rezolucję 71/133, w której przyznano rosnącą liczbę orzeczeń międzynarodowych sądów, trybunałów i innych organów, które się do nich odnoszą oraz w dalszym ciągu uznawano ich znaczenie i użyteczność.

83. Artykuły formułują ogólne warunki w świetle prawa międzynarodowego, na jakich państwo może zostać uznane za odpowiedzialne za bezprawne działania i zaniechania oraz wynikające z nich konsekwencje prawne. Jeśli chodzi o zastosowanie Artykułów, ust. 4 lit. b) Komentarza ogólnego stwierdza, co następuje:

„[...] Artykuły nie obejmują również takich pośrednich lub dodatkowych konsekwencji, które mogą wynikać z reakcji organizacji międzynarodowych na bezprawne zachowanie. Przy wykonywaniu swoich funkcji konieczne może okazać się zajęcie przez organizacje międzynarodowe stanowiska co do tego, czy dane państwo naruszyło zobowiązanie międzynarodowe. Jednak nawet w takim przypadku konsekwencje określone są przez akt założycielski organizacji lub w ramach tego aktu, a te nie wchodzą w zakres Artykułów”.

84. Artykuł 30, który odnosi się do zaprzestania i niepowtarzania, ma następujące brzmienie:

„Państwo ponoszące odpowiedzialność za czyn międzynarodowo bezprawny jest zobowiązane:

- a) zaprzestać jego dokonywania, jeśli jest kontynuowany;
- b) przedłożyć stosowne zabezpieczenia i gwarancje wykluczające powtórzenie takich działań, jeśli okoliczności tego wymagają”.

85. Artykuł 31 nosi tytuł „Reparacje” i stanowi:

„1. Odpowiedzialne państwo jest zobowiązane do pełnej reparacji za szkodę spowodowaną czynem międzynarodowo bezprawnym.

2. Szkada obejmuje wszelkie szkody, zarówno materialne, jak i moralne, spowodowane czynem międzynarodowo bezprawnym państwa”.

86. Zgodnie z komentarzami do tego artykułu do wykładni tych przepisów należy stosować szereg zasad wynikających z prawa międzynarodowego:

„9. Ustęp 2 dotyczy kolejnej kwestii, a mianowicie kwestii związku przyczynowo-skutkowego między czynem międzynarodowo bezprawnym a szkodą. Jest to wyłącznie »szkoda [...] spowodowana czynem międzynarodowo bezprawnym«, za który należy dokonać pełnej reparacji. Wyrażenie to jest używane w celu wyjaśnienia, że przedmiotem reparacji jest, globalnie, szkoda wynikająca z czynu bezprawnego lub

rozd. IV.E.1 i rozdz. IV.E.2, s. 46 i 133-145). Tekst artykułów jest załączony do rezolucji Zgromadzenia Ogólnego nr 56/83 z dnia 12 grudnia 2001 r. i poprawiony dokumentem A/56/49 (Vol. I)/Corr.4.

taka, którą można z nim powiązać, a nie wszelkie konsekwencje wynikające z czynu międzynarodowo bezprawnego.

10. Przypisanie szkody lub straty do czynu bezprawnego jest, co do zasady, procesem prawnym, a nie tylko historycznym czy przyczynowym [...]. Istotne mogą być jednak również inne czynniki: na przykład, czy organy państwowe celowo wyrządziły daną szkodę lub czy wyrządzona szkoda mieściła się w ramach przepisu, który został naruszony, z uwzględnieniem celu tego przepisu. Innymi słowy, wymóg istnienia związku przyczynowo-skutkowego nie jest koniecznie taki sam w odniesieniu do każdego uchybienia zobowiązaniu międzynarodowemu⁴. W prawie międzynarodowym, podobnie jak w prawie krajowym, kwestia adekwatności związku przyczynowego „nie jest częścią prawa, która może być w sposób zadowalający rozwiązana poprzez poszukiwanie jednej formuły słownej”. Pojęcie wystarczającego związku przyczynowego, którego następstwa nie są zbyt odległe, zawarte jest w ogólnym wymogu przewidzianym w art. 31, zgodnie z którym szkoda powinna być konsekwencją czynu bezprawnego, ale bez dodawania żadnego szczególnego określenia kwalifikującego.

11. Kolejnym elementem wpływającym na zakres reparacji jest kwestia złagodzenia skutków szkód. Nawet zupełnie niewinna ofiara czynu bezprawnego powinna postępować rozsądnie w obliczu szkody. Chociaż często wyrażane jest to jako „obowiązek łagodzenia”, nie jest to obowiązek prawny, który sam w sobie rodzi odpowiedzialność. Chodzi raczej o to, że brak złagodzenia przez Stronę poszkodowaną może uniemożliwić dochodzenie odszkodowania w tym zakresie [...].”

87. Artykuł 32 jest zatytułowany „Irrelevantność prawa wewnętrznego”:

„Państwo odpowiedzialne nie może powoływać się na przepisy swojego prawa wewnętrznego jako uzasadnienie niewywiązania się ze swoich zobowiązań wynikających z niniejszej części”.

88. Artykuły 34-37 dotyczą elementów składowych reparacji (restytucja, odszkodowanie i zadośćuczynienie):

„Artykuł 34. Formy reparacji

Pełna reparacja za szkodę spowodowaną czynem międzynarodowo bezprawnym przybiera formę restytucji, odszkodowania i zadośćuczynienia, pojedynczo lub w połączeniu, zgodnie z przepisami niniejszego rozdziału.

Artykuł 35. Restytucja

Państwo odpowiedzialne za czyn międzynarodowo bezprawny ma obowiązek dokonania restytucji, to znaczy przywrócenia stanu istniejącego przed popełnieniem czynu bezprawnego, pod warunkiem że i w zakresie, w jakim restytucja:

- a) nie jest zasadniczo niemożliwa;
- b) nie wiąże się z obciążeniem nieproporcjonalnym do korzyści płynących z restytucji zamiast odszkodowania.

Komentarz

1. Zgodnie z art. 34 restytucja jest pierwszą z form reparacji dostępną dla państwa poszkodowanego w wyniku czynu międzynarodowo bezprawnego. Restytucja polega na przywróceniu, na ile to możliwe, stanu istniejącego przed popełnieniem czynu

4. Zdania tego brakuje we francuskiej wersji komentarzy.

międzynarodowo bezprawnego, w zakresie, w jakim wszelkie zmiany, które nastąpiły w tej sytuacji, mogą być powiązane z tym czynem. W najprostszej formie obejmuje to takie zachowania, jak zwolnienie osób niesłusznie zatrzymanych lub zwrot niesłusznie zajętego mienia. W innych przypadkach restytucja może być aktem bardziej złożonym.

[...]

Artykuł 36. Odszkodowanie

1. Państwo odpowiedzialne za czyn międzynarodowo bezprawny jest zobowiązane do naprawienia wyrządzonej w ten sposób szkody, o ile szkoda ta nie zostanie naprawiona w drodze restytucji.

2. Odszkodowanie obejmuje wszelkie szkody możliwe do oszacowania pod względem finansowym, w tym utratę zysków, w zakresie, w jakim została ustalona.

Artykuł 37. Zadośćuczynienie 1. Państwo odpowiedzialne za czyn międzynarodowo bezprawny jest zobowiązane do przyznania zadośćuczynienia za szkodę wyrządzoną tym czynem o ile szkoda ta nie może być naprawiona w drodze restytucji lub odszkodowania. 2. Zadośćuczynienie może polegać na przyznaniu naruszenia, wyrażeniu żalu, oficjalnych przeprosin lub innej stosownej formie. 3. Zadośćuczynienie nie może być nieproporcjonalne do szkody i nie może przybrać formy upokarzającej państwo odpowiedzialne”.

B. Nadzór Komitetu Ministrów nad wykonaniem wyroków Trybunału

89. Komitet Ministrów, będący organem wykonawczym Rady Europy, nadzoruje wykonanie wyroków Trybunału zgodnie z art. 46 Konwencji. W tym celu Komitet przyjął Regulamin Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków oraz warunków ugód, odzwierciedlający zasady odpowiedzialności państwa w prawie międzynarodowym. Komitet przyjął również szereg „praktycznych zasad” regulujących jego codzienną pracę.

1. Regulamin Komitetu Ministrów

90. Komitet Ministrów przyjął Regulamin w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków oraz warunków ugód w dniu 10 maja 2006 r. na 964. posiedzeniu Delegatów Ministrów (zmieniony następnie w dniu 18 stycznia 2017 r. na 1275. posiedzeniu Delegatów Ministrów).

91. Reguła 6 stanowi:

„Reguła 6 - Informacje dla Komitetu Ministrów w sprawie wykonywania wyroku

1. Gdy w wyroku przekazanym Komitetowi Ministrów zgodnie z art. 46 ust. 2 Konwencji Trybunał stwierdził naruszenie Konwencji lub protokołów dodatkowych i/lub przyznał stronie pokrzywdzonej słuszne zadośćuczynienie na mocy art. 41 Konwencji, Komitet Ministrów zwraca się do Wysokiej Układającej się Strony, której dana sprawa dotyczy, o przekazanie informacji w sprawie środków, jakie Wysoka Układająca się Strona zastosowała lub zamierza zastosować w konsekwencji wyroku, w związku z obowiązkiem stosowania się do wyroków Trybunału zgodnie z art. 46 ust. 1 Konwencji.

2. W toku procedury nadzoru nad wykonywaniem wyroku przez Wysoką Układającą się Stronę, której sprawa dotyczy, zgodnie z art. 46 ust. 2 Konwencji, Komitet Ministrów bada:

a. czy słuszne zadośćuczynienie, jeśli było przyznane przez Trybunał, zostało wypłacone, łącznie z odsetkami, gdy zachodzi taka potrzeba; oraz

b. jeśli zachodzi taka potrzeba, oraz biorąc pod uwagę swobodę danej Wysokiej Układającej się Strony w wyborze stosownych środków dla wykonania wyroku, czy:

i. zastosowane zostały środki indywidualne¹ w celu zapewnienia, że naruszenie już ustało i strona pokrzywdzona wróciła już, w miarę możliwości, do sytuacji, w której znajdowała się przed zaistnieniem naruszenia;

ii. zastosowane zostały środki generalne, które zapobiegą wystąpieniu nowych naruszeń, podobnych do tych już stwierdzonych, lub zakończą trwające naruszenia.

1. Na przykład: usunięcie niesłusznego skazania z rejestrów karnych, przyznanie pozwolenia na pobyt czy wznowienie kwestionowanego postępowania krajowego (w tym zakresie zob. Rekomendację (2000)2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie ponownego rozpatrywania lub wznowiania niektórych spraw na poziomie krajowym na skutek wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, przyjętą w dniu 19 stycznia 2000 r. na 694. posiedzeniu Zastępców Ministrów).

2. Na przykład: zmiany w ustawodawstwie lub aktach wykonawczych, zmiany w orzecznictwie lub praktyce administracyjnej lub publikacja wyroku Trybunału w języku stosowanym w danym państwie oraz jego rozpowszechnienie wśród właściwych władz krajowych”.

92. Reguła 8 dotyczy dostępności informacji przekazanych w toku procedury nadzoru:

„Reguła 8 - Dostęp do informacji

1. Postanowienia niniejszego artykułu w niczym nie uchybiają poufnej naturze rozważań Komitetu Ministrów, zgodnie z art. 21 Statutu Rady Europy.

2. Poniższe informacje będą powszechnie dostępne, chyba że Komitet, w celu ochrony uzasadnionego interesu publicznego bądź prywatnego, zdecyduje inaczej:

a. informacje i dokumenty dotyczące sprawy, dostarczone Komitetowi Ministrów przez Wysoką Układającą się Stronę zgodnie z art. 46 ust. 2 Konwencji;

b. informacje i dokumenty dotyczące sprawy, dostarczone Komitetowi Ministrów, zgodnie z niniejszym Regulaminem, przez skarżącego, organizacje pozarządowe lub instytucje krajowe zajmujące się promowaniem i ochroną praw człowieka.

[...]”.

93. Reguła 9 pozwala na przekazywanie Komitetowi Ministrów informacji o wykonaniu wyroku przez poszczególnych skarżących, organizacje pozarządowe i inne organy. Reguła ta stanowi:

„Reguła 9 - Zawiadomienia dla Komitetu Ministrów

1. Komitet Ministrów zbada każde zawiadomienie ze strony skarżącego dotyczące płatności odszkodowania lub słusznego zadośćuczynienia lub podejmowania środków indywidualnych.

2. Komitet Ministrów jest uprawniony do zbadania każdego zawiadomienia ze strony organizacji pozarządowych, jak również krajowych instytucji zajmujących się promowaniem i ochroną praw człowieka, dotyczącego wykonywania wyroków w myśl art. 46 ust. 2 Konwencji.

3. Komitet Ministrów jest również uprawniony do rozpatrzenia każdego zawiadomienia ze strony międzynarodowej organizacji międzyrządowej lub jej organów lub agencji, których cele i działania obejmują ochronę lub promowanie praw człowieka określonych w Powszechnej deklaracji praw człowieka, w odniesieniu do kwestii związanych z wykonywaniem wyroków w myśl art. 46 ust. 2 Konwencji, które wchodzą w zakres ich kompetencji.

4. Komitet Ministrów jest również uprawniony do rozpatrzenia każdego zawiadomienia ze strony instytucji lub organu, które mają możliwość, z uwagi na swoje uprawnienia lub na specjalne zaproszenie Trybunału, interweniowania w postępowaniu przed Trybunałem w odniesieniu do wykonania wyroku w myśl art. 46 ust. 2 Konwencji albo we wszystkich sprawach (w odniesieniu do Komisarza Praw Człowieka Rady Europy) albo we wszystkich, których dotyczy upoważnienie Trybunału (w odniesieniu do każdej innej instytucji lub organu).

5. Sekretariat informuje Komitet Ministrów, we właściwy sposób, o wszelkich zawiadomieniach otrzymanych zgodnie z ust. 1 niniejszej Reguły.

6. Sekretariat informuje zainteresowane państwo o wszelkich zawiadomieniach otrzymanych na podstawie ust. 2, 3 lub 4 niniejszej Reguły. Jeżeli państwo odpowiada w ciągu pięciu dni roboczych, zarówno zawiadomienie, jak i odpowiedź są przedstawiane Komitetowi Ministrów i podawane do wiadomości publicznej. W przypadku braku odpowiedzi w tym terminie, zawiadomienie jest przekazywane Komitetowi Ministrów, ale nie jest podawane do wiadomości publicznej. Jest ono publikowane dziesięć dni roboczych po przekazaniu, wraz z odpowiedziami otrzymanymi w tym terminie. Odpowiedź państwa otrzymana po upływie dziesięciu dni roboczych jest rozpowszechniana i publikowana odrębnie po jej otrzymaniu”.

94. Reguła 11 określa procedurę w ramach postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji:

„Reguła 11 - Postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom

1. Jeśli zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji Komitet Ministrów uzna, że Wysoka Układająca się Strona odmawia przestrzegania ostatecznego wyroku w sprawie, w

której jest stroną może on, po doręczeniu tej Stronie formalnego zawiadomienia oraz na podstawie decyzji podjętej większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie, przekazać Trybunałowi zapytanie, czy ta Strona nie wykonała swojego zobowiązania.

2. Wszczęcie postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom powinno nastąpić wyłącznie w wyjątkowych okolicznościach. Przedmiotowa procedura nie jest wszczynana bez uprzedniego oficjalnego wezwania do usunięcia uchybienia skierowanego przez Komitet do Wysokiej Układającej się Strony, której dana sprawa dotyczy. Wezwanie takie zostaje ostatecznie przekazane na sześć miesięcy przed wszczęciem postępowania, chyba że Komitet zadecyduje inaczej, oraz przyjmuje formę rezolucji tymczasowej. Rezolucja ta przyjmowana jest większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

3. Decyzja o przekazaniu sprawy do Trybunału ma formę rezolucji tymczasowej. Powinna być umotywowana i zwięźle określać poglądy Wysokiej Umawiającej się Strony, której dana sprawa dotyczy.

4. Komitet Ministrów reprezentowany jest przed Trybunałem przez swojego przewodniczącego, chyba że Komitet zdecyduje o innej formie reprezentacji. Decyzja ta podejmowana jest większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli biorących udział w głosowaniu i większością przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie”.

95. Reguła 16 dotyczy przyjmowania rezolucji tymczasowych w ramach procedury wykonania i ich zamierzonych funkcji:

„Reguła 16 - Rezolucje tymczasowe

W trakcie nadzoru nad wykonywaniem wyroku lub warunków ugody Komitet Ministrów może przyjmować rezolucje tymczasowe, w szczególności w celu dostarczenia informacji na temat stanu wykonania wyroku lub ugody lub, gdy zaistnieje taka potrzeba, w celu wyrażenia zaniepokojenia lub udzielenia wskazówek w zakresie wykonania”.

96. Reguła 17 stanowi:

„Reguła 17 - Rezolucja końcowa

Po ustaleniu, że dana Wysoka Układająca się Strona podjęła wszystkie niezbędne środki w celu dostosowania się do wyroku lub wykonała warunki ugody, Komitet Ministrów przyjmuje rezolucję końcową stwierdzającą, że jego zadania określone w art. 46 ust. 2 oraz art. 39 ust. 4 Konwencji zostały wykonane”.

2. Procedury Komitetu Ministrów

97. Procedury nadzoru nad wykonywaniem wyroków zostały przyjęte przez Komitet Ministrów w 2010 r. (zob. dokument informacyjny: CM/Inf/DH(2010)37).

98. Procedury zostały oparte na dwóch zasadach. Pierwszą z nich jest „stały nadzór”, co oznacza, że wszystkie ostateczne wyroki pozostają pod stałym nadzorem Komitetu Ministrów do czasu zamknięcia przez Komitet procedury nadzoru poprzez przyjęcie rezolucji końcowej (zob. paragraf 96 powyżej).

99. Drugą zasadą jest zasada określania priorytetów, realizowana w ramach dwutorowego podejścia Komitetu Ministrów. Zgodnie z tym podejściem wszystkie sprawy będące w toku procesu nadzoru będą badane w ramach ścieżki „standardowego nadzoru”, chyba że ze względu na swój szczególny charakter dana sprawa wymaga rozpatrzenia w ramach ścieżki „wzmocnionego nadzoru”.

100. Stosowanie tych dwóch zasad oznacza, że nie jest konieczne włączanie każdej sprawy, której jeszcze nie wykonano, do porządku obrad kwartalnych posiedzeń Komitetu Ministrów dotyczących praw człowieka. Posiedzenia te poświęcone są nadzorowi nad wyrokami Trybunału i odbywają się w marcu, czerwcu, wrześniu i grudniu (zgodnie z art. 3 Statutu Rady Europy i sekcją III. 3. ogólnego Regulaminu Komitetu). Sprawy będące w toku wykonania pozostają pod stałym nadzorem Komitetu, powierzonym Sekretariatowi Komitetu. W związku z tym kwartalne posiedzenia Komitetu są zarezerwowane dla badania mniejszości toczących się spraw, które zostały zaklasyfikowane do procedury wzmocnionej i które mogą wymagać bardziej aktywnej interwencji Komitetu, takiej jak przyjęcie decyzji lub rezolucji tymczasowych, w tym ostatnim przypadku zazwyczaj w następstwie debaty, a czasem głosowania.

101. Do spraw, które mogą być objęte procedurą wzmocnioną, należą wyroki wymagające podjęcia pilnych środków indywidualnych, wyroki pilotażowe, wyroki dotyczące problemów strukturalnych lub złożonych, zidentyfikowanych przez Trybunał lub Komitet Ministrów oraz sprawy międzypaństwowe.

102. W celu umożliwienia Komitetowi Ministrów skutecznego pełnienia jego roli nadzorczej pozwane państwa powinny przedkładać Komitetowi plany działania lub sprawozdania z działań w celu poinformowania go o środkach planowanych lub zastosowanych w celu wykonania wyroku Trybunału (zob. również paragraf 91 powyżej dotyczący Reguły 6 Regulaminu).

103. W sprawach objętych procedurą wzmocnioną Komitet Ministrów powierza swojemu Sekretariatowi rolę polegającą na intensywniejszej i aktywnej współpracy z państwami.

3. Praktyka Komitetu Ministrów

a) Wprowadzenie

104. Do Trybunału wpłynęło stosunkowo niewiele skarg na podstawie art. 18 w związku z art. 5 (podsumowanie orzecznictwa Trybunału znajduje się w niedawnym wyroku w sprawie *Merabishvili przeciwko Gruzji* [WI], skarga nr 72508/13, §§ 264-282, 28 listopada 2017 r.). Do tej pory odnotowano dziewięć spraw, w których Trybunał stwierdził takie naruszenie, w tym w pierwszym wyroku w sprawie *Mammadov*. Pierwszą z nich była sprawa *Gusinskiy przeciwko Rosji*, skarga nr 70276/01, ETPCz 2004-IV. W

dalszej kolejności *Cebotari przeciwko Mołdawii*, skarga nr 35615/06, 13 listopada 2007 r., następnie dwie sprawy przeciwko Ukrainie: *Lutsenko przeciwko Ukrainie*, skarga nr 6492/11, 3 lipca 2012 r. oraz *Tymoshenko przeciwko Ukrainie*, skarga nr 49872/11, 30 kwietnia 2013 r. W dalszej kolejności były to sprawy *Rasul Jafarov przeciwko Azerbejdżanowi*, skarga nr 69981/14, 17 marca 2016 r., *Merabishvili przeciwko Gruzji*, cytowana powyżej, *Mammadli przeciwko Azerbejdżanowi*, skarga nr 47145/14, 19 kwietnia 2018 r. oraz *Rashad Hasanov i Inni przeciwko Azerbejdżanowi*, skargi nr 48653/13 oraz 3 inne, 7 czerwca 2018 r.

105. Spośród ośmiu wymienionych wyżej spraw wyroki w trzech stały się ostateczne stosunkowo niedawno i nie zostały jeszcze zbadane przez Komitet Ministrów – *Merabishvili*, *Mammadli* oraz *Rashad Hasanov*, przytoczony powyżej. Cztery sprawy zostały zbadane przez Komitet i procedura ich nadzoru jest w toku – *Gusinskiy*, *Lutsenko*, *Tymoshenko* oraz *Rasul Jafarov*, wszystkie przytoczone powyżej. Komitet Ministrów zamknął procedurę nadzoru w jednej sprawie, *Cebotari*, wskazanej powyżej. Przegląd procesu wykonania przedstawiono poniżej.

b) Sprawy, w których Trybunał stwierdził naruszenie art. 18 w związku z art. 5, znajdujące się w toku nadzoru Komitetu Ministrów

(i) Środki indywidualne

106. W czterech sprawach znajdujących się w toku nadzoru, w których doszło do naruszenia art. 18 w związku z art. 5, Komitet Ministrów zbadał trzy elementy zastosowane przez pozwane państwa jako środki indywidualne - zapłatę słusznego zadośćuczynienia, usunięcie negatywnych skutków zakwestionowanej decyzji oraz zwolnienie skarżących w następstwie wyroku.

107. Komitet zauważył, że zapłata słusznego zadośćuczynienia i zwolnienie skarżących nastąpiło w sprawie *Lutsenko*, wskazana powyżej [rozpoznawana na 1172. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (4-6 czerwca 2013 r.) oraz *Tymoshenko*, wskazana powyżej (rozpoznawana na 1193. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (4-6 marca 2014 r.)). W sprawie *Gusinskiy*, wskazana powyżej, [rozpoznawana na 1243. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (8-9 grudnia 2015 r.)], Komitet odnotował, że skarżący został zwolniony zanim wyrok Trybunału stał się ostateczny i że umowa handlowa, do której podpisania skarżący został zmuszony podczas tymczasowego aresztowania nie została wykonana.

108. W wyroku w sprawie *Rasul Jafarov*, cytowana wyżej, skarżący został ułaskawiony i zwolniony w dniu wydania wyroku przez Trybunał Europejski, jednakże słuszne zadośćuczynienie nie zostało wypłacone w całości. Pomimo ułaskawienia, na skutek wyroku skazującego, skarżący nie mógł kandydować w wyborach w Azerbejdżanie do 2021 r. i także do 2021 r. nie mógł zostać przyjęty do Izby Adwokackiej. W decyzji przyjętej

na 1294. posiedzeniu Komitetu dotyczącym praw człowieka (19-21 września 2017 r.) Komitet:

„1. wezwał władze do bezzwłocznego zapłacenia pozostałej kwoty słusznego zadośćuczynienia, w tym odsetek za zwłokę;

2. z uwagi na powagę konsekwencji, które skarżący nadal ponosi pomimo wcześniejszego zwolnienia, wezwał władze do zbadania wszystkich możliwości, w tym ponownego otwarcia kwestionowanego postępowania w celu usunięcia skutków stwierdzonych naruszeń;”.

(ii) Środki generalne

109. W odniesieniu do środków generalnych zastosowanych w czterech sprawach będących przedmiotem toczącej się procedury nadzoru w celu uniknięcia podobnych naruszeń art. 18 w związku z art. 5, Sekretariat Komitetu w swojej analizie w sprawach *Tymoshenko* i *Lutsenko* [zob. rozpoznawanie sprawy przez Komitet na 1193. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (4-6 marca 2014 r.)] wskazał:

„[...] reforma prokuratury i reforma konstytucyjna mająca na celu wzmocnienie niezawisłości sądownictwa, wydają się istotne i interesujące, wobec czego pogłębiona analiza jest w toku (oba projekty reform zostały zbadane z bardziej ogólnego punktu widzenia przez Komisję Wenecką w 2013 r. - zob. CDLAD(2013)025E i CDLAD(2013)034E). Podkreślono również, że postęp osiągnięty pod tymi względami następuje również w kontekście innych grup spraw, zwłaszcza sprawy *Oleksandr Volkov*, której przedmiotem są również poważne niedociągnięcia w organizacji ukraińskiego sądownictwa”.

110. W trzeciej ze spraw, *Gusinskiy*, analiza Sekretariatu przygotowana na 1243. posiedzeniu (8-9 grudnia 2015 r.) zawierała następujące zalecenie dla Komitetu w odniesieniu do naruszenia art. 18 w związku z art. 5:

„[...] wydaje się, że naruszenie to było ściśle związane z ogólnikowością ówczesnego prawa i brakiem skutecznej kontroli sądowej zatrzymania podejrzanych. Wydaje się, że nowy KPK przyjęty w 2001 r. wyeliminował ogólnikowość art. 90 KPK z 1960 r. Wprowadzono również skuteczną kontrolę sądową. W związku z tym rodzaj nadużycia władzy przez władzę wykonawczą i prokuraturę, która jest przedmiotem sprawy *Gusinskiy*, podlegałby obecnie skutecznej kontroli sądowej. Zmiany te wydają się również dotyczyć stwierdzonego w tej sprawie naruszenia art. 5”.

111. W swojej decyzji przyjętej na tym posiedzeniu Komitet:

„[...] z zadowoleniem przyjął wysiłki władz rosyjskich mające na celu dostosowanie rosyjskiego ustawodawstwa i praktyki do wymogów Konwencji zgodnie z jej art. 5”.

Sprawa *Gusinskiy* pozostaje jednak w toku, aby zapewnić nadzór nad innymi elementami wynikającymi z wyroku w kontekście nadzoru Komitetu w sprawie Grupa *Klyakin przeciwko Rosji* [zob. badanie tej grupy spraw na 1294. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (19-21 września 2017 r.)].

112. Środki generalne zastosowane w sprawie *Rasul Jafarov*, wskazanej powyżej, zostały uznane przez Komitet za takie same jak w pierwszym wyroku w sprawie *Mammadov*, stąd procedura nadzoru w tej sprawie także

pozostaje w toku [badanie na 1294. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (19-21 września 2017 r.)].

c) Sprawa, w której Trybunał stwierdził naruszenie art. 18 w związku z art. 5, a Komitet Ministrów zamknął procedurę nadzoru

113. Jak wspomniano powyżej (zob. paragraf 105), Komitet Ministrów zamknął procedurę nadzoru w sprawie *Cebotari*, cytowanej powyżej. W tej sprawie skarżący został zwolniony i uniewinniony przez sądy krajowe, zanim wyrok Trybunału stał się ostateczny (zob. *Cebotari*, cytowany powyżej, § 36). Jeśli chodzi o środki generalne, Komitet został poinformowany [zob. porządek obrad 1259. posiedzenia dotyczącego praw człowieka (7-8 czerwca 2016 r.)], że:

„reforma moldawskiej prokuratury, a zwłaszcza nowa ustawa o prokuraturze z lutego 2016 r., wydają się poprawiać i wzmacniać niezależność prokuratury od władzy wykonawczej i ustawodawczej (w szczególności w odniesieniu do rozpoznawania poszczególnych spraw), wykluczać polityczne zaangażowanie prokuratorów, w tym Prokuratora Generalnego oraz zwiększać ich odpowiedzialność karną i dyscyplinarną. Biorąc również pod uwagę fakt, że od tego czasu nie stwierdzono dalszych naruszeń art. 18, środki te wydają się co do zasady umożliwiać zapobieganie tego rodzaju nadużyciom. Ponieważ kwestia środków indywidualnych została rozwiązana, proponuje się zamknięcie nadzoru sprawy *Cebotari*”.

114. W związku z tym Komitet podjął decyzję o zamknięciu procedury nadzoru sprawy na 1259. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka [8 czerwca 2016 r. (zob. rezolucja końcowa CM/ResDH(2016)147)].

C. Protokół nr 14 do Europejskiej konwencji praw człowieka

115. Pomysł wprowadzenia postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego jako możliwości proceduralnej w Konwencji został przedstawiony Radzie Europy przez Zgromadzenie Parlamentarne w rezolucji nr 1226(2000), a następnie w rekomendacji Zgromadzenia nr 1477(2000). Pierwotna propozycja dotyczyła zmiany Konwencji w celu wprowadzenia systemu „astreintes” (dziennych grzywien za opóźnienie w wykonaniu zobowiązania prawnego), które mają być nakładane na państwa, które uporczywie uchylają się od wykonania wyroku. W rekomendacji nie wskazano, czy Komitet Ministrów lub Trybunał miał być uprawniony do nakładania grzywien.

116. Propozycja stosowania grzywien nie została ostatecznie uwzględniona w Protokole nr 14, ale zapoczątkowała debatę, która doprowadziła do włączenia art. 46 ust. 4 do Konwencji. Deбата ta dotyczyła potrzeby zwiększenia uprawnień Komitetu Ministrów w zakresie nadzoru nad wykonywaniem wyroków. Jak stwierdzono w sprawozdaniu wyjaśniającym do Protokołu nr 14:

„Środki, które należy zastosować w odniesieniu do wykonywania wyroków

16. Wykonywanie wyroków Trybunału stanowi integralną część systemu Konwencji. Wskazane środki mają na celu usprawnienie i przyspieszenie procesu wykonywania wyroków. Uprawnienia Trybunału i wiarygodność systemu zależą w dużej mierze od skuteczności tego procesu. Szybkie i odpowiednie wykonanie ma oczywiście wpływ na napływ nowych spraw: im szybciej Państwa Strony przyjmą generalne środki w celu wykonania orzeczeń, które wskazują na problem strukturalny, tym mniej będzie powtarzalnych skarg. W tym względzie byłoby pożądane, aby państwa, wykraczając poza obowiązki wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji, nadawały moc wsteczną takim środkom i środkom naprawczym. Szereg środków proponowanych w wyżej wymienionych zaleceniach i rezolucjach służy temu celowi. Ponadto byłoby wskazane, aby Trybunał oraz, w odniesieniu do nadzoru nad wykonywaniem orzeczeń, Komitet Ministrów, przyjęli specjalną procedurę priorytetowego traktowania wyroków, które identyfikują problem strukturalny mogący powodować znaczną liczbę powtarzających się skarg, w celu zapewnienia szybkiego wykonania wyroku. Najważniejsza zmiana Konwencji w kontekście wykonywania wyroków Trybunału polega na upoważnieniu Komitetu Ministrów do wszczynania przed Trybunałem postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego przeciwko każdemu państwu, które odmówi wykonania wyroku.

17. Środki, o których mowa w poprzednim ustępie, mają również na celu zwiększenie skuteczności całego systemu Konwencji. O ile nadzór nad wykonywaniem wyroków zasadniczo funkcjonuje w sposób zadowalający, proces ten należy usprawnić, aby utrzymać skuteczność systemu.

[...]

Artykuł 46 – Moc obowiązująca oraz wykonanie wyroków

[...]

98. Szybkie i pełne wykonanie wyroków Trybunału ma zasadnicze znaczenie. Jest to jeszcze ważniejsze w sprawach dotyczących problemów strukturalnych, tak aby zapewnić, by Trybunał nie został zalany powtarzającymi się skargami. Z tego powodu od czasu konferencji ministerialnej w Rzymie w dniach 3 i 4 listopada 2000 r. (Rezolucja I) uznano za konieczne wzmocnienie środków przewidzianych w tym kontekście dla Komitetu Ministrów. Na Stronach Konwencji spoczywa wspólny obowiązek ochrony uprawnień Trybunału - a tym samym wiarygodności i skuteczności systemu Konwencji - w każdym przypadku, gdy Komitet Ministrów uzna, że jedna z Wysokich Układających się Stron odmawia, w sposób wyraźny lub poprzez swoje postępowanie, zastosowania się do ostatecznego wyroku Trybunału w sprawie, której jest stroną.

99. Artykuł 46 ust. 4 i 5 upoważnia zatem Komitet Ministrów do wszczęcia postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom przed Trybunałem (który zasiada jako Wielka Izba- zob. nowy art. 31 lit. b), po uprzednim doręczeniu danemu państwu wezwania do zastosowania się. Decyzja Komitetu Ministrów w tej sprawie wymaga większości kwalifikowanej dwóch trzecich przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie. Celem tego postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom nie jest ponowne otwarcie kwestii uchybienia, o której Trybunał orzekł już w pierwszym wyroku. Nie przewiduje ono również zapłaty kary pieniężnej przez Wysoką Układającą się Stronę uznaną za dopuszczającą się naruszenia art. 46 ust. 1. Uważa się, że presja polityczna wywierana przez postępowanie w sprawie niezgodności przed Wielką Izbą i przez jej wyrok powinna wystarczyć do zapewnienia wykonania pierwotnego wyroku Trybunału przez dane państwo.

100. Komitet Ministrów powinien wszczynać postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom jedynie w wyjątkowych okolicznościach. Niemniej jednak konieczne okazało się zapewnienie Komitetowi Ministrów, jako organowi właściwemu do nadzorowania wykonywania wyroków Trybunału, szerszego zakresu środków nacisku w celu zabezpieczenia wykonywania wyroków. Obecnie ostatecznym środkiem dostępnym dla Komitetu Ministrów jest odwołanie się do art. 8 Statutu Rady Europy (zawieszenie prawa głosu w Komitecie Ministrów, a nawet wydalenie z Organizacji). Jest to środek o charakterze skrajnym, który w większości przypadków przyniósłby wręcz niepożądany skutek; Wysoka Układająca się Strona, która znajduje się w sytuacji przewidzianej w art. 46 ust. 4, nadal bowiem potrzebuje, znacznie bardziej niż inne, dyscypliny Rady Europy. Nowy art. 46 stwarza zatem dodatkowe możliwości wywierania presji, oprócz tych już istniejących. Samo istnienie procedury i groźba jej zastosowania powinny stanowić skuteczną nową zachętę do wykonywania wyroków Trybunału. Przewiduje się, że wynik postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom zostanie wyrażony w wyroku Trybunału”.

PRAWO

ZARZUCANE UCHYBIENIE ZOBOWIĄZANIU Z ART. 46 UST. 1

117. Rezolucją tymczasową z dnia 5 grudnia 2017 r. Komitet Ministrów, zwrócił się do Trybunału, zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji, z zapytaniem, czy Republika Azerbejdżanu uchybiła, w myśl art. 46 ust. 1 Konwencji, swojemu zobowiązaniu do zastosowania się do wyroku Trybunału z dnia 22 maja 2014 r. w sprawie Ilgar Mammadov („pierwszy wyrok w sprawie Mammadov”, zob. paragraf 1 powyżej).

118. Artykuł 46 Konwencji stanowi:

„1. Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami.

2. Ostateczny wyrok Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad jego wykonaniem.

3. Jeśli Komitet Ministrów uważa, że czuwanie nad wykonaniem ostatecznego wyroku jest utrudnione przez problem z wykładnią wyroku, może on przekazać to zagadnienie Trybunałowi w celu rozstrzygnięcia w kwestii wykładni. Decyzja o przekazaniu podejmowana jest większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

4. Jeśli Komitet Ministrów uważa, że Wysoka Układająca się Strona odmawia przestrzegania ostatecznego wyroku w sprawie, w której jest stroną może on, po doręczeniu tej Stronie formalnego zawiadomienia oraz na podstawie decyzji podjętej większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie, przekazać Trybunałowi zapytanie, czy ta Strona nie wykonała swojego zobowiązania na podstawie ustępu 1.

5. Jeśli Trybunał stwierdza, że miało miejsce naruszenie ustępu 1, przekazuje sprawę Komitetowi Ministrów w celu rozważenia środków, jakie należy podjąć. Jeśli Trybunał

stwierdza brak naruszenia ustępu 1, przekazuje sprawę Komitetowi Ministrów, który kończy rozpatrywanie sprawy.

A. Uwagi

1. Komitet Ministrów

119. W swoich uwagach wstępnych, odwołując się do orzecznictwa Trybunału, Komitet Ministrów przypomniał, że stwierdzenie przez Trybunał naruszenia ma co do zasady charakter deklaratoryjny. Podkreślił on ogólne zasady leżące u podstaw procesu wykonania wyjaśniając, że w przypadku stwierdzenia przez Trybunał naruszenia Konwencji lub jej Protokołów, państwo pozwane ma prawny obowiązek nie tylko wypłacenia zainteresowanemu kwot przyznanych jako słuszne zadośćuczynienie, ale także wybrania, pod nadzorem Komitetu Ministrów, generalnych i/lub, w razie potrzeby, indywidualnych środków, które mają zostać zastosowane w krajowym porządku prawnym w celu położenia kresu naruszeniu stwierdzonemu przez Trybunał.

120. Komitet przypomniał następnie okoliczności pierwszego wyroku w sprawie Mammadov i stwierdził, że jego zdaniem stwierdzenie przez Trybunał naruszenia art. 18 w związku z art. 5 podważa podstawę postępowania karnego przeciwko skarżącemu. W związku z tym podczas pierwszego badania sprawy Komitet wezwał władze do zapewnienia bezzwłocznego zwolnienia skarżącego [zob. decyzja przyjęta na 1214. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (2-4 grudnia 2014 r.), przywołana w paragrafie 45 powyżej]. Następnie brak jakichkolwiek działań naprawczych doprowadził Komitet do wezwania do natychmiastowego i bezwarunkowego zwolnienia skarżącego, ponieważ postępowanie było dotknięte fundamentalnymi nieprawidłowościami [zob. decyzje przyjęte na 1230. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (11 czerwca 2015 r.) i 1288. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (6-7 czerwca 2017 r.) (zob. paragraf 62 powyżej)].

121. W uwagach podsumowano faktyczny rozwój sytuacji w ramach procedury nadzoru, a także treść decyzji Komitetu i rezolucji tymczasowych.

122. Komitet Ministrów zakończył stwierdzając, że od chwili, gdy wyrok stał się ostateczny władze krajowe nie wykazały żadnych oznak wyciągnięcia konsekwencji naruszeń stwierdzonych przez Trybunał, w szczególności z art. 18 w związku z art. 5, ani zamiaru podjęcia niezbędnych działań. Na tym etapie, tj. w grudniu 2017 r., czyli znacznie ponad trzy lata od chwili, gdy wyrok stał się ostateczny, stanowisko to nie mogło być dłużej określane jako opóźnienie w wykonaniu, lecz musiało zostać uznane za odmowę wykonania. Ponadto z opinii Republiki Azerbejdżanu (przedstawionych w załączniku do rezolucji tymczasowej CM/ResDH(2017)429) wynikało, że władze uznały, iż zakończenie postępowania karnego i zapłata słusznego zadośćuczynienia

przyznanego przez Trybunał były wszystkim, co było wymagane w zakresie środków indywidualnych do wykonania wyroku.

123. W dalszych uwagach Komitet Ministrów, odpowiadając na argumenty podniesione przez Rząd, podkreślił różnicę między pierwszym wyrokiem w sprawie Mammadov a wyrokami Trybunału w sprawach *Lutsenko* i *Tymoshenko*, oba wskazane powyżej. W żadnej z tych dwóch spraw Trybunał nie stwierdził, że nie było „uzasadnionego podejrzenia” leżącego u podstaw zatrzymania i aresztowania skarżących, a w konsekwencji charakter naruszeń był bardziej ograniczony. Przypomniawszy również, że skarżący w tych sprawach zostali zwolnieni na wczesnym etapie procedury nadzoru.

124. Komitet oddalił argument o domniemanej niespójności stosowanego języka. Wzywając do „bezwartunkowego zwolnienia” p. Mammadova Komitet po prostu przedstawił dalszą specyfikację tego, co było wymagane w sposób w pełni zgodny z jego analizą pierwszego wyroku w sprawie Mammadov.

125. W uwagach przedłożonych po zwolnieniu p. Mammadova w dniu 13 sierpnia 2018 r. Komitet Ministrów potwierdził, że został poinformowany o zwolnieniu p. Mammadova z zastrzeżeniem pewnych warunków nałożonych na niego przez Sąd Apelacyjny w Shaki. Komitet załączył memorandum Rządu zawierające odpowiedzi na postawione przez niego pytania oraz uwagi p. Mammadova do tego memorandum (zob. paragraf 71 powyżej). Treść tych dokumentów pokrywała się z odpowiednimi komentarzami podsumowanymi poniżej (zob. paragrafy 133-134 i 141-142). Komitet wyraził nadzieję, że przekazane informacje pomogą Trybunałowi w rozstrzygnięciu sprawy (w wersji francuskiej „aideront la Cour à statuer sur cette affaire”).

2. Rząd

126. W swoich wstępnych uwagach Rząd przypomniał swoje opinie przedstawione w załączniku do rezolucji tymczasowej CM/ResDH(2017)429 (zob. załącznik).

127. W odniesieniu do środków indywidualnych Rząd wskazał, że słuszne zadośćuczynienie zostało wypłacone p. Mammadowowi. Rząd nawiązał do ponownego rozpoznania sprawy przez Sąd Apelacyjny w Shaki w dniu 29 kwietnia 2016 r., podczas którego, według Rządu, sąd „[...]dokładnie odniósł się do wniosków Trybunału z pierwszego wyroku w sprawie Mammadov i usunął nieprawidłowości stwierdzone w postępowaniu prowadzącym do skazania p. Mammadova”. W uwagach podkreślono następnie nowelizację Kodeksu karnego Republiki Azerbejdżanu z dnia 20 października 2017 r., przewidującą możliwość ubiegania się o warunkowe zwolnienie po odbyciu dwóch trzecich kary pozbawienia wolności oraz stwierdzono, że p. Mammadov był uprawniony do warunkowego zwolnienia od dnia 1 grudnia 2017 r.

128. Jeśli chodzi o środki generalne Rząd odwołał się do wizyty przedstawiciela Sekretarza Generalnego w Azerbejdżanie dnia 11 stycznia 2017 r. oraz gotowości władz do zbadania wszystkich możliwości zasugerowanych podczas wizyty w celu dalszego wykonania wyroku Trybunału. Uwagi zawierały również streszczenie treści rozporządzenia wykonawczego podpisanego przez prezydenta Republiki Azerbejdżanu w dniu 10 lutego 2017 r. „W sprawie poprawy funkcjonowania systemu penitencjarnego, humanizacji polityki karnej oraz rozszerzenia stosowania kar alternatywnych i niepolegających na pozbawieniu wolności proceduralnych środków przymusu”. Rząd wyjaśnił, że rozporządzenie to oraz równoczesna nowelizacja Kodeksu karnego służyły dekryminalizacji działalności w Azerbejdżanie i zmniejszeniu liczby osób tymczasowo aresztowanych.

129. Rząd skonfrontował rozwój zdarzeń w procedurze nadzoru pierwszego wyroku w sprawie Mammadov z procedurą w sprawach *Lutsenko* i *Tymoshenko*, wspomnianych powyżej, w których Komitet Ministrów nie wezwał natychmiast do zwolnienia skarżących, mimo że w tych sprawach Trybunał również stwierdził naruszenie art. 18 w związku z art. 5. Zauważając, że skarżących w tych sprawach później zwolniono, Rząd utrzymywał, że ta różnica w podejściu pokazała, że Komitet nie stosował konsekwentnie zasad procedury nadzoru.

130. Podkreślając brak jakichkolwiek wskazań w wyroku Trybunału dotyczących zapewnienia natychmiastowego zwolnienia Ilgara Mammadova Rząd porównał tę sytuację ze wskazaniem w wyroku w sprawie *Fatullayev przeciwko Azerbejdżanowi*, skarga nr 40984/07, 22 kwietnia 2010 r. Rząd stwierdził, że ten kontrast oznacza, iż taki środek nie był konieczny w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov, a także wskazywał na niespójność w podejściu Komitetu. Rząd podniósł również, że Komitet wykazał się brakiem spójności wzywając początkowo do „natychmiastowego zwolnienia” skarżącego, a dopiero później do jego „bezwarunkowego” zwolnienia. Rząd stwierdził, że w świetle zastosowanych środków, w pełni zastosował się do pierwszego wyroku w sprawie Mammadov.

131. W dalszych uwagach Rząd skrytykował p. Mammadova za powoływanie się na późniejsze wyroki Trybunału i podkreślił, że postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom dotyczyło jedynie pierwszego wyroku w sprawie Mammadov.

132. Rząd podkreślił również, że stanowisko Komitetu Ministrów oznaczałoby, iż p. Mammadov musiał zostać zwolniony, mimo że wyrok sądu krajowego stał się ostateczny i wobec braku bezpośredniego wskazania ze strony Trybunału.

133. W uwagach przedstawionych po zwolnieniu p. Mammadova Rząd podkreślił, że w dniu 13 sierpnia 2018 r. Sąd Apelacyjny w Shaki uchylił środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania i zwolnił skarżącego, kończąc w ten sposób naruszenie stwierdzone w pierwszym

wyroku w sprawie Mammadov. Zdaniem Rządu stanowiło to odpowiedź na wezwanie Komitetu Ministrów do bezwarunkowego zwolnienia skarżącego. Podając powody, dla których zwolnienie p. Mammadova powinno być postrzegane jako bezwarunkowe, Rząd po pierwsze zauważył, że p. Mammadov mógł odwołać się od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Shaki. Po drugie, Rząd wskazał, że warunki nałożone na p. Mammadova dotyczyły okresu próby, a nie jego zwolnienia, co oznaczało, że warunki te mogły zostać zakwestionowane przez niego we właściwym dla niego sądzie pierwszej instancji i że jego skazanie w drugim wyroku Mammadova nie miało nic wspólnego z niniejszym wnioskiem na podstawie art. 46 ust. 4. Po trzecie, Rząd przeanalizował decyzję Komitetu Ministrów i doszedł do wniosku, że używając słowa „bezwarunkowy” w swoich decyzjach, Komitet miał na myśli, że „nie powinno być żadnego warunku wstępnego dla zwolnienia skarżącego [...], na przykład wniosku do organów sądowych”.

134. W uwagach stwierdzono, że ze względu na cele procedury przewidzianej w art. 46 ust. 4 i jej wyjątkowy charakter sprawa została rozstrzygnięta i nie ma potrzeby dalszego jej badania przez Trybunał na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji.

3. Ilgar Mammadov

135. W swoich wstępnych uwagach p. Mammadov stwierdził, że wykonanie pierwszego wyroku w sprawie Mammadov wymagało jego natychmiastowego i bezwarunkowego zwolnienia, któremu miało towarzyszyć jednoznaczne uznanie przez Republikę Azerbejdżanu, że jego osadzenie od czasu tymczasowego aresztowania w dniu 4 lutego 2013 r. było nie tylko sprzeczne z Konwencją, ale również z prawem Republiki Azerbejdżanu.

136. Odnosząc się do orzecznictwa Trybunału p. Mammadov przedstawił siedem twierdzeń na poparcie swojego wniosku, a mianowicie, że Wysokie Układające się Strony są zobowiązane do przestrzegania ostatecznych wyroków Trybunału we wszystkich sprawach, których są stronami; obowiązek ten nie ogranicza się do wypłaty słusznego zadośćuczynienia, ale może również pociągać za sobą zastosowanie środków generalnych i/lub indywidualnych; swoboda wyboru tych środków przez Wysokie Układające się Strony nie jest bezwzględna; określenie, które środki indywidualne są wymagane, wchodzi w zakres kompetencji Komitetu Ministrów na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji; jedynym właściwym środkiem indywidualnym, który winien zostać zastosowany przez Wysoką Układającą się Stronę, w przypadku gdy dana osoba jest nadal pozbawiona wolności na skutek procedury uznanej przez Trybunał za równoznaczną z nadużyciem jej praw przysługujących na mocy Konwencji, będzie zwolnienie tej osoby w okolicznościach wymagających jednoznacznego przyznania, że pozbawienie jej wolności było sprzeczne z tymi prawami; indywidualnym środkiem wymaganym na mocy pierwszego wyroku w sprawie Mammadov było

zwolnienie skarżącego w okolicznościach wymagających jednoznacznego przyznania, że jego pozbawienie wolności było sprzeczne z prawem Azerbejdżanu i Konwencją; Republika Azerbejdżanu mogła zastosować ten środek, ale nie uczyniła tego, a utrzymujące się opóźnienie pogłębiło pierwotne ustalenie naruszenia art. 18 i 5, co oznaczało, że państwo nie wypełniło swojego zobowiązania wynikającego z art. 46 ust. 1 Konwencji.

137. Podnosząc, że zastosowanie środków indywidualnych w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov wymagało jego natychmiastowego zwolnienia, p. Mammadov powołał się na szereg spraw w orzecznictwie Trybunału, w których Trybunał wskazał w swoich wyrokach, że powinno nastąpić „zwolnienie w najwcześniejszym możliwym terminie”, „natychmiastowe zwolnienie” lub „zwolnienie bez dalszej zwłoki”. Skarżący stwierdził, że wspólnym elementem tych spraw było, że nie istniała żadna możliwa podstawa prawna dla pozbawienia wolności. Ponadto zwolnienie musiało nastąpić natychmiast lub bardzo szybko, ponieważ powaga naruszenia oznaczała, że pozwane państwo miało bardzo ograniczone możliwości odroczenia wykonania przedmiotowych wyroków.

138. Niezależnie od braku wskazówek w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov, powinien on być rozpatrywany w takim samym świetle, co wyroki, w przypadku których nie istniała możliwa podstawa prawna pozbawienia wolności. Pan Mammadov utrzymywał, że wykładnia ta była poparta ustaleniami Trybunału zawartymi w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov i uznał, że cały jego proces poczynsz od tymczasowego aresztowania, był równoznaczny z rażącą odmową ochrony prawnej. Biorąc to pod uwagę, jedynie bezwarunkowe zwolnienie stanowiłoby właściwe wykonanie, ponieważ inne rodzaje zwolnienia byłyby sprzeczne z zasadniczo błędnym postępowaniem karnym w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov.

139. W dalszych uwagach p. Mammadov potwierdził zapłatę słusznego zadośćuczynienia, ale twierdził, że nie był to jedyny środek indywidualny konieczny w jego sprawie. Podkreślił, że postępowanie krajowe nie odnosiło się do żadnego elementu pierwszego wyroku w sprawie Mammadov i nie może być uznawane za środek indywidualny w jego sprawie. Z tych samych powodów przedstawionych przez Komitet Ministrów (zob. paragraf 123 powyżej) twierdził on, że sprawy *Lutsenko* i *Tymoshenko*, obie wskazane powyżej, różniły się od jego sprawy i dlatego właściwe byłoby, aby Komitet traktował je inaczej w procesie nadzoru.

140. Wreszcie, zgodził się, że Komitet Ministrów, wzywając do jego zwolnienia, użył nieco innych sformułowań, ale że język ten pozostał całkowicie spójny ze stanowiskiem Komitetu i nie było podstaw do stwierdzenia niespójności w podejściu Komitetu.

141. W uwagach przedstawionych po swoim zwolnieniu p. Mammadov podkreślił, że wyrok Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 13 sierpnia 2018 r. nie odnosił się do pierwszego wyroku w sprawie Mammadov, odrzucono w

nim krytykę Trybunału z drugiego wyroku w sprawie Mammadov i utrzymano w mocy jego skazanie, zmieniając jedynie karę. Przypominając warunki swojego zwolnienia (zob. paragrafy 31-32 powyżej), p. Mammadov stwierdził, że przez dwa lata jest zobowiązany do zgłaszania się do urzędu ds. probacji co dziesięć dni w celu podpisania rejestru, chociaż nie został mu wydany żaden dokument potwierdzający potrzebę takiego stawiennictwa. Nadal istniała możliwość ponownego osadzenia w zakładzie karnym na podstawie tego, co skarżący określił jako niejasne przepisy Kodeksu karnego, jeżeli systematycznie lub celowo uchylać się będzie od „obowiązku poprawy” lub innych obowiązków nałożonych na niego przez sąd lub popełni inne przestępstwa. Pan Mammadov utrzymywał, że nałożone na niego ograniczenia wpływają na to, w jakim stopniu jest on w stanie angażować się w legalną działalność polityczną, przedłużając tym samym środki, które zostały użyte do uciszenia go lub ukarania za krytykę rządu. Nie skomentował on możliwości odwołania się od tych ograniczeń.

142. W odniesieniu do kwestii, czy pierwszy wyrok w sprawie Mammadov został wykonany, skarżący wskazał, że jego zwolnienie nastąpiło trzy lata i dziesięć miesięcy po wydaniu wyroku przez Trybunał, a zatem nie nastąpiło bezzwłocznie i nie może być uważane za „terminowe”. Przypominając wyraźne i dorozumiane ograniczenia nałożone na niego na mocy prawa krajowego p. Mammadov stwierdził, że jego zwolnienie można określić jedynie jako „warunkowe”. Doszedł on do wniosku, że nawet jeśli jego zwolnienie miałoby zostać uznane za opóźnione wykonanie wyroku (czym, jego zdaniem, nie było), to w chwili złożenia wniosku o przekazanie sprawy Rząd dopuścił się już poważnego uchybienia w wykonaniu jego zobowiązań wynikających z art. 46 ust. 1.

B. Ocena Trybunału

1. Kwestie proceduralne

143. Po zwolnieniu p. Mammadova Rząd wskazał, że uznał sprawę za rozwiązaną i że nie ma potrzeby dalszego badania przez Trybunał tej kwestii na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji (zob. paragraf 134 powyżej).

144. Trybunał zauważa, że żadne z postanowień art. 46 nie wspomina o możliwości wycofania sprawy przekazanej Trybunałowi. Stwierdzają natomiast wyraźnie, że tylko Komitet Ministrów może przekazać sprawę na podstawie art. 46 ust. 4. Biorąc pod uwagę to uprawnienie proceduralne, zbiorową odpowiedzialność Komitetu Ministrów oraz międzyinstytucjonalny charakter postępowania, Trybunał uważa, że nie jest wykluczone, że uprawnienia przyznane Komitetowi Ministrów na mocy art. 46 również oznaczają, że Komitet może wycofać sprawę przekazaną Trybunałowi.

145. Niemniej jednak Komitet Ministrów nie uczynił tego w niniejszym postępowaniu. Po warunkowym zwolnieniu p. Mammadova Komitet zbadał

sprawę w świetle tych nowych wydarzeń i, po konsultacji z Rządem i wysłuchaniu p. Mammadova, nie zdecydował o wycofaniu zapytania (zob. paragrafy 71-72 powyżej). Ponadto, w odpowiedzi na wezwanie Trybunału, Komitet przedstawił pisemne uwagi po warunkowym zwolnieniu p. Mammadova, które przekazał w celu ułatwienia Trybunałowi w rozpoznaniu tej sprawy („aideront la Cour à statuer sur cette affaire”, zob. paragraf 125 powyżej).

146. Po wydaniu przez Sąd Najwyższy orzeczenia z dnia 28 marca 2019 r. (zob. paragraf 73 powyżej) Rząd wskazał, że jego zdaniem decyzja stworzyła nową sytuację w zakresie wykonania pierwszego wyroku w sprawie Mammadov, która „może zostać uwzględniona przez Trybunał” w niniejszym postępowaniu. Po zbadaniu powyższych elementów Trybunał uważa, że pozostaje właściwy do rozpoznawania sprawy mu przekazanej.

2. Ogólne zasady dotyczące wykonywania wyroków Trybunału na podstawie art. 46 ust. 1 i 2

147. Jedną z najważniejszych cech systemu Konwencji jest to, że obejmuje on mechanizm kontroli zgodności z jej postanowieniami. W związku z tym Konwencja nie tylko wymaga, aby Państwa Strony przestrzegały wynikających z niej praw i obowiązków, lecz również ustanawia organ sądowy, Trybunał, który jest uprawniony do stwierdzania naruszeń Konwencji w ostatecznych wyrokach, do których przestrzegania zobowiązały się Państwa Strony (art. 19 w związku z art. 46 ust. 1). Ponadto ustanawia ona mechanizm nadzoru nad wykonywaniem wyroków w ramach kompetencji Komitetu Ministrów (art. 46 ust. 2 Konwencji). Mechanizm ten pokazuje istotne znaczenie skutecznego wykonywania wyroków (zob. *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) przeciwko Szwajcarii (nr 2)* [WI], nr 32772/02, § 84, ETPCz 2009).

148. Trybunał wielokrotnie w swoim orzecznictwie wyrażał pogląd, że jego orzeczenia mają co do zasady charakter deklaratoryjny i że, generalnie, to przede wszystkim zainteresowane państwo wybiera, pod nadzorem Komitetu Ministrów, środki, które zostaną zastosowane w celu wykonania zobowiązań wynikających z art. 46 Konwencji, pod warunkiem że środki te są zgodne z wnioskami zawartymi w wyroku Trybunału (zob. między innymi *Öcalan przeciwko Turcji* [WI], skarga nr 46221/99, § 210, ETPCz 2005-IV; *Brumărescu przeciwko Rumunii* (słuszne zadośćuczynienie) [WI], skarga nr 28342/95, § 20, ETPCz 2001-I oraz *Scozzari i Giunta przeciwko Włochom* [WI], skargi nr 39221/98 i 41963/98, § 249, ETPCz 2000-VIII).

149. Trybunał podkreślił również moc wiążącą swoich wyroków zgodnie z art. 46 ust. 1 oraz znaczenie ich skutecznego wykonania, w dobrej wierze i w sposób zgodny z „wnioskami i duchem” tych wyroków (zob. *Emre przeciwko Szwajcarii (nr 2)*, skarga nr 5056/10, § 75, 11 października 2011 r.).

150. W odniesieniu do wymogów art. 46 należy przede wszystkim zauważyć, że pozwane państwo, co do którego stwierdzono, że naruszyło Konwencję lub jej Protokoły, jest zobowiązane do przestrzegania orzeczeń Trybunału we wszystkich sprawach, których jest stroną. Innymi słowy, całkowite lub częściowe niewykonanie wyroku Trybunału może wiązać się z odpowiedzialnością międzynarodową Państwa Strony. Dane Państwo Strona będzie zobowiązane nie tylko do zapłacenia zainteresowanym osobom kwot przyznanych tytułem słusznego zadośćuczynienia, lecz także do zastosowania indywidualnych i/lub, w stosownych przypadkach, generalnych środków w swoim krajowym porządku prawnym w celu położenia kresu naruszeniu stwierdzonemu przez Trybunał i naprawienia skutków, przy czym celem jest przywrócenie skarżącego, w miarę możliwości, do położenia, w jakim znajdowałby się, gdyby wymogi Konwencji nie zostały naruszone (zob. *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)*, wskazany powyżej, § 85 z dalszymi odniesieniami). Wykonując swoje uprawnienie do wyboru środków indywidualnych Państwo Strona musi mieć na uwadze ich główny cel, jakim jest *restitutio in integrum* (zob. *Kudeshkina przeciwko Rosji (nr 2)* (dec.), skarga nr 28727/11, § 74, 17 lutego 2015 r.; *Brumărescu*, wskazany powyżej, § 20 oraz *Papamichalopoulos i Inni przeciwko Grecji* (art. 50), 31 października 1995 r., § 34, Seria A nr 330B).

151. Zobowiązania te odzwierciedlają zasady prawa międzynarodowego, zgodnie z którymi na państwie odpowiedzialnym za popełnienie czynu bezprawnego spoczywa obowiązek restytucji, polegający na przywróceniu sytuacji istniejącej przed popełnieniem czynu bezprawnego, pod warunkiem, że restytucja nie jest „materialnie niemożliwa” i „nie wiąże się z obciążeniem nieproporcjonalnym do korzyści płynących z restytucji zamiast odszkodowania” (art. 35 ARSIWA, zob. paragrafy 81 i 88 powyżej). Innymi słowy, o ile restytucja jest regułą, mogą zaistnieć okoliczności, w których państwo odpowiedzialne jest zwolnione - całkowicie lub częściowo - z tego obowiązku, pod warunkiem, że jest w stanie wykazać, iż takie okoliczności występują (zob. *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)*, wskazany powyżej, § 86).

152. W każdym razie pozwane państwa są zobowiązane do przekazywania Komitetowi Ministrów szczegółowych i aktualnych informacji w toku procesu wykonywania wiążących je wyroków (Reguła 6 Regulaminu Komitetu Ministrów w sprawie nadzorowania wykonywania wyroków oraz warunków ugód - zob. paragraf 91 powyżej). W związku z tym Trybunał podkreśla zobowiązanie państw do wykonywania traktatów w dobrej wierze, jak zauważono w szczególności w ustępie trzecim preambuły i w art. 26 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r. (*ibid.*, § 87).

153. Wprawdzie, z zastrzeżeniem kontroli Komitetu Ministrów, pozwane państwo co do zasady dysponuje swobodą wyboru środków, za pomocą których będzie wypełniać swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji (zob. także paragraf 148 powyżej), pod warunkiem że środki te są

zgodne z wnioskami zawartymi w wyroku Trybunału, jednakże w pewnych szczególnych okolicznościach Trybunał uznał za użyteczne wskazanie pozwanemu państwu rodzaju środków, jakie mogą zostać zastosowane w celu położenia kresu sytuacji - często systemowej - która doprowadziła do stwierdzenia naruszenia. Czasem charakter naruszenia nie pozostawia nawet wyboru co do środków, które należy zastosować (zob. *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)*, wskazany powyżej, § 88 z dalszymi odniesieniami).

154. Chociaż w pewnych sytuacjach Trybunał może wskazać konkretne środki odwoławcze lub inne środki, które winny zostać podjęte przez pozwane państwo, to nadal ocena wdrożenia takich środków zgodnie z art. 46 ust. 2 Konwencji należy do Komitetu Ministrów (zob. *Egmez przeciwko Cyprowi* (dec.), skarga nr 12214/07, § 49, 18 września 2012 r. z dalszymi odniesieniami).

155. Ponadto Trybunał powtarza, że biorąc pod uwagę różnorodność dostępnych środków służących osiągnięciu *restitutio in integrum* oraz charakter związanych z tym kwestii, Komitet Ministrów, wykonując swoje uprawnienia na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji, jest w stanie lepiej niż Trybunał ocenić konkretne środki, które należy zastosować. W związku z tym Komitetowi Ministrów należy pozostawić zadanie nadzorowania, w oparciu o informacje dostarczone przez pozwane państwo i z należyтым uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji skarżącego, przyjęcia takich środków, które są wykonalne, terminowe, odpowiednie i wystarczające do zapewnienia maksymalnych możliwych reparacji za naruszenia stwierdzone przez Trybunał [zob. *Mukhitdinov przeciwko Rosji*, skarga nr 20999/14, § 114, 21 maja 2015 r.; *Mamazhonov przeciwko Rosji*, skarga nr 17239/13, § 236, 23 października 2014 r.; *Kim przeciwko Rosji*, nr 44260/13, § 74, 17 lipca 2014 r. oraz *Savridin Dzhurayev przeciwko Rosji*, nr 71386/10, § 255, ETPCz 2013 (fragmenty)].

156. Celem zasądzenia kwot tytułem słusznego zadośćuczynienia jest zadośćuczynienie wyłącznie za szkody poniesione przez zainteresowane osoby, w zakresie, w jakim dane zdarzenia stanowią konsekwencję naruszenia, którego nie można naprawić w inny sposób (zob. *Scozzari i Giunta*, wskazany powyżej § 250). Ogólna logika zasady słusznego zadośćuczynienia (art. 41 lub dawny art. 50 Konwencji), zgodnie z zamiarem jej autorów, wywodzi się bezpośrednio z zasad międzynarodowego prawa publicznego, dotyczących odpowiedzialności państwa i musi być interpretowana w tym kontekście. Potwierdzają to *travaux préparatoires* do Konwencji (zob. *Cypr przeciwko Turcji* (słuszne zadośćuczynienie) [WI], nr 25781/94, § 40, ETPCz 2014).

3. Zadanie Trybunału w postępowaniu w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego na mocy art. 46 ust. 4

157. Zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji Trybunał jest zobowiązany orzec, czy państwo uchybiło swoim zobowiązaniom wynikającym z art. 46 ust. 1. Przepis ten nie zawiera dalszych wskazówek dotyczących podejścia, które należy przyjąć. Ponieważ jest to pierwszy przypadek wszczęcia przez Komitet Ministrów postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego, Trybunał uważa, że powinien wyjaśnić charakter swojego zadania.

a) Historia opracowywania Protokołu nr 14

158. Przypomina się, że art. 46 ust. 4 był jedną ze zmian Konwencji wynikających z wejścia w życie Protokołu nr 14 (zob. paragraf 116 powyżej). Akapit piąty preambuły do Protokołu odnosi się do pilnej potrzeby zmiany niektórych postanowień w celu zachowania i polepszenia skuteczności systemu kontroli, głównie z powodu stałego wzrostu obciążenia pracą Trybunału i Komitetu Ministrów. Również sprawozdanie wyjaśniające do Protokołu zawierało wiele odniesień do tego ogólnego celu. Jeśli chodzi w szczególności o wykonywanie wyroków podkreślono, że niektóre z zaproponowanych środków miały na celu poprawę i przyspieszenie procesu wykonywania, ponieważ zarówno autorytet Trybunału, jak i wiarygodność systemu zależą w dużej mierze od skuteczności tego procesu. Przyznanie Komitetowi Ministrów uprawnienia do wszczynania postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego uznano za najważniejszą zmianę Konwencji w kontekście szybkiego i odpowiedniego wykonywania (zob. paragraf 116 powyżej, cytujący pkt 16 sprawozdania wyjaśniającego).

159. W sprawozdaniu wyjaśniającym podkreślono ponadto, że szybkie i pełne wykonywanie wyroków Trybunału ma zasadnicze znaczenie oraz że na Stronach Konwencji spoczywa wspólny obowiązek ochrony autorytetu Trybunału w każdym przypadku, gdy Komitet Ministrów uzna, że państwo odmawia zastosowania się do ostatecznego wyroku Trybunału (*ibid.*). Postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego nie miało na celu ponownego otwarcia kwestii naruszenia, która została już rozstrzygnięta w pierwszym wyroku Trybunału, ani też nie przewidywało nałożenia kary pieniężnej; miało ono na celu zwiększenie presji politycznej w celu zapewnienia wykonania pierwotnego wyroku Trybunału (*ibid.*).

160. Z przeglądu historii prac nad projektem Protokołu nr 14 jasno wynika, że postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom, o którym mowa w art. 46 ust. 4, zostało wprowadzone w celu zwiększenia skuteczności procedury nadzoru - jej usprawnienia i przyspieszenia.

b) Ramy prawne procesu wykonywania

161. Oprócz analizy historii projektu i celów Protokołu nr 14, Trybunał weźmie pod uwagę również odpowiednie ramy prawne dla procesu wykonywania. Zgodnie z art. 46 ust. 2 Konwencji Komitet Ministrów jest odpowiedzialny za nadzór nad wykonywaniem wyroków Trybunału (zob. paragrafy 89 i 147 powyżej). Komitet jest organem wykonawczym Rady Europy i w związku z tym jego prace mają charakter polityczny. Niemniej jednak, nadzorując wykonywanie wyroków, wypełnia on szczególne zadanie polegające na stosowaniu odpowiednich przepisów prawnych.

162. Zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem Trybunału proces wykonywania dotyczy przestrzegania przez Układającą się Stronę jej zobowiązań w prawie międzynarodowym zgodnie art. 46 ust. 1 Konwencji. Zobowiązania te opierają się na zasadach prawa międzynarodowego, odnoszących się do zaprzestania, niepowtarzania i naprawienia, co odzwierciedlono w ARSIWA (zob. paragrafy 81-88 i 150-151 powyżej). Były one stosowane od lat przez Komitet Ministrów i obecnie znalazły odzwierciedlenie w Regule 6.2 Regulaminu Komitetu Ministrów (zob. paragraf 91 powyżej).

163. W związku z tym mechanizm nadzoru ustanowiony obecnie na mocy art. 46 Konwencji zapewnia kompleksowe ramy wykonywania wyroków Trybunału, uzupełnione praktyką Komitetu Ministrów. W tych ramach stałe prace Komitetu w zakresie nadzoru doprowadziły do powstania zbioru dokumentów urzędowych, obejmujących informacje przedłożone przez pozwane państwa i inne podmioty zainteresowane procesem wykonania oraz rejestrujących decyzje podjęte przez Komitet w sprawach, w których wykonanie jest w toku. Praktyka ta wpłynęła również na ogólne ustalanie standardów w zaleceniach Komitetu dla państw członkowskich dotyczących kwestii związanych z wykonaniem (np. zalecenie R (2000) 2) w sprawie ponownego rozpoznawania lub wznowiania pewnych spraw na poziomie krajowym w następstwie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka lub zalecenie CM/Rec(2010)3, dotyczące skutecznych środków krajowych w odniesieniu do przewlekłości postępowania). W rezultacie Komitet Ministrów rozwinął obszerny *acquis*.

164. Mając powyższe na uwadze Trybunał odnotowuje, że wcześniej już orzekał, iż art. 41 stanowi *lex specialis* w odniesieniu do ogólnych przepisów i zasad prawa międzynarodowego, stwierdzając jednocześnie, że przepis ten powinien być interpretowany zgodnie z prawem międzynarodowym (zob. *Cypr przeciwko Turcji* (słuszne zadośćuczynienie), wskazany powyżej, §§ 40-42). Uwzględniając powyższe wnioski dotyczące ram prawnych procesu wykonywania i dorobku prawnego Komitetu Ministrów, prezentuje on podobne podejście w niniejszym kontekście i rozważy zastosowanie Reguły 6 Regulaminu Komitetu w celu odzwierciedlenia zasad prawa międzynarodowego określonych w ARSIWA.

c) Podejście Trybunału w postępowaniach w sprawie uchybienia zobowiązaniom

165. Aby określić swoje podejście w postępowaniu w sprawie uchybienia zobowiązaniom Trybunał zajmie się dwiema kwestiami. Po pierwsze, w jakim stopniu powinien on kierować się wnioskami Komitetu Ministrów w procesie wykonania, a po drugie, ramami czasowymi swojej analizy.

166. W odniesieniu do pierwszej kwestii, łącząc swoje uwagi co do dwóch elementów przedstawionych powyżej - historii opracowania Protokołu nr 14 i ram prawnych procesu wykonywania - Trybunał uważa, że nic nie wskazuje na to, aby projektodawcy Protokołu mieli na celu odsunięcie Komitetu Ministrów od jego roli nadzorczej. Postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom nie miało na celu zachwiania podstawowej równowagi instytucjonalnej między Trybunałem i Komitetem.

167. Trybunał podkreślił kompetencje Komitetu Ministrów do oceny konkretnych środków, które powinny zostać zastosowane przez dane państwo w celu zapewnienia możliwie jak największego odszkodowania za stwierdzone naruszenia (zob. paragraf 155 powyżej). Trybunał stwierdził również, że kwestia przestrzegania jego wyroków przez Wysokie Układające się Strony wykracza poza jego właściwość, jeżeli nie jest podnoszona w kontekście „postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom” przewidzianego w art. 46 ust. 4 i 5 Konwencji (zob. *Moreira Ferreira przeciwko Portugalii* (nr 2) [WI], skarga nr 19867/12, § 102, 11 lipca 2017 r.).

168. Jednakże w postępowaniu w sprawie uchybienia zobowiązaniom Trybunał jest zobowiązany do dokonania ostatecznej oceny prawnej kwestii zgodności. W ten sposób Trybunał weźmie pod uwagę wszystkie aspekty postępowania przed Komitetem Ministrów, w tym środki wskazane przez Komitet. Trybunał dokona swojej oceny z należyтым uwzględnieniem wniosków Komitetu w procesie nadzoru, stanowiska pozwanego rządu i uwag ofiary naruszenia. W kontekście postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom Trybunał musi zidentyfikować zobowiązania prawne wynikające z ostatecznego wyroku, jak również wnioski i myśl przewodnią tego wyroku (zob. paragraf 149 powyżej) w celu ustalenia, czy pozwane państwo uchybiło zobowiązaniom w myśl art. 46 ust. 1.

169. Trybunał rozpatrzy odrębnie drugą kwestię, a mianowicie ramy czasowe istotne dla oceny zarzucanego niewywiązania się przez państwo z obowiązku wykonania wyroku.

170. W związku z tym Trybunał zauważa, że datą przekazania przez Komitet Ministrów zapytania do Trybunału na podstawie art. 46 ust. 4 jest data , w której Trybunał uznał, że dane państwo odmówiło wykonania ostatecznego wyroku w rozumieniu art. 46 ust. 4, ponieważ nie mógł uznać działań państwa za „terminowe, odpowiednie i wystarczające” (zob. paragraf 155 powyżej). Wykonanie wyroków Trybunału jest procesem. Kwestię tę podkreśla fakt, że w postępowaniu w sprawie uchybienia

zobowiązaniom Komitet Ministrów musi, zgodnie z art. 46 ust. 4, skierować do Państwa-Strony formalne zawiadomienie o swoim zamiarze przekazania Trybunałowi zapytania, czy strona ta nie wykonała swoich zobowiązań w myśl art. 46 ust. 1.

171. W związku z tym i mając na uwadze decyzję Komitetu Ministrów, Trybunał uważa, że punktem wyjścia dla jego analizy powinien być moment skierowania do niego zapytania na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji.

4. Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

172. Przed zastosowaniem powyższych zasad Trybunał zajmie się kwestią zakresu niniejszego postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom.

a) Zakres niniejszego postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom

173. W pierwszym wyroku w sprawie Mammadov z dnia 22 maja 2014 r. Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. c), art. 5 ust. 4, art. 6 ust. 2, a także art. 18 w związku z art. 5 w odniesieniu do zarzutów karnych przedstawionych p. Mammadovowi w lutym 2013 r. i jego późniejszego tymczasowego aresztowania (zob. paragrafy 2 i 33 powyżej). Zgodnie z art. 18 w związku z art. 5 Trybunał orzekł, że zarzuty postawione p. Mammadovowi nie były oparte na uzasadnionym podejrzeniu, a faktycznym celem zaskarżonych środków było uciszenie lub ukaranie p. Mammadovowa za krytykę rządu (zob. paragraf 36 powyżej)

174. W swojej rezolucji tymczasowej z dnia 5 grudnia 2017 r. Komitet Ministrów, zgodnie z art. 46 ust. 4, zwrócił się do Trybunału z zapytaniem „czy Republika Azerbejdżanu uchybiła zobowiązaniu wynikającemu z art. 46 ust. 1” w odniesieniu do tego wyroku (zob. paragrafy 1 i 67 powyżej oraz załącznik).

175. Jednocześnie w rezolucji tymczasowej przypomniano również liczne decyzje Komitetu Ministrów oraz poprzednie rezolucje tymczasowe przyjęte w ramach procedury nadzoru, podkreślając podstawowe uchybienia postępowania karnego ujawnione we wnioskach Trybunału zgodnie z art. 18 w związku z art. 5 Konwencji i wzywając do natychmiastowego i bezwarunkowego zwolnienia p. Mammadova. Stwierdzono, że „nie zapewniając bezwarunkowego zwolnienia skarżącego Republika Azerbejdżanu odmawia zastosowania się do ostatecznego wyroku Trybunału” (zob. paragraf 66 powyżej).

176. Trybunał zwraca uwagę na różnicę między szerokim zakresem skierowanego do niego zapytania, sformułowanego zgodnie z brzmieniem art. 46 ust. 4, a konkretnymi obawami Komitetu Ministrów w niniejszej sprawie, wyrażonymi w trakcie procedury nadzoru. Oczywiście jest, że Komitet Ministrów uznał, że kluczową kwestią w obecnym postępowaniu w sprawie uchybienia zobowiązaniom jest niezastosowanie przez Republikę Azerbejdżanu środków indywidualnych w odpowiedzi na naruszenie art. 18

w związku z art. 5. Mając to na uwadze Trybunał uważa, że zasadniczą kwestią w tej sprawie jest ustalenie, czy miało miejsce uchybienie przez Republikę Azerbejdżanu zobowiązaniu wdrożenia środków indywidualnych, wymaganych do wykonania wyroku Trybunału w odniesieniu do naruszenia art. 18 w związku z art. 5.

177. Pozostałe elementy słusznego zadośćuczynienia i środków generalnych związanych z wykonaniem pierwszego wyroku w sprawie Mammadov wchodzą w zakres postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom, biorąc pod uwagę brzmienie art. 46 ust. 4. Jednakże w niniejszej sprawie nie wymagają one szczegółowego badania.

178. Odnośnie do słusznego zadośćuczynienia Trybunał przypomniał, że zasądził na rzecz p. Mammadova kwotę 20 000 EUR tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową oraz 2 000 EUR tytułem poniesionych kosztów i wydatków (zob. §§ 151 i 154 pierwszego wyroku w sprawie Mammadov i paragraf 33 powyżej). Bezsporna jest kwestia zapłaty słusznego zadośćuczynienia, które zostało przekazane p. Mammadowowi w dniu 25 grudnia 2014 r. (zob. paragrafy 122, 127 i 139 powyżej oraz załącznik).

179. Przechodząc do środków generalnych Trybunał zauważa, że Komitet Ministrów stwierdził w ramach procedury, że wszelkie środki generalne wymagane w niniejszej sprawie powinny być nadzorowane w kontekście innych podobnych spraw, w szczególności *Farhad Aliyev przeciwko Azerbejdżanowi*, skarga nr 37138/06, 9 listopada 2010 r. i *Rasul Jafarov*, wskazany powyżej. W konsekwencji środki generalne przedstawione przez władze (zob. paragrafy 42-44 powyżej i załącznik) są uwzględniane w procesie nadzoru tych pozostałych wyroków.

180. Trybunał przejdzie zatem do głównego aspektu niniejszej sprawy: środków indywidualnych wymaganych do wykonania wyroku Trybunału w odniesieniu do naruszenia art. 18 w związku z art. 5.

b) Środki indywidualne

(i) Pierwszy wyrok w sprawie Mammadov

(α) Tekst wyroku

181. W pierwszym wyroku w sprawie Mammadov Trybunał nie określił wyraźnie, w jaki sposób wyrok powinien zostać wykonany, ani w uzasadnieniu, ani w sentencji. Rząd argumentował, że brak wskazania oznacza, że nie jest wymagany żaden szczególny środek indywidualny (zob. paragraf 130 powyżej).

182. Trybunał powtarza, że zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem jego wyroki mają charakter deklaratoryjny i że w pewnych szczególnych okolicznościach może starać się wskazać rodzaj środka, jaki może zostać zastosowany w celu położenia kresu naruszeniu stwierdzonemu przez

Trybunał (zob. paragraf 153 powyżej). Sporadycznie Trybunał zawierał wskazania mające znaczenie dla procesu wykonania, dotyczące zarówno środków indywidualnych, jak i generalnych (zob. na przykład *Assanidze przeciwko Gruzji* [WI], skarga nr 71503/01, § 203, ETPCz 2004-II i *Aydoğdu przeciwko Turcji*, skarga nr 40448/06, §§ 118-122, 30 sierpnia 2016 r.). Jednakże, biorąc pod uwagę równowagę instytucjonalną między Trybunałem a Komitetem Ministrów zgodnie z Konwencją (zob. paragrafy 167-168 powyżej) oraz odpowiedzialność państw w procesie wykonania (zob. paragraf 150 powyżej), ostateczny wybór środków, które należy zastosować, pozostaje w gestii państw objętych nadzorem Komitetu Ministrów, o ile środki te są zgodne z „wnioskami i myślą przewodnią” wyroku Trybunału (zob. *Egme*, wskazany powyżej, §§ 48-49 oraz *Emre (nr 2)*, wskazany powyżej, § 75 oraz paragrafy 149 i 153 powyżej).

183. Należy również zauważyć, że Komitet Ministrów jest zdania, iż może dokonać analizy wskazówek istotnych dla wykonania, na przykład w przypadku, gdy w procesie nadzoru muszą zostać uwzględnione obiektywne czynniki, które wyszły na jaw po wydaniu wyroku przez Trybunał. Jednym z przykładów jest sprawa *Al-Saadoon i Mufdhi przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 61498/08, ETPCz 2010, w której wskazanie Trybunału, żeby władze Zjednoczonego Królestwa podjęły „wszelkie możliwe kroki w celu uzyskania gwarancji władz irackich, że wobec skarżących nie zostanie zastosowana kara śmierci”, nie było dalej egzekwowane gdy sąd krajowy uniewinnił skarżących z uwagi na niewystarczające dowody. W braku innych zarzutów Komitet Ministrów zamknął sprawę, przyjmując wniosek Zjednoczonego Królestwa, że skarżącym nie grozi już rzeczywiste ryzyko wymierzenia kary śmierci (zob. rezolucja końcowa CM/ResDH(2012)68).

184. Podejście, które ograniczałoby proces nadzoru do wyraźnych wskazówek Trybunału, pozbawiłoby Komitet Ministrów elastyczności potrzebnej do wykonywania nadzoru, w oparciu o informacje dostarczane przez pozwane państwo i z należytym uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji skarżącego, zastosowania środków, które są wykonalne, terminowe, odpowiednie i wystarczające (zob. paragraf 155 powyżej).

185. Potrzeba elastyczności jest oczywista, gdy, tak jak w obecnym kontekście, pierwsza skarga odnosząca się do art. 5 dotyczy etapu postępowania przygotowawczego, a w dalszej kolejności druga skarga odnosi się do art. 6 w związku z etapem procesu sądowego w ramach tego samego postępowania karnego. Tak więc w okolicznościach niniejszej sprawy chronologia zdarzeń i procedury prawne zobowiązały Trybunał do odrębnego rozpoznawania powiązanych, materialnych skarg w swoim pierwszym i drugim wyroku w sprawie Mammadov. Należy również zauważyć, że Trybunał dostrzegł, iż jeśli chodzi o zarzuty dotyczące motywów politycznych lub innych ukrytych motywów w kontekście ścigania karnego, trudno jest oddzielić tymczasowe aresztowanie od postępowania karnego, w

ramach którego zarządzono zastosowanie takiego aresztu (zob. *Lutsenko*, wskazana powyżej, § 108).

186. W konsekwencji brak wyraźnego stwierdzenia odnoszącego się do wykonania pierwszego wyroku w sprawie Mammadov nie ma decydującego znaczenia dla kwestii, czy Azerbejdżan uchybił swoim zobowiązaniom z art. 46 ust. 1. Decydujące znaczenie ma to, czy środki zastosowane przez pozwane państwo są zgodne z wnioskami i myślą przewodnią wyroku Trybunału.

187. Wobec tego Trybunał przejdzie teraz do powodów stwierdzenia naruszenia art. 18 w związku z art. 5 w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov:

„141. Trybunał stwierdził powyżej, że zarzuty przeciwko skarżącemu nie były oparte na „uzasadnionym podejrzeniu” w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. c) Konwencji (por. *Khodorkovskiy*, wskazany powyżej, § 258 oraz *Lutsenko*, wskazany powyżej, § 108). Zatem z powyższych ustaleń należy wnioskować, że władze nie były w stanie wykazać, iż działały w dobrej wierze. Wniosek ten sam w sobie nie jest jednak wystarczający do przyjęcia, że doszło do naruszenia art. 18 i należy sprawdzić, czy istnieją dowody na to, że działania władz były motywowane niewłaściwymi powodami.

142. Trybunał uważa, że w niniejszej sprawie można w wystarczającym stopniu wykazać, że taki dowód wynika z zestawienia okoliczności faktycznych istotnych dla sprawy. W szczególności Trybunał odnosi się do wszystkich istotnych okoliczności, które uwzględnił w związku z oceną skargi na podstawie art. 5 ust. 1 lit. c) (zob. paragraf 92 powyżej) i uważa je za równie istotne w kontekście niniejszej skargi. Ponadto Trybunał uważa, że aresztowanie skarżącego było związane z konkretnymi wpisami skarżącego na blogu dokonanymi w dniach 25, 28 i 30 stycznia 2013 r. [...]

143. Powyższe okoliczności wskazują, że faktycznym celem kwestionowanych środków było uciśnienie lub ukaranie skarżącego za krytykę rządu i próbę rozpowszechnienia prawdziwych, w jego przekonaniu, informacji, które Rząd próbował ukryć. W świetle tych rozważań Trybunał stwierdza, że ograniczenie wolności skarżącego zostało zastosowane w celach innych niż postawienie go przed właściwym organem wymiaru sprawiedliwości w związku z uzasadnionym podejrzeniem popełnienia przestępstwa, zgodnie z art. 5 ust. 1 lit. c) Konwencji.

144. Trybunał uznaje to za wystarczającą podstawę do stwierdzenia naruszenia art. 18 Konwencji w związku z art. 5”.

188. W pierwszym wyroku w sprawie Mammadov Trybunał stwierdził zatem nie tylko naruszenie art. 5 ust. 1 lit. c) Konwencji z powodu braku istnienia „uzasadnionego podejrzenia”, ale także naruszenie art. 18 w związku z art. 5.

189. Z jego toku rozumowania jasno wynika, że konkluzja Trybunału odnosi się do całości zarzutów i postępowania przygotowawczego przeciwko skarżącemu. Nie było żadnej sugestii co do wielości celów w tym postępowaniu (por. *Merabishvili*, wskazany powyżej, §§ 277 i 292-308), co mogło oznaczać, że część postępowania była prowadzona z uzasadnionego powodu. Ponadto Trybunał podkreślił w swoim wyroku, że sam fakt, iż władze nie były w stanie wykazać, iż działały w dobrej wierze, nie był

wystarczający do przyjęcia, że doszło do naruszenia art. 18. Naruszenie miało miejsce, ponieważ działania władz były motywowane niewłaściwymi względami, ponieważ władze przedstawiły zarzuty w celu uciszenia lub ukarania p. Mammadova za krytykę rządu (zob. pierwszy wyrok w sprawie Mammadov, § 143). Stwierdzenie to ma zasadnicze znaczenie w świetle przedmiotu i celu art. 18, którym jest zakaz przekraczania uprawnień (zob. *Merabishvili*, wskazany powyżej, § 303 oraz *Rashad Hasanov i Inni*, wskazany powyżej, § 120). Wynika z tego, że stwierdzenie przez Trybunał naruszenia art. 18 w związku z art. 5 Konwencji w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov unieważnia jakiegokolwiek działania wynikające z przedstawienia zarzutów.

(β) Odpowiednie obowiązki w zakresie odpowiedzialności państwa

190. Trybunał rozpatrzy teraz obowiązki państwa spoczywające na Azerbejdżanie zgodnie z powyższym podejściem (zob. paragraf 155) oraz w świetle jego wniosków dotyczących charakteru stwierdzenia naruszenia art. 18 w związku z art. 5 w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov (zob. paragraf 189 powyżej). Trybunał jest zdania, że Azerbejdżan był zobowiązany do wyeliminowania negatywnych skutków przedstawienia zarzutów, które Trybunał uznał za nadużycie.

191. Z ugruntowanego orzecznictwa na podstawie art. 46 Konwencji wynika, że państwo musi zastosować indywidualne środki w swoim krajowym porządku prawnym, aby położyć kres naruszeniu stwierdzonemu przez Trybunał i naprawić jego skutki. Celem jest przywrócenie skarżącego, w miarę możliwości, do sytuacji, w jakiej znajdowałby się, gdyby nie zignorowano wymogów Konwencji. Wykonując swoje uprawnienie do wyboru środków indywidualnych Rząd musi mieć na uwadze ich główny cel, jakim jest osiągnięcie *restitutio in integrum* (zob. paragrafy 150-151 powyżej).

192. W świetle powyższego wniosku Trybunału (zob. pkt 189) pierwszy wyrok w sprawie Mammadov i odpowiadający mu obowiązek *restitutio in integrum* początkowo zobowiązywał państwo do odstąpienia lub unieważnienia zarzutów skrytykowanych przez Trybunał jako nadużycie oraz do zakończenia tymczasowego aresztowania p. Mammadova. W rzeczywistości jego tymczasowe aresztowanie zakończyło się, gdy został on skazany przez sąd pierwszej instancji w marcu 2014 r. (zob. paragrafy 20 i 76 powyżej). Od zarzutów nigdy jednak nie odstąpiono. Wręcz przeciwnie, jego późniejsze skazanie zostało na nich w całości oparte. W związku z tym fakt, że został on później pozbawiony wolności na podstawie tego wyroku skazującego (a nie tymczasowo aresztowany), nie przywrócił skarżącego do sytuacji, w jakiej znajdowałby się, gdyby nie naruszono wymogów Konwencji. Główny obowiązek *restitutio in integrum* nadal wymagał zatem wyeliminowania negatywnych konsekwencji przedstawienia kwestionowanych zarzutów karnych, w tym poprzez zwolnienie go z aresztu.

193. Trybunał musi zatem rozważyć, czy *restitutio in integrum* w postaci wyeliminowania negatywnych konsekwencji przedstawienia zarzutów karnych, które Trybunał skrytykował jako nadużycie, było możliwe do osiągnięcia, czy też byłoby to „zasadniczo niemożliwe” lub „wiązałoby się z obciążeniem nieproporcjonalnym do korzyści płynących z restytucji zamiast odszkodowania” (zob. paragraf 151 powyżej).

194. W odniesieniu do tych elementów Trybunał zauważa, że Rząd nigdy nie stwierdził, iż istnieją przeszkody w osiągnięciu *restitutio in integrum* na tej podstawie, że byłoby to „zasadniczo niemożliwe” lub wiązałoby się z „nieproporcjonalnym obciążeniem”. W związku z tym Trybunał przypomina, że to do pozwanego państwa należy usunięcie wszelkich przeszkód w jego krajowym systemie prawnym, które mogłyby uniemożliwić odpowiednie naprawienie sytuacji skarżącego (zob. *Maestri przeciwko Włochom* [WI], skarga nr 39748/98, § 47, ETPCz 2004 I). Trybunał stwierdza, że nie było przeszkód w osiągnięciu *restitutio in integrum* w niniejszej sprawie.

(γ) Wnioski

195. Trybunał przeanalizował charakter stwierdzenia naruszenia art. 18 w związku z art. 5 w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov i określił odpowiedni obowiązek *restitutio in integrum*, spoczywający na Azerbejdżanie na podstawie art. 46 ust. 1, jako wymagający od tego państwa usunięcia negatywnych skutków postawienia zarzutów karnych krytykowanych przez Trybunał jako nadużycie oraz zwolnienia p. Mammadova z aresztu. Trybunał przypomina, że pozwane państwo dysponuje swobodą wyboru środków, za pomocą których będzie wypełniać swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji, pod warunkiem, że środki te są zgodne z „wnioskami i myślą przewodnią” wyroku Trybunału (zob. także paragrafy 148-149 i 153 powyżej). W związku z tym Trybunał zbada teraz środki indywidualne zastosowane przez Azerbejdżan w celu wypełnienia tego zobowiązania oraz ocenę tych środków przez Komitet Ministrów w procesie wykonania.

(ii) Proces wykonania

(α) środki indywidualne zastosowane przez Azerbejdżan

196. Zgodnie z początkowym stanowiskiem Azerbejdżanu, wyrażonym w jego planie działania, naruszenie zostało naprawione poprzez rozpoznanie sprawy p. Mammadova przez sądy krajowe.

197. Wezwany przez Komitet Ministrów do przedstawienia swojego stanowiska przed wszczęciem postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom Rząd wskazał, że Sąd Najwyższy orzeczeniem z dnia 13 października 2015 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 24 września 2014 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że odrzucenie przez sąd niższej instancji wniosków p. Mammadova o przesłuchanie dodatkowych

świadków i dopuszczenie innych dowodów stanowiło naruszenie krajowych przepisów proceduralnych i wymogów art. 6 Konwencji i przekazał sprawę temu sądowi do ponownego rozpoznania. Rząd uznał, że Sąd Apelacyjny w Shaki w swoim wyroku z dnia 29 kwietnia 2016 r. dokładnie odniósł się do wniosków Trybunału zawartych w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov i usunął nieprawidłowości stwierdzone w postępowaniu prowadzącym do skazania p. Mammadova (zob. paragrafy 40, 43 i 127 powyżej).

198. Władze Azerbejdżanu, w ramach szerszej reformy prawa karnego, stworzyły również w prawie krajowym możliwość złożenia przez p. Mammadova wniosku o warunkowe zwolnienie z uwagi na odbyty okres kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym (zob. załącznik, §§ 8-10 i 20 przedstawionego w nim stanowiska Rządu).

199. W następstwie drugiego wyroku w sprawie Mammadov i skargi kasacyjnej wniesionej następnie przez p. Mammadova Sąd Apelacyjny w Shaki po raz drugi zbadał wyrok skazujący w dniu 13 sierpnia 2018 r., ponownie utrzymując go w mocy. Sąd apelacyjny zwolnił jednak p. Mammadova. Podczas, gdy Rząd określił to zwolnienie jako zwolnienie bezwarunkowe, Komitet Ministrów i p. Mammadov opisali je jako warunkowe (zob. paragrafy 125 i 142 powyżej). Rząd wskazał, że okoliczność ta była wystarczająca do spełnienia wymogów procesu wykonania (zob. paragrafy 133-134 powyżej). W dniu 28 marca 2019 r. Sąd Najwyższy częściowo uwzględnił skargę kasacyjną p. Mammadova od wyroku sądu apelacyjnego z dnia 13 sierpnia 2018 r. Sąd ten ograniczył wymiar kary łącznej orzeczonej wobec p. Mammadova, uznając karę za odbytą w całości z uwagi na czas, który spędził on już w więzieniu. Sąd Najwyższy uchylił również warunkową karę dwóch lat wymierzoną przez Sąd Apelacyjny w Shaki wyrokiem z dnia 13 sierpnia 2018 r. (zob. paragraf 73 powyżej).

(β) Ocena powyższych środków dokonana przez Komitet

200. Podczas pierwszego badania sprawy na 1214. posiedzeniu dotyczącym praw człowieka (2-4 grudnia 2014 r.), biorąc pod uwagę plan działania przedłożony przez Azerbejdżan, Komitet Ministrów został poinformowany przez swój Sekretariat, że „naruszenie art. 18 w związku z art. 5 podaje w wątpliwość zasadność postępowania karnego wszczętego przeciwko skarżącemu” oraz że byłoby wskazane, żeby władze Azerbejdżanu poinformowały Komitet o środkach, które zamierzają zastosować w celu usunięcia konsekwencji tego naruszenia w kontekście postępowania karnego, które wydawało się toczyć przed Sądem Najwyższym (zob. paragraf 45 powyżej). Zalecenie sformułowano w następujący sposób:

„W świetle ważkich ustaleń Trybunału w tej sprawie zwolnienie skarżącego stanowiłoby pierwszy ważny środek, który należy rozważyć w pierwszej kolejności i bez zwłoki, zgodnie z procedurami krajowymi”.

201. W decyzji przyjętej na tym posiedzeniu Komitet wezwał władze do zapewnienia bezzwłocznego zwolnienia p. Mammadova (zob. paragraf 45 powyżej).

202. Po przyjęciu tej pierwszej decyzji Komitet Ministrów nadal apelował o zwolnienie p. Mammadova „bez zwłoki” i uważnie śledził w trakcie procesu nadzoru rozwój krajowego postępowania karnego (zob. paragraf 41-44 powyżej). Podczas drugiego badania sprawy po odroczeniu przez Sąd Najwyższy *sine die* odwołania p. Mammadova z dnia 13 stycznia 2015 r., Komitet wezwał do jego zwolnienia „bez zwłoki” (zob. rezolucja tymczasowa z dnia 12 marca 2015 r. (zob. CM/ResDH(2015)43); następnie na kolejnym posiedzeniu po raz pierwszy do jego „natychmiastowego zwolnienia” (zob. decyzja przyjęta na 1230. posiedzeniu (DH) w dniu 11 czerwca 2015 r.). Po tym, jak sprawa skarżącego została następnie przekazana przez Sąd Najwyższy w dniu 13 października 2015 r., Komitet wezwał do jego zwolnienia „bez dalszej zwłoki”. W następstwie ostatecznego orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2016 r. Komitet ponownie wezwał do „natychmiastowego zwolnienia” p. Mammadova (zob. paragraf 58 powyżej). W czerwcu 2017 r., po otrzymaniu informacji, że Azerbejdżan zainicjował zmiany legislacyjne, które mogłyby umożliwić warunkowe zwolnienie p. Mammadova, Komitet również wezwał do jego „bezwarunkowego zwolnienia” (zob. paragraf 60-62 powyżej).

203. Komitet Ministrów wezwał władze do wskazania dalszych środków zastosowanych lub planowanych w celu wykonania wyroku Trybunału oraz do szybkiego usunięcia, w miarę możliwości, pozostałych konsekwencji dla skarżącego stwierdzonych poważnych naruszeń (zob. paragraf 45 powyżej).

204. Po zwolnieniu p. Mammadova w dniu 13 sierpnia 2018 r. Komitet zwrócił się do Rządu Azerbejdżanu o informacje na temat tej okoliczności, otrzymując również uwagi od p. Mammadova. Komitet przeanalizował te informacje na posiedzeniach we wrześniu 2018 r., ale nie przyjął żadnych decyzji (zob. paragrafy 71-72 powyżej).

(iii) *Ustalenie, czy Azerbejdżan uchybił zobowiązaniu zastosowania się do ostatecznego wyroku na podstawie art. 46 ust. 1*

(α) *Ustalenie, czy środki indywidualne zapewniły restitutio in integrum*

205. Trybunał stwierdził, że pierwszy wyrok w sprawie Mammadov zasadniczo wymagał wyeliminowania negatywnych konsekwencji przedstawienia kwestionowanych zarzutów karnych (zob. paragraf 192 powyżej). Komitet Ministrów uznał, że właściwym środkiem naprawczym było bezwarunkowe zwolnienie p. Mammadova. Rząd argumentował, że zadowalającym środkiem indywidualnym było ponowne rozpoznanie sprawy skarżącego przez Sąd Apelacyjny w Shaki w 2016 i 2018 r. (zob. paragrafy 127 i 133 powyżej). Rząd uznał również, że orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2019 r. stworzyło nową sytuację w zakresie

wykonania pierwszego wyroku w sprawie Mammadov, która może zostać uwzględniona przez Trybunał w niniejszym postępowaniu (zob. paragraf 146 powyżej).

206. Trybunał musi odpowiedzieć na pytanie, czy Azerbejdżan uchybił swoim zobowiązaniom wynikających z art. 46 ust. 1 Konwencji, biorąc pod uwagę moment przekazania przez Komitet Ministrów jako punkt wyjścia swojej analizy (zob. paragrafy 169 i 171 powyżej).

207. W związku z tym Trybunał uważa, że do czasu przekazania przez Komitet Ministrów było już jasne, że postępowanie krajowe nie zapewniło zadośćuczynienia. Co więcej, przy ponownym badaniu skazania p. Mammadova w wyroku z dnia 29 kwietnia 2016 r., Sąd Apelacyjny w Shaki odrzucił jako nieprawidłowe ustalenia Trybunału z pierwszego wyroku w sprawie Mammadov co do art. 5 ust. 1 lit. c) i nie odniósł się do innych stwierdzonych naruszeń, w tym naruszenia art. 18 w związku z art. 5 (zob. paragraf 25 powyżej). Stwierdził, że zgromadzono wystarczające dowody, które zostały ocenione wyczerpująco i obiektywnie przez sąd pierwszej instancji (zob. paragraf 26 powyżej). Komitet Ministrów uważnie śledził postępowanie przed sądami krajowymi i w tej kwestii doszedł do wniosku, że sądy te nie wyeliminowały negatywnych konsekwencji spowodowanych naruszeniem art. 18 w związku z art. 5, stwierdzonym w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov.

208. W zakresie, w jakim pojawiło się pytanie, czy właściwym było wezwanie przez Komitet do zwolnienia p. Mammadova na początku procesu wykonania i przed zakończeniem postępowania krajowego, Trybunał doszedł już do wniosku, że jego ustalenie naruszenia art. 18 w związku z art. 5 w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov unieważnia późniejsze postępowanie karne (zob. paragraf 189 powyżej). Logiczne było zatem dążenie do zapewnienia jego pilnego zwolnienia (zob. paragraf 192 powyżej). Nawet zakładając, że dla celów *restitutio in integrum* wystarczającym było oczekiwanie na kolejne postępowanie krajowe w celu naprawienia problemów stwierdzonych w tym wyroku, Trybunał zauważa, że postępowanie krajowe nie miało takiego skutku.

209. Wady zidentyfikowane w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov zostały następnie potwierdzone przez Trybunał w drugim wyroku w sprawie Mammadov. W wyroku tym Trybunał zbadał postępowanie z dużą dokładnością z powodu *prima facie* braku wiarygodności zarzutów przeciwko skarżącemu (zob. paragraf 76 powyżej, cytujący drugi wyrok w sprawie Mammadov, § 203).

210. W kontekście art. 6 Trybunał uznał, że wyrok skazujący p. Mammadova opierał się na wadliwym lub wypaczonym materiale dowodowym oraz że dowody korzystne dla skarżącego były systematycznie odrzucane w sposób niewystarczająco uzasadniony lub oczywiście bezzasadny. Nawet po przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Najwyższy żadne z tych uchybień nie zostało ostatecznie naprawione.

Trybunał doszedł do wniosku, że postępowanie karne przeciwko skarżącemu, jako całość, nie było zgodne z gwarancjami rzetelnego procesu (zob. paragraf 77 powyżej).

211. W konsekwencji Trybunał uznał, że skutki stwierdzenia naruszenia art. 18 w związku z art. 5 w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov nie zostały usunięte przez drugi wyrok w sprawie Mammadov, który w rzeczywistości potwierdził konieczność zastosowania środków indywidualnych wymaganych przez pierwszy wyrok w sprawie Mammadov.

212. Rząd przedstawił wyrok Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 13 sierpnia 2018 r. jako środek mający na celu wyeliminowanie negatywnych skutków przedstawienia zarzutów karnych, krytykowanych jako nadużycie. W tym wyroku sąd apelacyjny ponownie odrzucił ustalenia Trybunału i przewidział jedynie warunkowe zwolnienie p. Mammadova (zob. paragrafy 31-32 powyżej). To warunkowe zwolnienie zostało później uchylone wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2019 r., a karę p. Mammadova Sąd Najwyższy uznał za odbytą w całości (zob. paragraf 73 powyżej). Zasadniczy tok rozumowania w wyroku Sądu Najwyższego potwierdził, na najwyższym poziomie sądowym, wyrok skazujący p. Mammadova i odrzucenie ustaleń Trybunału przez sądy krajowe. W każdym razie oba wyroki zostały wydane po przekazaniu niniejszej sprawy do Trybunału.

213. Podsumowując, Trybunał, przyjmując podejście określone w paragrafach 168 i 171 powyżej, zbadał tekst pierwszego wyroku w sprawie Mammadov i odpowiednie obowiązki odpowiedzialnego państwa. Następnie zbadał środki podjęte przez Azerbejdżan i ich ocenę przez Komitet Ministrów w procesie wykonania, a także stanowisko pozwanego Rządu i uwagi p. Mammadova. Przed wyciągnięciem wniosku, czy Azerbejdżan uchybił swojemu zobowiązaniu wynikającemu z art. 46 ust. 1 Konwencji co do zastosowania się do pierwszego wyroku w sprawie Mammadov, Trybunał uznaje za stosowne przedstawienie pewnych rozważań końcowych.

(β) Rozważania końcowe

214. Wykonywanie wyroków Trybunału powinno się odbywać w dobrej wierze ze strony Wysokiej Układającej się Strony. Jak stwierdził Trybunał w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov (§ 137) cała struktura Konwencji opiera się na ogólnym założeniu, że władze publiczne w państwach członkowskich działają w dobrej wierze. Struktura ta, obejmująca procedurę nadzoru i wykonywanie wyroków, powinna również obejmować działanie w dobrej wierze i odbywać się w sposób zgodny z „wnioskami i myślą przewodnią” wyroku (zob. *Emre (nr 2)*, wskazany powyżej, § 75). Ponadto znaczenie zobowiązania do działania w dobrej wierze jest największe w przypadkach, gdy Trybunał stwierdził naruszenie art. 18, którego przedmiotem i celem jest zakaz przekraczania uprawnień (*Merabishvili*, wskazany powyżej, § 303, zob. także paragraf 189 powyżej).

215. Trybunał przypomina również swoje ugruntowane orzecznictwo, zgodnie z którym Konwencja ma gwarantować nie prawa, które są teoretyczne i iluzoryczne, ale prawa, które są praktyczne i skuteczne (zob. *G.I.E.M. S.R.L. i Inni przeciwko Włochom* [WI], skargi nr 1828/06 i 2 inne, § 216, 28 czerwca 2018 r. i *Airey przeciwko Irlandii*, 9 października 1979 r., § 24, Seria A nr 32) oraz że niewykonanie ostatecznego, wiążącego orzeczenia sądowego może prowadzić do sytuacji niezgodnych z zasadą państwa prawa, której Państwa Strony zobowiązały się przestrzegać w momencie ratyfikacji Konwencji (zob. *Hornsby przeciwko Grecji*, 19 marca 1997 r., § 40, Zbiór Wyroków i Decyzji 1997-II). Zasady te były często przywoływane przez Trybunał w jego orzecznictwie przy rozpatrywaniu meritum skarg, które wpłynęły do Trybunału. Trybunał uważa, że odnoszą się one w równym stopniu do procesu wykonania. W Protokole nr 14 podkreślono, że szybkie i pełne wykonanie wyroków Trybunału ma zasadnicze znaczenie dla ochrony praw skarżącego, a autorytet Trybunału i wiarygodność systemu zależą w dużej mierze od skuteczności tego procesu.

216. Trybunał przypomina, że Azerbejdżan podjął pewne kroki służące wykonaniu pierwszego wyroku w sprawie Mammadov. Słuszne zadośćuczynienie przyznane przez Trybunał zostało przekazane do dyspozycji p. Mammadova (zob. paragraf 178 powyżej). Azerbejdżan przedstawił również plan działania, który jego zdaniem określa środki umożliwiające wykonanie wyroku (zob. paragrafy 40-44 i 179 powyżej). W dniu 13 sierpnia 2018 r. Sąd Apelacyjny w Shaki zwolnił p. Mammadova (zob. paragraf 71 powyżej), chociaż, jak zauważył Trybunał, zwolnienie to było warunkowe i wiązało się z nałożeniem na p. Mammadova szeregu ograniczeń przez okres prawie ośmiu miesięcy, aż do czasu uchylecia ich przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 marca 2019 r. (zob. paragraf 73 powyżej). Jednakże, jak wskazano powyżej, oba wyroki zostały wydane po dacie przekazania do Trybunału zapytania, czy pozwane państwo wypełniło swoje zobowiązania wynikające z pierwszego wyroku w sprawie Mammadov.

217. W świetle wniosków przedstawionych powyżej (zob. paragrafy 207-213 powyżej) te ograniczone kroki nie pozwalają Trybunałowi stwierdzić, że Państwo Strona działało w „dobrej wierze”, w sposób zgodny z „wnioskami i myślą przewodnią” pierwszego wyroku w sprawie Mammadov lub w sposób, który czyniłby praktyczną i skuteczną ochronę praw wynikających z Konwencji, które Trybunał uznał za naruszone w tym wyroku.

5. Wnioski

218. W odpowiedzi na zapytanie przekazane przez Komitet Ministrów Trybunał stwierdza, że Azerbejdżan uchybił zobowiązaniu przestrzegania wyroku w sprawie *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi* z dnia 22 maja 2014 r., wynikającemu z art. 46 ust. 1.

Z TYCH PRZYCZYN TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

orzeka, że doszło do naruszenia art. 46 ust. 1 Konwencji.

Sporządzono w językach angielskim i francuskim i obwieszczono pisemnie dnia 29 maja 2019 r. zgodnie z Regułą 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Roderick Liddell
Kancierz

Angelika Nußberger
Przewodnicząca

Zgodnie z art. 45 ust. 2 Konwencji i Regułą 74 § 2 Regulaminu Trybunału do wyroku załączono następujące opinie odrębne:

- a) wspólną zgodną opinię sędziów Yudkivskiej, Pinto de Albuquerque’a, Wojtyczka, Dedova, Motoc, Poláčkovej i Hüseynova;
- b) zgodną opinię sędziego Wojtyczka;
- c) zgodną opinię sędzi Motoc;

A.N.R.
R.L.

WSPÓLNA ZGODNA OPINIA SĘDZIÓW YUDKIVSKIEJ,
PINTO DE ALBUQUERQUE'A, WOJTYCZKA, DEDOVA,
MOTOC, POLÁČKOVEJ I HÜSEYNOVA

1. Zgadza się ze stwierdzeniem w niniejszej sprawie, że w chwili przekazania zapytania do Trybunału przez Komitet Ministrów, Azerbejdżan uchybił swojemu zobowiązaniu wynikającemu z art. 46 ust. 1 Konwencji, polegającemu na wykonaniu wyroku w sprawie *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi* z dnia 22 maja 2014 r. („pierwszy wyrok w sprawie Mammadov”). Z całym szacunkiem nie zgadzamy się jednak z podejściem zaprezentowanym przez większość w uzasadnieniu wyroku. Nasza niezgoda dotyczy w szczególności następujących kwestii: 1) wykładni pierwszego wyroku w sprawie Mammadov oraz 2) oceny uprawnień Komitetu Ministrów na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji w kontekście spraw toczących się przed Trybunałem i sądami krajowymi.

I. Wykładnia pierwszego wyroku w sprawie Mammadov

2. Kluczowe znaczenie ma dokładne określenie zakresu pierwszego wyroku w sprawie Mammadov. W uzasadnieniu tego wyroku Trybunał stwierdził, co następuje:

„79. W związku z tym wydarzenia opisane w kolejnych uwagach skarżącego wchodzą w zakres niniejszej sprawy. Trybunał przystąpi więc do badania zarzutów skarżącego dotyczących tymczasowego aresztowania, biorąc pod uwagę wszystkie udostępnione mu istotne informacje faktyczne, obejmujące wydarzenia do ostatniego przedłużenia tymczasowego aresztowania postanowieniem Sądu Rejonowego w Nasimi z dnia 14 sierpnia 2013 r., utrzymanego w mocy w dniu 20 sierpnia 2013 r. [tymczasowe aresztowanie zostało przedłużone do dnia 4 listopada 2013 r. - zob. § 53 wyroku].

[...]

100. Trybunał ma na uwadze fakt, że sprawa skarżącego jest przedmiotem postępowania (dalsze aresztowanie skarżącego w trakcie postępowania sądowego i sama rozprawa nie były jeszcze przedmiotem skargi przed Trybunałem). Okoliczność ta pozostaje jednak bez wpływu na ustalenia Trybunału związane z niniejszą skargą, w której wzywa się go do zbadania, czy pozbawienie wolności skarżącego było uzasadnione na podstawie informacji lub faktów dostępnych w danym czasie. W tym względzie, biorąc pod uwagę powyższą analizę, Trybunał stwierdza, że przedstawiony mu materiał nie spełnia minimalnych standardów określonych w art. 5 ust. 1 lit. c) Konwencji w zakresie zasadności podejrzenia wymaganego do zatrzymania i dalszego aresztowania osoby fizycznej. W związku z tym nie wykazano w sposób zadowalający, że w okresie rozpatrywanym przez Trybunał w niniejszej sprawie, skarżący był pozbawiony wolności na podstawie „uzasadnionego podejrzenia” popełnienia przestępstwa.

3. Tym samym pierwsza sprawa Mammadov została ograniczona do wydarzeń, które miały miejsce do dnia 4 listopada 2013 r. Okres

postępowania sądowego, które rozpoczęło się w tym dniu, został wyraźnie rozważony w § 100 wyżej wymienionego wyroku jako odrębny okres, który może być przedmiotem nowej skargi. Nie był on postrzegany jako sytuacja ciągła, która rozpoczęła się przed procesem sądowym.

4. W dniu 6 stycznia 2015 r. p. Mammadov złożył drugą skargę, która doprowadziła do wydania wyroku z dnia 16 listopada 2017 r. w sprawie *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi (nr 2)* („drugi wyrok w sprawie Mammadov”). Zarzuty skarżącego dotyczyły m.in. (zob. s. 7 skargi) pozbawienia go wolności od dnia 20 sierpnia 2013 r. do co najmniej 17 marca 2014 r., kiedy został skazany w pierwszej instancji.

5. Trybunał uznał tę część skargi za niedopuszczalną (zob. § 4 drugiego wyroku w sprawie Mammadov). Potwierdza to w sposób dorozumiany, że tymczasowe aresztowanie skarżącego w okresie od dnia 20 sierpnia 2013 r. do dnia 17 marca 2014 r. nie zostało uznane za część ciągłego naruszenia, które rozpoczęło się w dniu 4 lutego 2013 r., ale za nową sytuację, odrębną od poprzedniego naruszenia. Trybunał odmówił zajęcia się tą nową sytuacją w drugim wyroku w sprawie Mammadov. W rezultacie p. Mammadov nie był w stanie obalić domniemania, że jego pobawienie wolności po dniu 20 sierpnia 2013 r. było zgodne z Konwencją.

6. Zakres ustaleń Trybunału w pierwszej sprawie Mammadov był zatem jasny i został ponownie wyjaśniony przez sam Trybunał w drugim wyroku w sprawie Mammadov w następujący sposób:

„Zakres [pierwszego] wyroku w sprawie Ilgar Mammadov został ograniczony, *inter alia*, do kwestii zgodności tymczasowego aresztowania skarżącego na etapie postępowania przygotowawczego z art. 5 ust. 1 lit. c) i ust. 4 oraz art. 18 Konwencji” (§ 202).

7. Trybunał podkreślił następnie, że w tej drugiej sprawie został „wezwany do zbadania innego zestawu kwestii prawnych, a mianowicie, czy postępowanie karne przeciwko skarżącemu, rozpatrywane jako całość, było rzetelne, zgodnie z wymogami art. 6 Konwencji” (*ibid.*). Ponadto przyjmując, że ogólny kontekst sprawy skarżącego nie zmienił się, Trybunał wyjaśnił, że teraz „przystąpi do analizy na podstawie art. 6, czy brak ten został zrekompensowany dowodami przedstawionymi na rozprawie oraz uzasadnieniami przedstawionymi przez sądy krajowe” (§ 203).

8. Tak więc, w przeciwieństwie do stanowiska Komitetu Ministrów (zob. poniżej), Trybunał wyraźnie przyznał, że - pomimo stwierdzenia naruszenia art. 18 - nieprawidłowości zidentyfikowane w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov mogły zostać zrekompensowane podczas kolejnego procesu. W związku z tym pozwane państwo mogło wybrać środki, za pomocą których mogło położyć kres naruszeniu stwierdzonemu przez Trybunał, a w szczególności mogło (i powinno) zapewnić, by p. Mammadov, który już w tym czasie był skazany w pierwszej instancji, był ścigany na podstawie rzetelnych dowodów oraz żeby przedstawiono odpowiednie i wystarczające powody uzasadniające jego tymczasowe aresztowanie.

9. Ponadto zauważamy w tym kontekście, że w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov Trybunał powstrzymał się od wskazania zwolnienia skarżącego jako odpowiedniego środka do wykonania wyroku. Zakładamy, że Trybunał nie wskazał żadnego konkretnego środka naprawczego, przyjmując, że rozpoznawana sprawa dotyczyła postępowania przygotowawczego i że władze krajowe nadal mogły naprawić sytuację, a stwierdzone nieprawidłowości mogły być ciągle jeszcze zrekompensowane przez sądy krajowe.

10. W drugim wyroku w sprawie Mammadov Trybunał również nie wskazał żadnego konkretnego środka indywidualnego, a w szczególności powstrzymał się od wskazania zwolnienia skarżącego jako odpowiedniego środka do wykonania tego wyroku.

11. W niniejszej sprawie większość wyraziła w § 189 *in fine* następujące stanowisko:

„Wynika z tego, że stwierdzenie przez Trybunał naruszenia art. 18 w związku z art. 5 Konwencji w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov unieważnia wszelkie działania wynikające z przedstawienia zarzutów”.

Taka interpretacja pierwszego wyroku w sprawie Mammadov jest sprzeczna z przedstawioną powyżej interpretacją Trybunału w drugim wyroku w sprawie Mammadov.

II. Ocena uprawnień Komitetu Ministrów na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji w kontekście spraw toczących się przed Trybunałem i sądami krajowymi

12. Niniejsza sprawa rodzi pytania delikatnej natury, dotyczące poszanowania niezawisłości sądów w sprawach, w których sądy krajowe zobowiązane są do wykonania wyroku Trybunału.

13. Wspólne dziedzictwo praworządności, o którym mowa w preambule do Konwencji, obejmuje niezawisłość sądownictwa, która stanowi ważny aspekt prawa do rzetelnego procesu sądowego wyrażonego w art. 6 Konwencji. Trybunał wyjaśnił znaczenie niezawisłości sądów jako chronionej tym postanowieniem w następujący sposób, w sprawie *Agrokompleks przeciwko Ukrainie* (skarga nr 23465/03, 6 października 2011 r.):

„133. Trybunał potępił już, w najostrzejszych słowach, podejmowane przez organy pozasądowe próby interwencji w postępowanie sądowe, uznając je za *ipso facto* niezgodne z pojęciem »niezawisłego i bezstronnego sądu« w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji (zob. *Sovtransavto Holding przeciwko Ukrainie*, skarga nr 48553/99, § 80, ETPCz 2002-VII oraz *Agrotehservis przeciwko Ukrainie* (dec.), nr 62608/00, 19 października 2004 r.).

134. Podobnie do swojego podejścia wyrażonego we wskazanej powyżej sprawie *Sovtransavto Holding* (§ 80) Trybunał uznał za nie mające znaczenia, czy kwestionowane interwencje rzeczywiście wpłynęły na przebieg postępowania. Z uwagi

na to, że pochodzą od organów władzy wykonawczej i ustawodawczej państwa, są oznaką braku szacunku dla samego urzędu sędziego i uzasadniają obawy skarżącej spółki co do niezawisłości i bezstronności sądów.

[...]

136. Trybunał podkreśla w tym kontekście, że zakres obowiązku zapewnienia przez państwo procesu przed „niezawisłym i bezstronnym sądem” na podstawie art. 6 ust. 1 Konwencji nie ogranicza się do wymiaru sprawiedliwości. Nakłada on również na organy wykonawcze, prawodawcze i wszelkie inne organy państwowe, niezależnie od ich szczebla, obowiązek poszanowania i przestrzegania wyroków i decyzji sądów, nawet jeśli się z nimi nie zgadzają. Zatem poszanowanie przez państwo autorytetu sądów jest nieodzownym warunkiem wstępnym zaufania publicznego do nich i, szerzej, praworządności. Aby tak się stało, nie wystarczają konstytucyjne gwarancje niezawisłości i bezstronności sądownictwa. Muszą one bowiem być skutecznie wpisane w codzienne postawy i praktyki organów administracji”.

14. Zgodnie z tym orzecznictwem każdy organ publiczny powinien powstrzymać się od ingerowania w toczące się postępowania sądowe, w tym poprzez wyrażanie opinii na temat właściwego rozwiązania w tych sprawach.

15. Większość podsumowuje podejście Komitetu Ministrów prezentowane w procesie wykonania w następujący sposób:

„Komitet Ministrów uważnie śledził postępowanie przed sądami krajowymi i w tej kwestii doszedł do wniosku, że sądy te nie wyeliminowały negatywnych konsekwencji spowodowanych naruszeniem art. 18 w związku z art. 5, stwierdzonym w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov” (§ 207 *in fine*).

16. W tym miejscu chcielibyśmy zwrócić uwagę, że od pierwszego badania przedmiotowej sprawy w dniu 2 grudnia 2014 r. do wszczęcia niniejszego postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom, Komitet Ministrów stale domagał się natychmiastowego (bezwarunkowego) zwolnienia Ilgara Mammadova. Według Komitetu Ministrów był to jedyny środek indywidualny, który oznaczałby wykonanie pierwszego wyroku w sprawie Mammadov. Był to rzeczywiście decydujący punkt skłaniający Komitet Ministrów do uznania, że „Republika Azerbejdżanu odmawia zastosowania się do ostatecznego wyroku Trybunału” i najwyraźniej jedyny powód skłaniający go do zastosowania art. 46 ust. 4.

17. Podkreślamy, że w czasie, gdy apelacja p. Mammadova była rozpoznawana przez sądy krajowe, Komitet Ministrów tak naprawdę ingerował w toczące się krajowe postępowanie sądowe, nalegając na jego natychmiastowe zwolnienie i kwestionując rzetelność tego postępowania. Uważamy, że taka ingerencja nie powinna być dozwolona, ponieważ trudno jest pogodzić ją z niezawisłością sądownictwa.

18. Ponadto przedmiotowa sprawa rodzi również bardzo delikatną kwestię, dotyczącą poszanowania niezawisłości międzynarodowego sądowego organu ochrony praw człowieka w momencie, gdy orzeka on w sprawach, w których decyzje częściowo pokrywają się z wykonaniem jego poprzedniego wyroku. W celu zapewnienia właściwego wymiaru sprawiedliwości przez Europejski Trybunał Praw Człowieka istotne jest, aby

wszystkie właściwe podmioty międzynarodowe, w tym państwa i organy Rady Europy, respektowały jego niezawisłość i powstrzymywały się od ingerowania w rozpatrywanie konkretnych spraw będących w toku.

19. Rząd Azerbejdżanu został powiadomiony o drugiej sprawie p. Mammadova w dniu 20 września 2016 r. Od tej daty wiadomym było powszechnie, że Trybunał ma zbadać skargę dotyczącą rzetelności postępowania sądowego przeciwko p. Mammadovowi. W tym kontekście, poprzez wyraźne stwierdzenie, że krajowe postępowanie karne przeciwko p. Mammadovowi było obarczone wadami, Komitet Ministrów może być postrzegany jako ingerujący w sprawę toczącą się przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Naszym zdaniem w podobnych sytuacjach Komitet Ministrów powinien powstrzymać się od wyrażania opinii, które mogą mieć negatywny wpływ na wynik toczącej się sprawy oraz od zajmowania stanowiska w sprawach rozpatrywanych przez Trybunał.

Wnioski

20. Podsumowując, biorąc pod uwagę ograniczony zakres pierwszego wyroku w sprawie Mammadov, jak wyjaśniono powyżej oraz biorąc pod uwagę fakt, że postępowanie karne dotyczące Ilgara Mammadova nadal toczyło się przed krajowymi organami sądowymi, Komitet Ministrów nie mógł wskazać, że jedynym środkiem służącym wykonaniu tego wyroku było natychmiastowe (bezwarunkowe) zwolnienie p. Mammadova. Nie możemy zatem zaakceptować ustalenia sugerującego, że Azerbejdżan naruszył swoje zobowiązanie do wykonania pierwszego wyroku w sprawie Mammadov poprzez niezwolnienie go w trybie natychmiastowym (bezwarunkowo). To właśnie drugi wyrok w sprawie Mammadov pośrednio wymagał zwolnienia p. Mammadova. Naszym zdaniem pozwane państwo nie wykonało pierwszego wyroku w sprawie Mammadov ponieważ nie usunęło, w trakcie późniejszego postępowania odwoławczego, nieprawidłowości stwierdzonych przez Trybunał w tym wyroku.

21. Uważamy, że uprawnienia nadzorcze Komitetu Ministrów na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji nie są nieograniczone. Środki wskazane przez Komitet w ramach procesu wykonania muszą być zgodne z ustaleniami Trybunału. Trybunał musi być w stanie ocenić, w ramach postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom, czy środki te były zgodne z danym wyrokiem Trybunału.

22. Wreszcie, pragniemy podkreślić konieczność wprowadzenia odpowiednich zabezpieczeń zapewniających, że uprawnienia nadzorcze Komitetu Ministrów w ramach procesu wykonania nie będą ingerowały w postępowania toczące się przed sądami krajowymi, jak również przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

ZGODNA OPINIA SĘDZIEGO WOJTYCZKA

1. Z całym szacunkiem nie zgadzam z podejściem przyjętym przez większość w uzasadnieniu wyroku w niniejszej sprawie. Kilka przyczyn mojego odmiennego stanowiska zostało wyjaśnionych we wspólnej, zgodnej opinii sędziów Yudkivskiej, Pinto de Albuquerque’a, Wojtyczka, Dedova, Motoc, Poláčkovej i Hüseynova. Chciałbym w tym miejscu przedstawić kilka dodatkowych uwag. Moje obawy dotyczą następujących spraw: 1. procedury zastosowanej przez Trybunał w niniejszej sprawie, 2. wykładni art. 46 ust. 2 Konwencji określającej uprawnienia Komitetu Ministrów w odniesieniu do wykonywania orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz 3. wykładni art. 46 ust. 5 Konwencji.

2. Jak wyjaśniono we wspólnej zgodnej opinii sędziów Yudkivskiej, Pinto de Albuquerque’a, Wojtyczka, Dedova, Motoc, Poláčkovej i Hüseynova, w wyroku z dnia 16 listopada 2017 r. w sprawie *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi* (nr 2)(skarga nr 919/15) Trybunał wyraźnie stwierdził, że - pomimo ustalenia naruszenia art. 18 - nieprawidłowości zidentyfikowane w wyroku z dnia 22 maja 2014 r. w sprawie *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi* (skarga nr 15172/13) mogły zostać zrekompensowane podczas kolejnego procesu. W związku z tym pozwane państwo mogło wybrać środki, za pomocą których można by położyć kres naruszeniu stwierdzonemu przez Trybunał, a w szczególności mogło:

(i) zwolnić skarżącego z aresztu przed rozprawą lub

(ii) utrzymać tymczasowe aresztowanie skarżącego w oczekiwaniu na proces i prowadzić dalsze czynności w zakresie ścigania go - ale na podstawie rzetelnych dowodów uzasadniających postawione mu zarzuty, przy jednoczesnym przedstawieniu odpowiednich i wystarczających powodów zatrzymania skarżącego w areszcie.

Pozwane państwo nie zrobiło żadnej z tych rzeczy.

3. W niniejszej sprawie większość wyraziła w § 189 *in fine* następujące stanowisko:

„Wynika z tego, że stwierdzenie przez Trybunał naruszenia art. 18 w związku z art. 5 Konwencji w pierwszym wyroku w sprawie Mammadov unieważnia wszelkie działania wynikające z przedstawienia zarzutów”.

Taka wykładnia wyroku z dnia 22 maja 2014 r. jest nie tylko sprzeczna z wykładnią Trybunału zawartą w wyżej wskazanym wyroku z dnia 16 listopada 2017 r.: z tych samych powodów istnieje również rozbieżność między poglądami wyrażonymi przez Komitet Ministrów a poglądami wyrażonymi przez Trybunał w odniesieniu do sposobu wykonania wyroku z 22 maja 2014 r.

I. Postępowanie przeciwko pozwanemu państwu

4. Pierwsza trudność w niniejszej sprawie polega na dokładnym określeniu przedmiotu i celu postępowania na podstawie art. 46 ust. 4 Konwencji. Postanowienie to ma następujące brzmienie:

„Jeśli Komitet Ministrów uważa, że Wysoka Układająca się Strona odmawia przestrzegania ostatecznego wyroku w sprawie, w której jest stroną może on, po doręczeniu tej Stronie formalnego zawiadomienia oraz na podstawie decyzji podjętej większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie, przekazać Trybunałowi zapytanie, czy ta Strona nie wykonała swojego zobowiązania na podstawie ustępu 1”.

Nie jest jasne, czy celem postępowania jest ustalenie: (i) czy Wysoka Układająca się Strona nie zastosowała się do ostatecznego wyroku na którymkolwiek etapie jego wykonywania, (ii) czy pozwane państwo nie zastosowało środków niezbędnych do wykonania ostatecznego wyroku do czasu przekazania sprawy do Trybunału, czy też (iii) czy pozwane państwo nie zastosowało środków niezbędnych do wykonania ostatecznego wyroku do czasu rozstrzygnięcia przez Trybunał sprawy wniesionej na podstawie art. 46 ust. 4. Biorąc pod uwagę sytuację niepewności co do dokładnego przedmiotu i celu postępowania, stronom nie było łatwo przedstawić stanowiska w niniejszej sprawie. Ze względu na rzetelność postępowania wskazane byłoby, aby w momencie otrzymania przez państwo zawiadomienia o sprawie na podstawie art. 46, stanowisko Trybunału w tym względzie było podane do wiadomości.

W każdym razie, moim zdaniem, państwa mają obowiązek wykonania wyroku Trybunału w rozsądnym terminie, a zatem fakt zastosowania niezbędnych środków nie oznacza, że obowiązki wynikające z art. 46 zostały wypełnione, jeżeli środki te zostały nadmiernie opóźnione. Trybunał jest zatem właściwy nie tylko do oceny, czy zastosowano wystarczające środki, lecz także, czy środki te zostały zastosowane bez zbędnej zwłoki i może oceniać sytuację aż do czasu wydania wyroku w sprawie na podstawie art. 46 ust. 4.

II. Wykładnia art. 46 ust. 2 Konwencji

7. Większość wyraziła następujące stanowisko w przedmiocie uprawnień Komitetu Ministrów w zakresie wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka:

„154. Chociaż w pewnych sytuacjach Trybunał może wskazać konkretne środki naprawcze lub inne środki, które mają zostać zastosowane przez pozwane państwo, to ciągle do Komitetu Ministrów należy ocena wdrożenia takich środków zgodnie z art. 46 ust. 2 Konwencji [...]”

155. Ponadto Trybunał powtarza, że biorąc pod uwagę różnorodność dostępnych środków służących osiągnięciu *restitutio in integrum* oraz charakter związanych z tym

kwestii, wykonując swoje uprawnienia na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji, Komitet Ministrów **jest w stanie lepiej niż Trybunał** ocenić konkretne środki, które należy zastosować. W związku z tym **Komitetowi Ministrów należy pozostawić zadanie nadzorowania**, w oparciu o informacje dostarczone przez pozwane państwo i z należytych uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji skarżącego, **przyjęcia takich środków, które są wykonalne, terminowe, odpowiednie i wystarczające do zapewnienia maksymalnych możliwych reparacji za naruszenia stwierdzone przez Trybunał [...]**” (podkreślenia dodane).

8. Nie zgadzam się z tym podejściem, które kładzie nacisk na szczególną rolę Komitetu Ministrów w określaniu konsekwencji prawnych naruszenia Konwencji.

Artykuł 32 Konwencji (zatytułowany „Właściwość Trybunału”) ma następujące brzmienie:

„1. Trybunał jest właściwy do rozpoznania wszystkich spraw dotyczących interpretacji i stosowania niniejszej Konwencji i jej protokołów, które zostaną mu przedłożone na podstawie artykułów 33, 34, 46 i 47.

2. Spór dotyczący właściwości Trybunału rozstrzyga sam Trybunał”.

Zgodnie z orzecznictwem sądów międzynarodowych stosowanie traktatu wiąże się z kwestiami dotyczącymi naprawienia szkód wyrządzonych w związku z naruszeniem tego traktatu (zob. w szczególności wyrok Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej z dnia 26 lipca 1927 r. w sprawie dotyczącej *Fabryki w Chorzowie*, roszczenie o zadośćuczynienie (jurysdykcja), PCIJ Seria A, nr 9, s. 25, a także wyrok z dnia 13 września 1928 r. w sprawie dotyczącej *Fabryki w Chorzowie*, Roszczenie o odszkodowanie (meritum), PCIJ Seria A, nr 17, s. 29; zob. także wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie *La Grand (Niemcy przeciwko Stanom Zjednoczonym Ameryki)*, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, *Zbiór wyroków, Opinie doradcze i zarządzenia*, 2001, s. 485).

To samo wyrażenie „interpretacja lub stosowanie” zostało użyte również w art. 55 Konwencji. Gdyby formuła ta nie obejmowała kwestii dotyczących środków naprawczych w przypadku naruszeń Konwencji, wówczas art. 55 umożliwiałby państwom dochodzenie roszczeń w tym zakresie za pomocą innych środków rozstrzygania sporów.

Ponadto Konwencja określa organ traktatowy upoważniony do zapewnienia przestrzegania zobowiązań podjętych przez Wysokie Układające się Strony w Konwencji i jej Protokołach jako „sąd”. Ustalenie skutków prawnych naruszenia prawa należy do istoty funkcji sądowniczej. Organ, który określa te konsekwencje, może zostać nazwany sądem tylko wtedy, gdy spełnia inne kryteria dotyczące jego niezawisłości i bezstronności. Jednocześnie, jeśli Europejski Trybunał Praw Człowieka ma być prawdziwym sądem, musi mieć prawo do określania skutków prawnych swoich wyroków.

W niektórych wyrokach Trybunał skorzystał ze swoich uprawnień do określania skutków prawnych naruszeń Konwencji, wskazując konkretne środki indywidualne lub generalne, które należy zastosować w celu naprawienia stwierdzonych przez niego naruszeń. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby Trybunał wskazał takie środki w innych sprawach.

Artykuł 46 ust. 2 definiuje mandat Komitetu Ministrów w następujący sposób: czuwanie nad wykonywaniem wyroków. Samo pojęcie wykonania zakłada istnienie ściśle określonego obowiązku wykonania.

9. Powyższe rozważania przemawiają za wnioskiem, że Konwencja określa mandat i właściwość Trybunału w bardzo szerokim zakresie, obejmującym ustalanie konsekwencji prawnych naruszeń Konwencji, podczas gdy mandat Komitetu Ministrów jest zdefiniowany w sposób wąski, ograniczony co do zasady do przestrzegania zobowiązań nałożonych przez Trybunał. Decyzja Trybunału o pozostawieniu pozwanemu państwu, działającemu pod nadzorem Komitetu Ministrów, wyboru środków zadośćuczyniających naruszeniu nie jest określona przez postanowienia Konwencji, ale jest to wolny wybór podyktowany powściągliwością sądową.

III. Artykuł 46 ust. 5 zdanie pierwsze stanowi:

10. Art. 46 ust. 5 stanowi:

„Jeśli Trybunał stwierdza, że miało miejsce naruszenie ustępu 1, przekazuje sprawę Komitetowi Ministrów w celu rozważenia środków, jakie należy podjąć. Jeśli Trybunał stwierdza brak naruszenia ustępu, przekazuje sprawę Komitetowi Ministrów, który kończy rozpatrywanie sprawy.”

Termin „Trybunał” w tym przepisie odnosi się do właściwego organu, który rozpatruje sprawę wniesioną na podstawie art. 46 ust. 4. Jeżeli właściwy skład orzekający stwierdzi naruszenie art. 46 ust. 1, najodpowiedniejszym sposobem wykonania obowiązku sformułowanego w art. 46 ust. 5 zdanie pierwsze byłoby umieszczenie w sentencji wyroku punktu wyraźnie odsyłającego sprawę do Komitetu Ministrów w celu rozpatrzenia środków, które należy podjąć. Jeżeli Trybunał nie stwierdzi naruszenia ust. 1, sentencja wyroku powinna, moim zdaniem, zawierać klauzulę kierującą sprawę do Komitetu Ministrów na podstawie art. 46 ust. 5 zdanie drugie.

W niniejszej sprawie większość nie zdecydowała się na umieszczenie w sentencji klauzuli kierującej sprawę do Komitetu Ministrów, co budzi wątpliwości w odniesieniu do konsekwencji wyroku. Wyrok można zatem rozumieć w ten sposób, że nie uznano za konieczne skierowania sprawy do Komitetu Ministrów w celu rozpatrzenia środków, które należy podjąć.

Wnioski

11. Podsumowując: niniejsza sprawa ujawnia pewną liczbę niedociągnięć w systemie wykonywania postanowień Konwencji, ustanowionym w praktyce instytucji Konwencji. Po pierwsze, określenie skutków prawnych naruszeń Konwencji, które prowadzą do istoty funkcji sądowej, odbywa się przy udziale organu złożonego z przedstawicieli władzy wykonawczej w Państwach Stronach Konwencji. Decyzje Komitetu Ministrów podlegają obowiązującym zasadom odpowiedzialności państwa, ale nie są one uzasadnione na mocy prawa.

Po drugie, wiele orzeczeń Trybunału musi być wykonywanych przez krajowe organy sądownicze. Nadzór nad wykonaniem wyroku Trybunału może obejmować ocenę Komitetu Ministrów, czy orzeczenia sądowe wydane przez sądy krajowe prawidłowo stosowały Konwencję, a także odpowiednie międzynarodowe przepisy dotyczące naprawienia szkód wynikających z naruszeń Konwencji. Oznacza to, że orzeczenia sądowe wydawane na szczeblu krajowym podlegają ocenie organu innego niż wymiar sprawiedliwości.

Po trzecie, niniejsza sprawa pokazuje, że postępowanie dotyczące wykonania przed Komitetem Ministrów może kolidować ze sprawami toczącymi się przed sądami krajowymi. Brak jest wystarczających gwarancji chroniących niezawisłość sądów krajowych w takich sytuacjach.

ZGODNA OPINIA SĘDZI MOTOC

(*Thumaczenie*)

„Prawdziwy realista, który nie wierzy, zawsze znajdzie w sobie moc i zdolność przeczenia cudom i choćby nawet stanął przed niewątpliwym faktem, raczej nie dałby wiary własnym zmysłom, niżby miał uznać możliwość cudu” (Dostojewski, *Bracia Karamazow*).

1. To pierwsze zastosowanie art. 46 ust. 4 oraz „opcji jądrowej” wymaga, moim zdaniem, refleksji nad legitymacją Trybunału. Zanim przejdę do tej kwestii, warto zbadać *travaux préparatoires* w odniesieniu do sposobu wykonywania wyroków Trybunału.

2. Wspomniane *travaux préparatoires* zwracają uwagę na szereg kwestii, które poruszyli autorzy Konwencji i które pozostają aktualne do dziś. Autorzy byli świadomi trudności związanych z wykonywaniem wyroków Trybunału. Równolegle dokonali oni porównań z Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości, którego struktura instytucjonalna posłużyła za wzór do konstruowania Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W związku z tym, jak pokazują *travaux préparatoires*, państwa członkowskie obawiały się, że w braku międzynarodowych sił policyjnych, wyroki mogą pozostać bezskuteczne. Ponadto większość uczestników *travaux préparatoires* opowiedziała się za rolą opinii publicznej w demokracji. Najciekawsze jest to, że w projekcie Ruchu Europejskiego wyraźnie stwierdzono, że zmiana nastrojów w kierunku dyktatury nie nastąpiła automatycznie, jak pokazały to Niemcy przed drugą wojną światową. Po zaproponowaniu Rady Europy jako organizacji odpowiedzialnej za wykonywanie wyroków przedstawiciel Belgii, p. Schmal, wyraził obawę, że tylko najsłabsze kraje będą zobowiązane do wykonywania wyroków, podczas gdy najsilniejsze nigdy nie będą do tego zobowiązane.

3. Warto również zwrócić uwagę, że art. 46 powtarza dosłowne brzmienie art. 94 Karty Narodów Zjednoczonych, który przewiduje:

„1. Każdy członek Narodów Zjednoczonych zobowiązuje się zastosować do orzeczeń Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości we wszystkich sprawach, w których jest stroną.

2. Jeżeli jedna ze stron w sporze będzie się uchylała od wykonania obowiązków, które spadły na nią w wyniku wyroku wydanego przez Trybunał, druga strona może odwołać się do Rady Bezpieczeństwa, która władna jest, jeżeli to uzna za konieczne, udzielić zaleceń lub postanowić, jakie środki należy zastosować, żeby zapewnić wyrokowi wykonalność”.

4. Bez wątpienia art. 94 jest jednym z najbardziej krytykowanych postanowień Karty i chociaż, ogólnie rzecz biorąc, państwa wykonują wyroki Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, istnieją również przypadki, w których tego nie robią. Najbardziej znanym przykładem jest wyrok z

dnia 27 czerwca 1986 r. w sprawie dotyczącej działań militarnych i paramilitarnych w i przeciwko Nikaragui (*Nikaragua przeciwko Stanom Zjednoczonym Ameryki*), który nigdy nie został wykonany przez Stany Zjednoczone¹.

5. Mimo, że jesteśmy obecnie świadkami nadawania kwestii wykonywania wyroków Trybunału bardziej sądowego wymiaru, czynniki polityczne, a tym samym „polityka władzy”, wydają się odgrywać ważną rolę w wykonywaniu wyroków Trybunału.

6. Kwestia, którą należy pilnie rozpatrzyć, dotyczy legitymacji Trybunału. W zakresie, w jakim belgijski delegat najwyraźniej myślał o sposobie, w jaki Trybunał zastosowałby tę opcję, należy ją zrównoważyć, zapewniając jej podstawę moralną. W literaturze zaproponowano pojęcie „żywego instrumentu” jako podstawy moralnej². W zakresie, w jakim osiągnięte porozumienie opierało się na „kierunku proceduralnym”, a opcja jądrowa została wykorzystana przeciwko państwu, należy ponownie ocenić legitymację Trybunału.

1 . Wessendorf, Nikolai, Simma, Bruno et al., *The Charter of the United Nations: A Commentary*, vols. 1 and 2, Oxford University Press, 2012.

2 . Zob. na przykład Letsas, George, *The ECHR as a Living Instrument: Its Meaning and its Legitimacy*, 2012.

ZAŁĄCZNIK

Rezolucja tymczasowa CM/ResDH(2017)429
Wykonanie wyroku
Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi

*(Przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 5 grudnia 2017 r.
podczas 1302. posiedzenia Delegatów Ministrów)*

Skarga	Sprawa	Wyrok z dnia	Ostateczny w dniu
15172/13	ILGAR MAMMADOV	22/05/2014	13/10/2014

Komitet Ministrów, działając na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, który stanowi, że Komitet czuwa nad wykonywaniem ostatecznych wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka („Konwencja” i „Trybunał”);

przypominając swoją rezolucję tymczasową CM/ResDH(2017)379 w sprawie doręczenia Republice Azerbejdżanu oficjalnego zawiadomienia o zamiarze przekazania do Trybunału, na swoim 1302. posiedzeniu (DH) w dniu 5 grudnia 2017 r., zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji, zapytania, czy Republika Azerbejdżanu uchybiła swojemu zobowiązaniu z art. 46 ust. 1 zastosowania się do wyroku Trybunału z dnia 22 maja 2014 r. w sprawie Ilgar Mammadov i zwrócenia się do Republiki Azerbejdżanu o przedstawienie w związanej formie swojego stanowiska w tej kwestii najpóźniej do dnia 29 listopada 2017 r.;

przypominając raz jeszcze

a. że w wyżej wymienionym wyroku Trybunał stwierdził nie tylko naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji, jako że nie przedstawiono żadnych faktów ani informacji dających podstawy podejrzeniu uzasadniającemu postawienie skarżącemu zarzutów lub jego zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie, lecz również naruszenie art. 18 w związku z art. 5, jako że rzeczywistym celem tych środków było uciszenie lub ukaranie go za krytykę rządu;

b. obowiązek państwa pozwanego, zgodnie z art. 46 ust. 1 Konwencji, przestrzegania wszystkich ostatecznych wyroków w sprawach, których było stroną i który to obowiązek pociąga za sobą, poza zapłatą słusznego zadośćuczynienia przyznanego przez Trybunał, zastosowanie przez władze państwa pozwanego, tam gdzie jest to wymagane, indywidualnych środków

w celu położenia kresu stwierdzonym naruszeniom i usunięcia ich skutków, tak aby osiągnąć w miarę możliwości *restitutio in integrum*;

c. wezwanie Komitetu, podczas pierwszego badania sprawy w dniu 4 grudnia 2014 r., do zastosowania indywidualnych środków wymaganych w świetle powyższego wyroku w celu zapewnienia bezzwłocznego zwolnienia skarżącego;

d. liczne późniejsze decyzje Komitetu i rezolucje tymczasowe, w których podkreślono zasadnicze braki w postępowaniu karnym, ujawnione we wnioskach Trybunału na podstawie art. 18 w związku z art. 5 Konwencji i wezwanie do natychmiastowego i bezwarunkowego zwolnienia skarżącego;

e. że postępowanie karne przeciwko skarżącemu zakończyło się w dniu 18 listopada 2016 r. przed Sądem Najwyższym bez wyciągnięcia konsekwencji naruszeń stwierdzonych przez Trybunał Europejski, w szczególności skutków art. 18 w związku z art. 5 Konwencji;

f. że przez trzy lata od momentu, w którym wyrok Trybunału stał się ostateczny, skarżący pozostaje w areszcie w związku z dotkniętym nieprawidłowościami postępowaniem karnym;

uważa, że w tych okolicznościach, nie zapewniając bezwarunkowego zwolnienia skarżącego, Republika Azerbejdżanu odmawia zastosowania się do ostatecznego wyroku Trybunału;

postanawia przekazać do Trybunału, zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji, zapytanie, czy Republika Azerbejdżanu uchybiła zobowiązaniom ciążącym na niej na podstawie art. 46 ust. 1;

Zwięzłe stanowisko Republiki Azerbejdżanu w kwestii podniesionej przed Trybunałem zostało załączone do niniejszego dokumentu:

Załącznik: Stanowisko Republiki Azerbejdżanu

„WPROWADZENIE

1. Na 1298. posiedzeniu w dniu 25 października 2017 r. Delegaci Ministrów przyjęli rezolucję tymczasową CM/ResDH(2017)379, w której zawiadamiali formalnie Republikę Azerbejdżanu o swoim zamiarze, na 1302. posiedzeniu (DH) w dniu 5 grudnia 2017 r., przekazania do Trybunału, zgodnie z art. 46 ust. 4 Konwencji, zapytania, czy Republika Azerbejdżanu uchybiła swojemu zobowiązaniu z art. 46 ust. 1 Konwencji, wynikającemu z wyroku Trybunału w sprawie *Mammadov przeciwko Republice Azerbejdżanu* (skarga nr 15172/13, 22 maja 2014 r.).

2. W odpowiedzi na wezwanie Komitetu, określone w wyżej wymienionej rezolucji tymczasowej Delegatów, rząd Republiki Azerbejdżanu przedstawia swoje stanowisko, dotyczące kwestii wykonania wyroku Trybunału w powyższej sprawie.

FAKTY

3. W dniu 4 lutego 2013 r. skarżący został oskarżony o popełnienie przestępstw z art. 23 (organizowanie lub aktywny udział w działaniach stanowiących naruszenie porządku publicznego) i art. 315.2 (opór lub stosowanie przemocy wobec funkcjonariuszy publicznych, zagrażające ich życiu lub zdrowiu) Kodeksu karnego i tymczasowo aresztowany decyzją Sądu Rejonowego w Nasimi. W dniu 30 kwietnia 2013 r. skarżącemu przedstawiono zarzuty z art. 220.1 (masowe zakłócanie porządku) i art. 315.2 Kodeksu karnego.

4. W dniu 17 marca 2014 r. Sąd ds. Poważnych Przestępstw w Shaki skazał skarżącego na podstawie art. 220.1 i 315.2 Kodeksu karnego i wymierzył mu karę siedmiu lat pozbawienia wolności.

5. W dniu 24 września 2014 r. Sąd Apelacyjny w Shaki utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji. Artykuł 407.2 Kodeksu karnego Republiki Azerbejdżanu stanowi, że wyrok staje się ostateczny natychmiast po wydaniu orzeczenia przez sąd apelacyjny. W związku z tym, od dnia 24 września 2014 r. skarżący nie był tymczasowo aresztowany, natomiast odbywał karę.

6. W dniu 22 maja 2014 r. Trybunał (Sekcja Pierwsza) wydał wyrok, w którym stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. c) i ust. 4, art. 6 ust. 2 Konwencji oraz art. 18 Konwencji w związku z art. 5 Konwencji. Wyrok ten stał się ostateczny w dniu 13 października 2014 r.

PROCEDURY KOMITETU MINISTRÓW W ZAKRESIE NADZORU NAD WYKONANIEM WYROKÓW TRYBUNAŁU

7. Reguła 6 Regulaminu KM stanowi:

„1. Gdy w wyroku przekazanym Komitetowi Ministrów zgodnie z art. 46 ust. 2 Konwencji Trybunał stwierdził naruszenie Konwencji lub protokołów dodatkowych i/lub przyznał stronie pokrzywdzonej słuszne zadośćuczynienie na mocy art. 41 Konwencji, Komitet Ministrów zwraca się do Wysokiej Układającej się Strony, której dana sprawa dotyczy, o przekazanie informacji w sprawie środków, jakie Wysoka Układająca się Strona zastosowała lub zamierza zastosować w konsekwencji wyroku, w

związku z obowiązkiem stosowania się do wyroków Trybunału zgodnie z art. 46 ust. 1 Konwencji.

2. W toku procedury nadzoru nad wykonywaniem wyroku przez Wysoką Układającą się Stronę, której sprawa dotyczy, zgodnie z art. 46 ust. 2 Konwencji, Komitet Ministrów bada:

a. czy słuszne zadośćuczynienie, jeśli było przyznane przez Trybunał, zostało wypłacone, łącznie z odsetkami za zwłokę, gdy zachodzi taka potrzeba oraz

b. jeśli zachodzi taka potrzeba oraz biorąc pod uwagę swobodę danej Wysokiej Układającej się Strony w wyborze stosownych środków dla wykonania wyroku, czy:

i. zastosowane zostały środki indywidualne w celu zapewnienia, że naruszenie już ustało i strona pokrzywdzona wróciła już, w miarę możliwości, do sytuacji, w której znajdowała się przed zaistnieniem naruszenia;

ii. zastosowane zostały środki generalne, które zapobiegą wystąpieniu nowych naruszeń, podobnych do tych już stwierdzonych, lub zakończą trwające naruszenia”.

ZASTOSOWANE ŚRODKI INDYWIDUALNE

8. W dniu 25 grudnia 2014 r. skarżącemu wypłacono łączną kwotę 22 000 EUR tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową oraz tytułem poniesionych kosztów i wydatków.

9. Orzeczeniem z dnia 13 października 2015 r. Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w Shaki z dnia 24 września 2014 r. orzekając, że oddalenie przez sądy niższej instancji wniosków skarżącego o przesłuchanie dodatkowych świadków i dopuszczenie innych dowodów stanowiło naruszenie krajowych przepisów proceduralnych i wymogów art. 6 Konwencji. Sprawa została przekazana do Sądu Apelacyjnego w Shaki w celu ponownego rozpoznania zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi i wymogami Konwencji.

10. W dniu 29 kwietnia 2016 r. Sąd Apelacyjny w Shaki zakończył rozpoznawanie sprawy skarżącego i utrzymał w mocy wyrok Sądu ds. Poważnych Przestępstw w Shaki z dnia 17 marca 2014 r. W szczególności dokładnie odniósł się do wniosków Trybunału w niniejszym wyroku i usunął nieprawidłowości stwierdzone w postępowaniu prowadzącym do skazania skarżącego.

ŚRODKI GENERALNE

11. W grudniu 2015 r., na podstawie art. 52 Konwencji, Sekretarz Generalny Rady Europy wszczął dochodzenie w celu ustalenia, w jaki sposób prawo krajowe w każdym państwie członkowskim zapewnia właściwe wdrożenie Konwencji.

12. W dniu 11 stycznia 2017 r. delegacja utworzona przez Sekretarza Generalnego udała się do Azerbejdżanu i przeprowadziła rozmowy z władzami sądowymi, ustawodawczymi i wykonawczymi w celu omówienia wszystkich kwestii związanych z wykonaniem wyroku Trybunału w sprawie skarżącego. Władze potwierdziły swoją gotowość do zbadania wszystkich możliwości zasugerowanych przez delegację w celu dalszego wykonania wyroku Trybunału.

13. W dniu 10 lutego 2017 r. prezydent Republiki Azerbejdżanu podpisał rozporządzenie wykonawcze „w sprawie poprawy funkcjonowania systemu penitencjarnego, humanizacji polityki karnej oraz rozszerzenia stosowania sankcji alternatywnych i niepolegających na pozbawieniu wolności proceduralnych środków przymusu”.

14. Rozporządzenie wykonawcze dotyczyło szeregu kwestii podniesionych przez Trybunał w jego wyroku, w tym istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa w momencie aresztowania oraz rozważenia alternatywnych środków przymusu przez właściwe władze.

15. Wśród celów dokumentu wymieniono dalszą humanizację polityki karnej w Azerbejdżanie. Stwierdzono, że przy stosowaniu środków przymusu przez organy ścigania i sądy należy ściśle przestrzegać przepisów postępowania karnego dotyczących podstaw aresztowania, a poziom stosowania alternatywnych sankcji i środków przymusu proceduralnego powinien zostać rozszerzony, aby osiągnąć cele w zakresie karania i środków przymusu za pomocą środków niepolegających na pozbawieniu wolności.

16. Prezydent Republiki Azerbejdżanu zalecił Sądowi Najwyższemu oraz Prokuraturze Generalnej i polecił Ministerstwu Sprawiedliwości opracowanie projektów ustaw dotyczących dekryminalizacji niektórych przestępstw; zapewnienie kar alternatywnych do pozbawienia wolności; opracowanie podstaw do zastosowania nieizolacyjnych środków przymusu i kar alternatywnych do pozbawienia wolności; szersze stosowanie instytucji zastępowania pozostałej części kary pozbawienia wolności łagodniejszą karą, zwolnieniem warunkowym i zawieszeniem kary; rozszerzenie przypadków stosowania środków przymusu alternatywnych wobec aresztowania;

uproszczenie zasad zmiany aresztowania na alternatywne środki przymusu oraz dalsze ograniczanie podstaw aresztowania w przypadku przestępstw o mniejszym stopniu niebezpieczeństwa lub mniej poważnych.

17. Prezydent zalecił również Prokuratorze Generalnej, aby przy rozważaniu wniosków o aresztowanie zaczynało się od badania alternatywnych środków przymusu.

18. Zalecono również sądom by przy podejmowaniu decyzji o zastosowaniu środków przymusu badały istnienie uzasadnionych podejrzeń co do popełnienia przestępstwa przez daną osobę i podstaw aresztowania oraz argumenty przemawiające za środkami alternatywnymi.

19. Zgodnie z rozporządzeniem wykonawczym Sąd Najwyższy powinien kontynuować analizę orzecznictwa sądów w zakresie stosowania aresztowania i wymierzania kary pozbawienia wolności.

20. W dniu 20 października 2017 r. Milli Medżlis Republiki Azerbejdżanu przyjął ustawę o zmianie Kodeksu karnego, zmieniającą ponad trzysta przepisów prawa karnego. Wraz z dekryminalizacją pewnych działań ustawa przewiduje wprowadzenie kar alternatywnych do pozbawienia wolności oraz bardziej uproszczonych zasad dotyczących wcześniejszego zwolnienia. Wejdzie ona w życie z dniem 1 grudnia 2017 r. Ustawa przewiduje wprowadzenie art. 76.3.1-1, otwierającego możliwość warunkowego zwolnienia po odbyciu dwóch trzecich kary pozbawienia wolności orzeczonej za popełnienie poważnych przestępstw. W następstwie tej zmiany skarżący będzie kwalifikował się do warunkowego zwolnienia od dnia 4 sierpnia 2017 r.

21. W dniu 1 grudnia 2017 r. parlament rozpatrzy również, w trzecim czytaniu, zmiany do Kodeksu postępowania karnego i Kodeksu karnego, które są zgodne z zaleceniami zawartymi w dekreście prezydenckim.

22. W międzyczasie, w następstwie zaleceń wydanych organom ścigania i sądowym, liczba osób tymczasowo aresztowanych nadal spada: liczba osób tymczasowo aresztowanych spadła o 25% w ciągu dziewięciu miesięcy. Ponadto liczba orzeczeń sądowych dotyczących aresztowania osób fizycznych zmniejszyła się o 24 % w porównaniu z rokiem 2016.

23. Podsumowując, biorąc pod uwagę brak jakiegokolwiek nakazu Trybunału w sprawie zapewnienia natychmiastowego zwolnienia skarżącego oraz swobodę wyboru, jaką dysponuje Wysoka Układająca się Strona, w zakresie środków niezbędnych do wykonania wyroku Trybunału, Rząd uważa, że wdraża środki niezbędne do zastosowania się do wyroku Trybunału w niniejszej sprawie”.

